T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK TOPLUMUNDAKİ ÜÇ KUŞAK ANNELERİN DOĞUM ÖNCESİ, DOĞUM ANI VE DOĞUM SONRASI ÇOCUK GELİŞİMİ VE YETİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GELENEK, GÖRENEK VE İNANÇLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi BEKİ
0000-0003-0078-5998

BURSA

2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK TOPLUMUNDAKİ ÜÇ KUŞAK ANNELERİN DOĞUM ÖNCESİ, DOĞUM ANI VE DOĞUM SONRASI ÇOCUK GELİŞİMİ VE YETİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GELENEK, GÖRENEK VE İNANÇLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ezgi BEKİ
0000-0003-0078-5998

Danışman

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

BURSA

2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Ezgi BEKİ

27 / 01 /2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 27/01/2022

Tez Başlığı / Konusu: Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 172 sayfalık kısmına ilişkin, 27/01/2022 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Ezgi Beki
Öğrenci No:	801882016
Anabilim Dalı:	Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Programı:	Okul Öncesi Eğitimi
Statüsü:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora

(Adı, Soyad, Tarih)

*** Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

"Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Ezgi BEKİ	Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

Temel Eğitim ABD Başkanı

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel Eğitim Anabilim/Anasanat Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı'nda 801882016 numaralı Ezgi Beki'nin hazırladığı "Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 27/01/2022 günü 14.00-15.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının …… (başarılı/başarısız) olduğuna …… (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Meral TANER DERMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Murat BARTAN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

27 / 01 / 2022

ÖN SÖZ

Eğitim, ilk andan itibaren insan hayatının bir parçası olan kavramdır. Bireyin iyi bir şekilde yetişmesi açısından oldukça önemlidir. Her zaman söylenen "Eğitim ailede başlar." cümlesinin doğruluk payı olsa da; çocuğun gelişimi ve yetiştirilmesinde anne-baba ile birlikte yakın çevre ve çevrenin benimsediği kültürün de etkisi bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmanın ve çocuğu iyi bir şekilde yetiştirmenin her zaman değerli olduğu Türk toplumunda; çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili, kültürün de etkisiyle şekillenen gelenek, görenek ve inançlar bulunmaktadır. Bu gelenek, görenek ve inançların temel amacı anne ve bebeği korumaktır.

Geçmişten günümüze gelişen ve değişen dünya ile geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, annelerin eğitim düzeyinin artması gibi durumlar; çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançların uygulanma düzeylerine de etki etmektedir. Çekirdek aile yapısına geçiş sürecinde, aile büyüklerinin anne ve bebek üzerindeki etkilerinin gün geçtikçe azalmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca annelerin eğitim düzeyinin artması da geleneksel yöntemlerin daha az kullanılmasına sebep olmaktadır. Anneler artık kendileri ve bebekleri ile ilgili kararları, kendi istek ve araştırmaları doğrultusunda vererek çocuklarını yetiştirmektedir.

Somut olmayan kültürel miras kabul edilen çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili gelenek, görenek ve inançların; belirtilen sebeplerle gün geçtikçe yok olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple yapılan araştırmada konuyla ilgili gelenek, görenek ve inançların neler olduğu incelenmiştir. Bununla birlikte, üç kuşak annelerin geleneksel yöntemleri uygulama durumları arasındaki farklar da irdelenmiştir. Böylece somut olmayan kültürel mirasa katkı sağlamak ve kuşaklararasında gelenek, görenek ve inançlarla ilgili bilgi kaybı olup olmadığını görmek amaçlanmıştır. Ayrıca çocuk yetiştirilmesine ilişkin uygulanagelmiş gelenek ve göreneklerin belirlenmesi ve saklanması bakımından da bu

araştırma önem kazanmaktadır. Çünkü geçmişi olmayan bir kültürün geleceği de olmaz. Böylece geçmişteki olumlu ya da olumsuz uygulanmış bazı gelenek, görenek ve inançların değişimi de gözlenmiş olacaktır.

Erken çocukluk döneminde kullanılan geleneksel yöntemlerin bazılarının çocuk için hiçbir zararı olmasa da bazılarının ciddi problemlere yol açabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan, ailelerin hangi uygulamanın ne derece yararlı veya zararlı olduğu konusunda bilgi sahibi olması önemlidir. Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberinde ele alınan aile eğitimlerinde; geleneksel uygulamalarla ilgili bilgi verilmesi, ailelerin konuyla ilgili bugün daha bilinçli olarak hareket etmesine yardımcı olabilir. Bu noktada öğretmenlerin de konuyla ilgili bilgi sahibi olması açısından, mevcut çalışmanın eğitim alanına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bir öğretmen, birçok çocuğun hayatını değiştirir. Birçok öğretmen adayının hayatına dokunabilmek ise daha fazla çocuğun hayatını değiştirebilmek, geleceğin şekillenmesinde daha fazla pay sahibi olabilmek demektir. Eğitim hayatımın ilk yıllarından beri birçok çocuğun hayatını değiştirebilmek hayaliyle çıktığım bu yolda, öğretmen adaylarına ulaşabileceğim ve böylece daha fazla çocuğun hayatına dokunabileceğim bir fırsat çıktı karşıma. Bu yolda yalnız yürümediğimi hissettirip her anlamda bana destek olan herkese teşekkürü borç bilirim.

Öncelikle hem lisans hem lisansüstü eğitimimde danışmanım olan, bilgi ve tecrübelerini hiçbir zaman esirgemeyen, yaşadığım zor zamanlarda manevi desteğini de her zaman hissettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın temelini oluşturan değerli katılımcılara ve katılımcılara ulaşmamı sağlayan herkese çok teşekkür ederim. Zira sizler olmasanız bu çalışma da var olamazdı.

Tanıdığım ilk günden beri konu ne olursa olsun desteğini benden esirmeyen, benim için elinden gelenin en iyisini yapan, arkadaştan da öte ailem olan Büşra DOĞAN ve Kübra KOCABIYIK'a da teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Desteğiniz, düşünceleriniz benim için her zaman çok önemli. Hiçbir zaman esirgemediğiniz için teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte her zaman çekinmeden kapısını çalabildiğim, içtenlikle her an yanımda olan, fikirlerini samimiyetle paylaşan Arş. Gör. İmran ÇAĞLAYAN'a da çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında, aldığım her kararda yanımda olan; desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve her konuda benim için en iyisi olsun diye seferber olan aileme çok teşekkür ederim. Bu süreçte de her zaman olduğu gibi bütün stresimi, kahrımı çektiniz ve ani duygu değişimlerime göğüs gerdiniz. Varlığınıza bin şükür.

Ama en büyük teşekkürüm keşke bugünleri görebilseydi dediğim canım babam Mustafa BEKİ'ye. Senin kızın olduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum baba. Benim için yaptığın her şey için, bana sunduğun bütün imkanlar için, desteğini hiç eksik etmediğin için binlerce kez teşekkür ederim. Eğer hayatta olsaydın, bugün herkesten daha mutlu ve gururlu olurdun eminim. O yüzden bu bir başarıysa eğer, senin için…

Son olarak hayatıma girdiği günden beri her kararımı destekleyen, bana hep güvenen, ben vazgeçsem bile bana inanmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyen, iyi olayım diye elinden gelen her şeyi yapan, aynı yolda el ele yürüdüğümüz nişanlım Talha KÖRPE'ye çok teşekkür ederim. Sen olmasan her şey çok daha zor olurdu eminim…

Ezgi Beki

Bursa, 2022

Özet

Yazar : Ezgi BEKİ

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Ana Bilim Dalı : Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Bilim Dalı : Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : XX + 149

Mezuniyet Tarihi : 27 / 01 / 2022

Tez : Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi

Danışmanı : Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

TÜRK TOPLUMUNDAKİ ÜÇ KUŞAK ANNELERİN DOĞUM ÖNCESİ, DOĞUM ANI VE DOĞUM SONRASI ÇOCUK GELİŞİMİ VE YETİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GELENEK, GÖRENEK VE İNANÇLARININ İNCELENMESİ

Doğum, insan hayatında önemli bir rol oynayan geçiş dönemidir. Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasındaki bilinçli ya da bilinçsiz uygulamalar çocuğun ve dolaylı olarak toplumun geleceğini etkilemektedir. Bu araştırmanın amacı; üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının incelenmesidir. Amaç doğrultusunda fenomenoloji yani olgu bilim yöntemi kullanılarak, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile üç kuşak annelerden oluşan 26

grup, toplam 78 katılımcıdan veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde, içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır.

Araştırma bulgularıyla katılımcıların doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının neler olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bu geleneksel uygulamaların uygulanma durumları ve sebepleri de incelenmiş, somut olmayan kültürel mirasın aktarımı ile ilgili bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda somut olmayan kültürel miras ögesi olan doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili gelenek, görenek ve inançların bilinirliği açısından üç kuşak arasında büyük bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak geleneksel yöntemlerin uygulanma durumlarında nesiller arasında farklılıklar olduğu, bazı nedenlerden dolayı sonraki nesillerin bu yöntemleri giderek daha isteksiz/zoraki uyguladığı veya uygulamadığı görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Üç nesil, doğum öncesi, doğum, doğum sonrası, çocuk gelişimi, çocuğun yetiştirilmesi, gelenek-görenek ve inanç, somut olmayan kültürel miras.

Abstract

Author : Ezgi BEKİ

University : Bursa Uludag University

Field : Department of Primary Education

Branch : Preschool Education

Degree Awarded : Master

Page Number : XX + 149

Degree Date : 27 / 01 / 2022

Thesis : Exploring The Customs, Traditions And Beliefs Of Three Generations Of Mothers In Turkish Society Regarding Child Development And Child-rearing In Prenatal, Natal And Postnatal Periods

Supervisor : Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

EXPLORING THE CUSTOMS, TRADITIONS AND BELIEFS OF THREE GENERATIONS OF MOTHERS IN TURKISH SOCIETY REGARDING CHILD DEVELOPMENT AND CHILD-REARING IN PRENATAL, NATAL AND POSTNATAL PERIODS

Birth is a transitional period that plays a major role in human life. Conscious or unconscious practices during prenatal, natal and postnatal periods can affect the future of the child in turn the future of the society. The aim of the current research was to examine the customs, traditions and beliefs of three generations of mothers in Turkish society regarding child development and child-rearing in prenatal, natal and postnatal periods. The study employed the phenomenological method, with data being gathered via semi-structured interview form from 25 groups consisting of three generations of mothers, a total of 75 participants. Content and descriptive analysis was used in data analysis.

The research identified the traditions, customs and beliefs of the participants regarding child development and child-rearing in prenatal, natal and postnatal periods. Furthermore, the reasons of these traditional practices were also examined and, transfer of intangible cultural heritage between generations was tried to be understood. The results of the research demonstrated that there was no considerable difference between the three generations in terms of the knowledge of traditions, customs and beliefs related to child development and child-rearing in prenatal, natal and postnatal periods. However, there was a remarkable difference between the generations in terms of showing a willingness to apply traditional pratices. It is found that the vast majority of participants from new generations do not apply these pratices or they apply them against their will.

Keywords: Three generations, prenatal, natal, postnatal, child development, child-rearing, custom-tradition and belief, intangible cultural heritage.

İçindekiler

Sayfa No

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK …….. i

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI ……..... ii

ÖN SÖZ ……..... iv

ÖZET ……... vii

ABSTRACT ……..... ix

İÇİNDEKİLER ……. xi

TABLOLAR LİSTESİ ……. xviii

ŞEKİLLER LİSTESİ …….. xix

KISALTMALAR LİSTESİ ……..... xx

1.BÖLÜM: GİRİŞ ……..... 1

1.1. Problem Durumu ……..... 1

1.2. Araştırma Soruları …….. 2

1.3. Araştırmanın Amacı ……... 3

1.4. Araştırmanın Önemi …….. 3

1.5. Varsayımlar ……... 6

1.6. Sınırlılıklar ……. 6

1.7. Tanımlar ……. 6

2.BÖLÜM: ALAN YAZIN ……..... 8

2.1. Toplum ……..... 8

2.1.1. Toplumsallaşma ……. 9

2.1.2. Toplumsal düzen ……..... 9

2.1.3. Toplumsal bilinç …….. 10

2.2. Kültür ……..... 10

2.2.1. Kültürün özellikleri …….. 11
2.2.2. Kültür çeşitleri …….. 12
2.2.2.1. Genel kültür …….. 12
2.2.2.2. Alt kültür …….. 12
2.2.2.3. Maddi (somut) kültür ……..... 12
2.2.2.4. Manevi (soyut) kültür ……..... 12
2.2.2.5. Gerçek kültür ……..... 12
2.2.2.6. İdeal kültür ……..... 12
2.2.2.7. Yüksek kültür ……..... 12
2.2.2.8. Yaygın (popüler) kültür ……..... 12
2.2.2.9. Ulusal kültür …… 13
2.2.2.10. Uluslararası kültür …….. 13
2.2.2.11. Karşı kültür ……..... 13
2.2.3. Kültürün ögeleri ……..... 13
2.2.3.1. Dil …… 13
2.2.3.2. Din ……..... 13
2.2.3.3. Gelenek, görenek ve inanç ……..... 13
2.2.3.3.1. Gelenek ……..... 14
2.2.3.3.2. Görenek ……..... 14
2.2.3.3.3. İnanç …… 14
2.2.3.4. Sanat …… 14
2.2.3.5. Dünya görüşü ……..... 14
2.2.3.6. Tarih …… 14
2.2.4. Kültürel miras …….. 14
2.2.4.1. Somut kültürel miras ……..... 15

2.2.4.2. Somut olmayan kültürel miras 15
2.2.5. Kültürel süreçler 16
2.2.5.1. Kültürleme 16
2.2.5.2. Kültürlenme 16
2.2.5.3. Kültürleşme 16
2.2.5.4. Kültürel yayılma 16
2.2.5.5. Kültürel özümseme 16
2.2.5.6. Kültürel bütünleşme 16
2.2.5.7. Kültürel gecikme 17
2.2.5.8. Kültür şoku 17
2.2.5.9. Kültürel asimilasyon 17
2.2.6. Türk kültürü 17
2.3. Kuşak 18
2.3.1. Kuşak sınıflaması 18
2.3.1.1. Sessiz kuşak 19
2.3.1.2. Bebek patlaması 19
2.3.1.3. X kuşağı 20
2.3.1.4. Y kuşağı 20
2.3.1.5. Z kuşağı 20
2.3.1.6. Alfa kuşak 20
2.3.2. Kayıp kuşak 20
2.4. Aile 21
2.4.1. Ailenin tarihsel gelişimi 22
2.4.2. Büyüklüğüne göre aile tipleri 22
2.4.2.1. Geniş aile 22

2.4.2.2. Çekirdek aile ……..... 23
2.4.2.3. Çözülen aile …….. 23
2.4.3. Yönetim biçimine göre aile tipleri ……..... 23
2.4.3.1. Maternal/anaerkil aile …….. 23
2.4.3.2. Paternal/ataerkil aile …… 23
2.4.3.3. Modern/eşitlikçi aile ……..... 23
2.4.4. Yerleşim yerine göre aile tipleri ……..... 23
2.4.4.1. Köy/kırsal kesim ailesi …… 24
2.4.4.2. Kent ailesi ……..... 24
2.4.4.3. Gecekondu ailesi …….. 24
2.4.5. Türkiye'de aile yapısının istatistiklerle açıklanması ……..... 24
2.5. Doğum …… 25
2.5.1. Doğum öncesi …….. 25
2.5.1.1. Zigot dönemi ……..... 26
2.5.1.2. Embriyonal dönem ……..... 26
2.5.1.3. Fetüs dönemi ……..... 26
2.5.2. Doğum anı ……..... 27
2.5.3. Doğum sonrası ……..... 27
2.6. Çocuk ve Çocukluk …….. 27
2.6.1. Çocukluğun tarihi …… 28
2.6.2. Çağdaş toplumda çocuk ……..... 30
2.6.3. Çocuğun gelişimi …… 30
2.6.3.1. Gelişimle ilgili temel kavramlar ……..... 31
2.6.3.2. Gelişimin ilkeleri …….. 32
2.6.3.3. Gelişimi etkileyen faktörler …….. 32

2.6.3.4. Zihinsel-bilişsel gelişim 34
2.6.3.4.1. Piaget'in bilişsel gelişim kuramı 34
2.6.3.4.2. Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramı 35
2.6.3.4.3. Bilgiyi işleme kuramı 36
2.6.3.5. Dil gelişimi 37
2.6.3.5.1. Sosyal öğrenme kuramı 37
2.6.3.5.2. Davranışçı kuram 37
2.6.3.5.3. Etkileşim kuramı 37
2.6.3.5.4. Psikolinguistik kuram 37
2.6.3.5.5. Dil gelişimi evreleri 37
2.6.3.6. Duygusal gelişim 38
2.6.3.7. Sosyal gelişim 38
2.6.3.7.1. Psikoseksüel gelişim kuramı 39
2.6.3.7.2. Psikososyal gelişim kuramı 39
2.6.3.7.3. Sosyo-kültürel gelişim kuramı 41
2.6.3.7.4. Sosyal bilişsel (öğrenme) kuramı 41
2.6.3.7.5. Ekolojik kuram 41
2.6.3.7.6. Bağlanma kuramları 42
2.6.3.7.7. Sosyo-ekolojik gelişimsel model 42
2.6.3.7.8. Zihin kuramı 42
2.6.3.7.9. Yorumsal kuram 42
2.6.3.7.10. Grup sosyalleşme kuramı 42
2.6.3.8. Ahlak gelişimi 43
2.6.3.8.1. Psikanalitik kuram 43
2.6.3.8.2. Piaget'in ahlak gelişim kuramı 43

2.6.3.8.3. Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı 43
2.6.3.8.4. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre ahlak gelişimi 45
2.6.3.9. Cinsiyet gelişimi 45
2.6.3.9.1. Psikanalitik kuram 45
2.6.3.9.2. Kohlberg'in bilişsel gelişimsel kuramı 46
2.6.3.9.3. Sosyal öğrenme kuramı 46
2.6.3.9.4. Cinsiyet şemaları kuramı 46
2.6.3.9.5. Biyolojik cinsiyet kuramları 46
2.6.4. Çocuğun yetiştirilmesi 46
2.6.4.1. Geçmişten günümüze çocuk yetiştirme 47
2.6.4.2. Anne-baba tutumları 49
2.6.4.2.1. Reddedici(ilgisiz) anne-baba tutumu 49
2.6.4.2.2. Aşırı koruyucu anne-baba tutumu 50
2.6.4.2.3. Aşırı hoşgörülü anne-baba tutumu 50
2.6.4.2.4. Mükemmeliyetçi anne-baba tutumu 50
2.6.4.2.5. Dengesiz ve tutarsız anne-baba tutumu 50
2.6.4.2.6. Otoriter anne-baba tutumu 50
2.6.4.2.7. Demokratik anne-baba tutumu 50
2.6.4.3. İletişim engelleri 51
2.7. İlgili Araştırmalar 52
2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar 52
2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar 60
3.BÖLÜM: YÖNTEM 64
3.1. Araştırma Modeli 64
3.2. Katılımcılar 67

3.3. Veri Toplama Araçları …….. 73
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi …….. 74
3.4.1. Verilerin toplanması ……. 74
3.4.2. Verilerin çözümlenmesi ……..... 74
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik ……. 76
4.BÖLÜM: BULGULAR …… 78
4.1. Üç Kuşak Annelerin Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarına Yönelik Bulgular …….. 78
4.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Kuşaklararası Aktarımı ve Uygulanma Durumuna Yönelik Bulgular ……..... 112
4.3. Annelerin Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Sebeplerine Yönelik Bulgular …….. 118
5.BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER …….. 122
5.1. Tartışma ve Sonuç …….. 122
5.1.1. Üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarına yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç ……..... 122
5.1.2. Somut olmayan kültürel mirasın kuşaklararası aktarımı ve uygulanma durumuna yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç ……..... 124
5.1.3. Annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları uygulama sebeplerine yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç …… 125
5.2. Öneriler …….. 126
Kaynakça ……..... 128
EKLER …….. 144
Öz Geçmiş ……. 148

Tablolar Listesi

Tablo *Sayfa*

1. Kuşak Sınıflaması ve Dönemleri …….. 18
2. Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı, 2014-2020 ……... 25
3. Gelişimde Doğum Öncesi, Doğum Sırası ve Doğum Sonrası Faktörler …….. 33
4. Yeni Bir Davranışı İçselleştirme Aşamaları ……. 36
5. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ……. 39
6. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri ……... 44
7. Birinci Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri …….. 68
8. İkinci Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri …… 70
9. Üçüncü Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri …… 71
10. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları ……..…….. 81
11. Üç Kuşak Annelerin Doğum Anı Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları ……... 92
12. Üç Kuşak Annelerin Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları ……..….. 99
13. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Frekansları …….. 112
14. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdeler …….…..... 114
15. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Sebepleri Frekans ve Yüzdeleri ……...…… 119

Şekiller Listesi

Şekil *Sayfa*

1. Yıllara Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2008-2020 ……... 24
2. Doğum Öncesi Gelişim Evreleri …….. 26
3. Ana Hatlarıyla Gelişim Dönemleri ……... 27
4. Nitel Araştırmanın Aşamaları …….. 65
5. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Dönemlere Göre Yüzdeleri ……. 79
6. Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Temalar ve Frekanslar ……... 80
7. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Kuşaklara Göre Yüzdeleri ……... 113
8. Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Yüzdeleri …… 115
9. Kuşaklara Göre Bilinen Gelenek, Görenek ve İnançların Uygulanma Durumlarına Ait Yüzdeler …… 117
10. Annelerin Geleneksel Yöntemleri Kullanmasında Etkili Olan Kişilerin Frekansları ……. 120

Kısaltmalar Listesi

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

ASM : Aile Sağlığı Merkez

G1 K1 : Grup1 Kuşak1

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı

m. : Madde

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

OBADER : Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi

OY : Okur-Yazar

OYB : Okuma-yazma bilmiyor.

TDK : Türk Dil Kurumu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations
(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund
(Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)

1.Bölüm

Giriş

Kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler hayatın hemen her alanını etkilediği gibi toplumun çocuk gelişimi ile ilgili düşüncelerini ve çocuk yetiştirme anlayışını da etkilemiştir. Anneler, kendi annelerinden ve/veya yakın çevrelerinden duydukları, gördükleri yöntemleri kendileri veya çocukları üzerinde uygulamış ve hala uygulamaktadır. Ancak değişen dünyayla birlikte bu uygulamaların azalacağı ya da değişeceği düşünülmektedir. Bu çalışmayla; üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları ile birlikte bunların uygulanma durumları ve uygulanma sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu uygulamalarda kuşaklararası aktarım olup olmadığı incelenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın problem durumu açıklanarak araştırma soruları ve araştırmanın amacı belirtilmiş, çalışmanın öneminden bahsedilmiştir. Bununla birlikte varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Doğum, evlilik, ölüm gibi olaylar insan hayatında kritik öneme sahiptir ve her biri yeni bir dönemin başlangıcını ifade eder. Yeni bir dönemi başlatan bu olayların yaşandığı zaman dilimine *"geçiş dönemi"* adı verilir (Eroğlu, 2017). Bir grubun veya toplumun yaşam biçimi olan kültür, geçiş dönemlerinde önemli rol oynamaktadır. Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da çocuk sahibi olmak beraberinde çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançları getirmektedir (Başal, 2006).

Bu gelenek, görenek ve inançları kapsayan kültür; doğuştan gelen bir unsur değildir. Sonradan öğrenilir ve bu yüzden kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürür. Kuşaktan kuşağa aktarılan kültür zamanla değişir, zayıf yönlerini kaybeder veya güçlü yönleri ile başka kültürlere etki eder (Arslan, 2019). Günümüzde çocuk gelişimi ve eğitimi gibi konular da

zamanla kültürle beraber değişime uğramıştır. Arslan (2019) çalışmasında, kültürdeki bütün değişimlere rağmen kuşaklararası aktarımla gelenek kavramlarının devam ettiği ve kuşaklarda düşünce değişiklikleri olsa da genç kuşakların kültürden tamamen kopmadıkları sonucuna varmıştır.

Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalar da incelendiğinde, geleneksel yöntemlerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesinde hala kullanıldığı görülmektedir. Çocuğun gelişimi ve yetiştirilmesi ilk başta kendisi ve daha sonra toplum için önemli bir unsur olduğundan, uygulanacak olan geleneksel yöntemlere dikkat edilmelidir. Hangi geleneksel uygulamanın ne için yapılacağı, çocuğa veya anneye bir zararının olup olmadığı düşünülerek hareket edilmelidir.

1.2. Araştırma Soruları

Araştırmanın amacına yönelik sorular şunlardır:

1. Annelerin, büyükannelerin ve büyük büyükannelerin doğum öncesi çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları nelerdir?
2. Annelerin, büyükannelerin ve büyük büyükannelerin doğum anında çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları nelerdir?
3. Annelerin, büyükannelerin ve büyük büyükannelerin doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları nelerdir?
4. Çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarda kuşaklar arasında farklılık var mıdır? Varsa nelerdir?
5. Annelerin, büyükannelerin ve büyük büyükannelerin bilinen gelenek, görenek ve inançları uygulama durumları nasıldır?
6. Çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançların üç kuşaktaki uygulanma durumları nasıldır? Farklılık var mıdır?
7. Üç kuşak annelerin bu gelenek, görenek ve inançları uygulama sebepleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile üç kuşak annelerin; diğer bir deyişle annelerin (3. kuşak), büyükannelerin (2. kuşak) ve büyük büyükannelerin (1. kuşak) doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançları belirlenmeye ve bilinen gelenek, görenek ve inançların uygulanma durumları ve uygulanma sebepleri incelenmeye çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Geleceğin sahipleri ve ona yön verecek olan kişiler çocuklardır. Çocuklar bir aile ve o ailenin ait olduğu kültür içine doğarlar. İlk andan itibaren çevresindeki bütün uyaranlarla birlikte şekillenmeye başlar ve zamanla kendi karakterlerini oluştururlar. Çocuğun karakterinin oluşmasında ilk etken ailesi olduğu için ailenin tutum ve davranışları çok önemlidir. Çocuk, ailesinde gördüğü davranışların neredeyse tümünü içselleştirir ve uygulamaya başlar. Tutum ve davranışların oluşmasında, içinde yaşadığı toplumun ve kültürün de etkileri bulunmaktadır. Kuşaklararası kültür aktarımı bu şekilde gerçekleşir. Çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili kültürel ögeler de bu yolla gelecek kuşaklara aktarılır.

Ülkemizde çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek değerli olduğundan; konuya ilişkin birçok gelenek, görenek ve inanç ortaya çıkmıştır (Taş, 2002). Bilimin ilerlemesi, annelerin eğitim düzeyinin artması ve çocuk yetiştirmeye ilişkin bilgilenmenin daha fazla olması nedeniyle çocukların yetiştirilmesinde var olan ve kullanılmaya çalışılan gelenek, görenek ve inançların uygulamalarında da azalmalar olmaya başlamıştır (Başal, 2006). Ancak Türkiye'de aile bağlarının güçlü olması; geniş ailelerde bu uygulamaların sadece büyüklerin sözünü yerine getirmek amacıyla gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Bu gibi durumlarda anne eğitimli olsa bile geleneksel uygulamaların hala devam ettiği görülmektedir. Anneler bazen

bu gelenek, görenek ve inançlara koşulsuz bağlı kalıp hepsini uygularken bazen de geleneksel yöntem kullanmayı reddeder. Hatta bazen popüler kültürün etkisiyle yepyeni uygulamalar hayatımıza girer ve anneler bunlara ayak uydurmaya çalışır.

Çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili hangi uygulama olursa olsun, doğrudan veya dolaylı olarak çocuğu veya anneyi iyi ya da kötü bir şekilde etkilediği düşünülmektedir. Örneğin; Çalışır ve Çalışkan (2020) tarafından annelerin çocuklarının vücudunun herhangi bir yerinde bir yanık olduğunda yaptıkları geleneksel uygulamaları araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, annelerin çocuklardaki yanığı çoğunlukla ev ortamında geleneksel yöntemlerle tedavi ettiği ve bu uygulamalar arasında sağlığı olumsuz etkileyecek müdahalelerin de olduğu saptanmıştır. Anneler çocuklarını yetiştirirken bunun gibi birçok durumda geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Kendi çevrelerinden gördükleri bu yöntemleri çocuklarında uyguladıklarında, büyük ihtimalle çocuk da kendisi büyüdüğünde aynı uygulamayı yapacaktır. Böylece bir sonraki nesil üzerinde olumsuz etkisi olabilecektir.

Çocukları ve uzun vadede toplumu ciddi anlamda etkileyen bir konunun çalışılması, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının incelenmesi; bu uygulamaların neler olduğu ve ne derece uygulandığı konusunda bilgi sahibi olabilmek açısından önemlidir.

Geçmişten günümüze kaybolmakta olan tüm değerlerimiz gibi çocuk yetiştirmeye ilişkin gelenek, görenek ve inançlar da zaman içinde unutulmakta, yok olmaya yüz tutmaktadır. Bu bağlamda mevcut araştırma; geçmişte büyük büyükannelerin bu konuda neler yaptıklarını görmek, bilmek açısından önemlidir. Bu uygulamalar içerisinde hala kullanılan ve önemli olan geleneksel yöntemleri bilmek ve saklamak açısından, somut olmayan kültürel mirasa da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca literatür taranırken, konuyla ilgili araştırmaların çoğunun sağlık alanında çalışanlar tarafından yürütüldüğü görülmüştür. Bu bağlamda çalışmayla elde edilen bilgiler, sağlık hizmeti uzmanları açısından önem arz etmektedir. Rouhier-Willoughby (2003), geleneksel uygulamaların sağlık hizmeti veren profesyoneller tarafından bilinmesinin, geleneksel yöntemler sebebiyle ortaya çıkan sağlık problemlerinin çözümlenmesini kolaylaştıracağını belirtmektedir.

Her ne kadar mevcut çalışmada genellikle bebeklik döneminde kullanılan geleneksel yöntemlere ulaşılsa da; çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi konusunda ilk çocukluk döneminde de birçok geleneksel uygulama kullanıldığı bilinmektedir. Çalışır ve Çalışkan'ın (2020) yukarıda bahsedilen çalışması bunu örnekler niteliktedir. Bu sebeple doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançların; okul öncesi eğitim alanında da göz önünde bulundurulması ve alanda önemli olan aile eğitimlerinde ele alınması da önem arz etmektedir. Okul Öncesi Eğitim Programı İle Birleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi'nde (OBADER), aile eğitiminin amaçlarından bahsedilirken kullanılan; *"Ailelerin çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, yaş gruplarına göre gelişim özelliklerini tanımalarını ve çocuklarına destek olmalarını sağlamak."* ifadesi bunu destekler niteliktedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013'ten akt. Çelik & Daşcan, 2014, s. 199). Ailelere çocuk gelişimi hakkında eğitim verilirken, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili bilinen gelenek, görenek ve inançların olumlu-olumsuz yönleri ile ilgili de bilgi verilmesinin ailelerin geleneksel uygulamalara koşulsuz bağlı olma durumunu değiştirebileceği düşünülmektedir. Böylece aileler geleneksel yöntemleri uygulamadan önce konuyla ilgili araştırma yapıp, fayda-zarar durumunu düşünerek hareket edebilir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada;

1. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun; annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında uygulanan gelenek, görenek ve inançlarını, bunların uygulanma durumlarını ve sebeplerini öğrenmeye ve incelemeye fırsat sağlayacak sorulardan oluştuğu,
2. Araştırmaya katılım sağlayan üç kuşak annelerin samimi ve içten cevaplar verdiği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Bursa İli ve çevre illerde yaşayan, aynı soydan gelen; 26 anne, 26 büyükanne ve 26 büyük büyükanne olmak üzere 78 kişi,
2. Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.
3. Bazı katılımcılar konuyla ilgili gelenek, görenek ve inançları hatırlamakta güçlük çekmiş ve/veya hatırlayamamıştır. Dolayısıyla bu durum da çalışmanın bir sınırlılığıdır.

1.7. Tanımlar

Çocuk yetiştirilmesi: Çocuk büyütme olarak da nitelendirilebilen kavram, çocukluk ve ergenlikte süren eğitimi ifade etmektedir. Bu eğitim, çocuğun yaşına ve kendine özgü gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Bilimsel bilgi donanımı ve tutarlı uygulama becerisi gerektirir (Bakırcıoğlu, 2016, s. 352). Çocuk yetiştirmede kullanılan uygulamalar; kültürel tarihte belirli bir topluma, alt kültüre, aileye veya döneme özgü çocuk yetiştirme modeli olarak nitelendirilmektedir. Bu uygulamalar disiplin yöntemleri, sevginin ifade ediliş biçimi ve hoşgörü derecesi gibi konularda farklılık göstermektedir (VandenBos, 2015, s. 180).

Gelenek: Bir toplumun; uzun zamandır kendi kültüründe var olduğuna inanılan, bir nesilden diğerine sözlü anlatım yoluyla aktarılan kültür birikiminin toplamıdır (Candan, 2017, s. 368).

Görenek: "İnsanların birbirine bakarak yaptıkları şey" olarak tanımlanmaktadır (Parlatır, 2012, s. 519). Bir şeyi, daha kolayını ya da işe yarayıp yaramadığını düşünmeden, atadan dededen görüldüğü gibi yapma alışkanlığıdır (Bakırcıoğlu, 2016, 697).

İnanç: Bir düşünceye gönülden bağlı olma, görüş, inanılan şey anlamlarında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 1988, s. 704; TDK, 2021). Belirli görüş ve sayıltıların dayanaklarını inceleyip değerlendirme gereksinimi duymadan, bunları özellikle duygusal bir tutumla benimseme olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2016, s. 815).

Kuşak: Aynı zamanın bireyleri olarak tanımlanır. Jenerasyon ve nesil olarak da kullanılmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016, s. 994).

Somut olmayan kültürel miras: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Madde 2'de somut olmayan kültürel mirası şu şekilde tanımlamaktadır: "*Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlardır"* (UNESCO, 2003, Madde 2).

2.Bölüm

Alan Yazın

2.1. Toplum

Eski çağlardan beri insanlar doğanın zorlu koşullarına karşı temel gereksinimlerini karşılayabilmek ve hayatta kalabilmek için iş birliği yapmışlardır. Bu yüzden kabul etmek gerekir ki toplum; insan ve doğa arasındaki ilişkinin bir ürünüdür (Topses & Topses, 2014). Genel olarak toplum kavramı şu şekilde ifade edilebilir: Ortak bir alanda birlikte yaşayan ve gerekli durumlarda hayatlarını devam ettirebilmek için iş birliği yapan canlılar bütününe *"toplum"* adı verilir (TDK, 1988, s. 1484; TDK, 2021).

G. Topses ve M. D. Topses (2014), insanların bir toplum çatısı altında birleşmesi için bazı temel değişkenler olduğunu belirtir. Ortak amaçlar, aynı coğrafi şartlarda yaşamak, yaşama yüklenen anlam gibi değişkenler insanları birleştirerek toplumu oluşturur. Dönmezer (1982) de toplumu benzer bir şekilde; belirli bir bölgede yaşayan ve ortak yaşam tarzları olan insan topluluğu olarak ifade eder.

Farklı kişilerce önerilen toplum tanımlarının ortak noktaları şunlardır (Erdönmez, 1993):

- İnsanlar bir araya gelerek topluluklar oluşturur.
- Topluluklar çoğunlukla belli bir coğrafi bölgededir.
- Topluluğun davranışlarını belirleyen ve kontrol eden belirli kurallar vardır.
- Topluluk ortak bir amaca sahiptir.
- Topluluk kendi kendine yeterek sürekli olur.

Bütün bu ortak noktalara ve tanımlara bakıldığında toplum; bir kültüre ve coğrafyaya sahip, belirli bir amacı benimsemiş ve belirli kurallarla birbirine bağlı insan grubudur (Haviland, 2002). Bu tanımlarda belirtildiği şekilde insanların bir arada ve ortak bir amaç uğruna yaşamaya başlamasıyla beraber *"toplumsallaşma"* süreci de başlar.

2.1.1. Toplumsallaşma. Kişinin içinde yaşadığı veya etkileşimde bulunduğu çevrenin kültürünü öğrenme sürecine *"toplumsallaşma"* adı verilir. Doğumdan ölüme kadar olan süreyi kapsar yani hayat boyu devam eder. Kişinin hayata dair bütün olguları, içinde bulunduğu toplumun değerlerini, tutumlarını ve rollerini öğrendiği süreç olduğu için dinamiktir (Zencirkıran, 2021). İçinde bulunulan grubun kültürel özellikleri, coğrafi özellikler, din, cinsiyet ve aile toplumsallaşma sürecine etki eden faktörlerdir. Birey bu etkenlerin kendisine sunduğu davranış kalıplarına göre hareket eder ve gelen tepkileri değerlendirir. Kendisine rehber edindiği insanların bakış açısını benimseyerek öz-benliğini oluşturur (Çoştu, 2009).

Zencirkıran (2021), toplumsallaşma evrelerini dört başlık altında incelemiştir. Ancak evrelerin kesin çizgilerle ayrılamayacağını ve kültürlere göre de farklılık göstereceğini belirtir. Bu evreler; çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılıktır. Her evrede kişiler hazırbulunuşluk durumlarına göre tutum ve davranışlar kazanırlar. Örneğin çocuklukta iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramlar öğrenilirken toplumsal cinsiyet rolleri de kazanılır. Ergenlikte ideallerini belirlemeye başlayan bireyden yetişkinlikte ise kendi ayakları üzerinde durması beklenir.

2.1.2. Toplumsal düzen. Parçaları arasında belirli ilişkiler olan bütüne *"düzen"* adı verilir. Bir topluluk içinde yaşayan insanlar varlığını koruyabilmek amacıyla düzen içinde yaşamaya meyillidir. Toplumsal düzen, unsuru olan bireylerin veya aile gibi birey gruplarının ilişkiler ağı olarak nitelendirilebilir. İnsana neyle karşılaşacağını, neyi ne zaman yapması gerektiğini öğretir (Yayla, 2019). Toplumsal düzeni sağlayan bazı unsurlar ise şunlardır (Karazeybek, 2008):

- Toplumun inandığı din,
- Toplumun genel ahlak kuralları,
- Örf ve adetler.

2.1.3. Toplumsal bilinç. Toplumsal duyarlılık olarak da adlandırılan toplumsal bilinç, içinde bulunduğumuz çevre ve olaylarla ilgili sorumluluk almak ve bunlarla ilişki kurmak olarak tanımlanır (Uçar, 2007). Çocuğun toplumsal bilinci edinmesinde en önemli etken ailesidir. Çocuk zaman içerisinde aile bireyleriyle kurduğu ilişkilerle toplumun kültürünü, düzenini öğrenir ve böylece toplumsal bilinci oluşmaya başlar.

2.2. Kültür

Latince bir kelime olan kültür dilimize Fransızcadan geçmiştir. Latincedeki *"cultura"* fiilinden gelen kelime aslen *"bakmak, yetiştirmek"* anlamlarına gelir (Karaca & Gümüş, 2018). Kelime zamanla soyut anlam kazanmış ve *"kült (cult)"* haline gelmiştir (Eagleton, 2000, Çev. Çelik, 2016). Türkçede kültür anlamında kullanılan *"hars"* kelimesi de aynı zamanda cultura kelimesi ile benzer bir şekilde *"tarla sürme"* anlamına gelmektedir. Özey'e (2014) göre bu kelimeyle kastedilen; insanları sosyal, ekonomik, ahlaki vb. her yönden huzura kavuşturarak ülkeleri imar etmektir (2014).

Birden fazla anlamı bulunan kelimenin güncel Türkçe sözlüğe göre ilk anlamı; *"toplumsal gelişme sürecinde ortaya çıkan maddi ve manevi değerler bütünü ile bunları yaratmak ve sonraki nesillere aktarmak için kullanılan, insanın çevresine egemenliğini gösteren araçların bütünüdür"*. Başka bir anlamına göre ise; *"bir topluluğa ait düşünce ve sanat eserleri bütünüdür"* (TDK, 1988, s. 947; TDK, 2021).

Birçok farklı şekilde tanımlanan kültür kavramının Dörtyol (2012) tarafından bir araya getirilen tanımlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Tylor (1881): Bireyin, bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlakî değerler, kurallar, ananeler ve diğer yetenekler gibi unsurları içeren kavram.

Kluckhohn (1962): Belirli bir gruba ait olunması ile birey tarafından öğrenilen ve diğerleri ile paylaşılan davranış kalıbı.

Bennet ve Kassarjian (1972): Bir toplum tarafından paylaşılan ve nesilden nesile aktarılan; öğrenilmiş inançlar, değerler, tutumlar, alışkanlıklar ve davranış şekilleri bütünü.

Tylor (1974): Toplumsal açıdan kalıplaşmış insan düşüncesi ve davranışları.

McCort ve Malhotra (1993): Toplum genelinde üyeler arasında ve nesiller boyunca paylaşılan yapı.

Gupta (2003): Bir toplumun üyelerini yönlendiren ve üyeler tarafından aktarılan yaşam tarzı, inançlar, öğrenilen davranışlar, paylaşılan zihinsel programlar, ilgi çekici ideolojiler ve ilişkili semboller bütünü (Dörtyol, 2012, s. 9).

Meriç (1986), Kültürden İrfana adlı eserinde kültür kelimesini samimiyetsiz bulduğunu belirtir. Bununla birlikte bu kavramı; balıkçılıktan medeniyete kadar birçok anlam ifade ettiği için bukalemuna benzetmiştir (1986). Bütün bu tanımlara bakıldığında kültürün net ve tek bir tanımının yapılmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Mevcut tanımları göz önüne aldığımızda kültürün, bir toplumun soyut ve somut bütün unsurlarını içerdiğini söylemek uygun olacaktır. Bu unsurlar; gelenekler, görenekler, inançlar, sanat eserleri, dil, bilim, dini ve hukuki anlayışların tümünü kapsamaktadır.

2.2.1. Kültürün özellikleri. Kültürün bazı temel özellikleri şunlardır (Karaca & Gümüş, 2018):

- Toplumsaldır.
- Öğrenilir.
- Değişebilir.
- Aktarılır ve süreklidir.
- Bütünleştiricidir.
- Kurallar sistemidir.
- Simgeseldir.

2.2.2. Kültür çeşitleri. Karaca ve Gümüş (2018) kültür çeşitlerini on bir başlıkta ele almıştır.

2.2.2.1. Genel kültür. Toplumun kabul ettiği değer yargıları, gelenek, görenek ve inançların tümüdür (Beşirli & Tekten Aksürmeli, 2020).

2.2.2.2. Alt kültür. En genel anlamıyla alt kültür, toplumun genel kültürüne uyum sağlamakla birlikte kendilerine özgü davranış kalıplarını geliştirip benimseyen grupları tanımlar. Bu gruplar bazı azınlıklar ya da bazı ortak değerler çerçevesinde bir araya gelen kişiler olabilir (Beşirli & Tekten Aksürmeli, 2020).

2.2.2.3. Maddi (somut) kültür. Kültürün somut ya da maddi boyutunu; bireylerin giyimi, toplumun mimari yapısı gibi ögeler oluşturur. Maddi kültür, manevi kültürle birbirini tamamlar (Sünney, 2020).

2.2.2.4. Manevi (soyut) kültür. Manevi kültür; kültür kavramının gelenek, görenek, inanç ve değer yargılarını kapsayan alt başlığıdır. Soyut kültürde yaşanan değişimler maddi kültür ögelerine de etki eder (Sünney, 2020).

2.2.2.5. Gerçek kültür. Toplumu bir arada tutan değerler ve normların günlük yaşamdaki var oluşu ve uygulanışını ifade eder (Karaca & Gümüş, 2018).

2.2.2.6. İdeal kültür. Kurallarda geçerli olan, toplumun birlik ve beraberliğini sağlayan normlar ve değerlerdir (Karaca & Gümüş, 2018).

2.2.2.7. Yüksek kültür. Beğeni kültürlerinden olan yüksek kültür, sanatçılar ve eleştirmenler tarafından şekillendirilir. Bu kültürü benimseyen kişilerin genellikle yüksek eğitimli kişiler olduğu düşünülür (Üstün, 2019). Bu kişilerin özel zevkleri, alışkanlıkları, yaşam biçimi vardır ve elit olarak nitelendirilirler (Karaca & Gümüş, 2018).

2.2.2.8. Yaygın (popüler) kültür. Kitle kültürü olarak da adlandırılan yaygın kültür, toplumda geniş kitleler tarafından benimsenen değerlerdir (Karaca & Gümüş, 2018). Son

zamanlarda anne-baba adayı olan ebeveynlerin çoğunun gerçekleştirdiği cinsiyet partileri buna örnek olarak gösterilebilir.

2.2.2.9. Ulusal kültür. Ulusal devlet kavramıyla birlikte ortaya çıkan ulusal kültür kavramı, bir siyasal sınır içinde yaşayan bireylerin geliştirip benimsediği ve paylaştığı değerler olarak nitelendirilir (Çalışkan & Özkoç, 2016).

2.2.2.10. Uluslararası kültür. Kültürel ögelerin göç gibi durumlarla ulusal sınırları aşmasıyla ortaya çıkan kavramdır. Yayılmayla birlikte bazı kültürel özellikler uluslararası boyut kazanır (Karaca & Gümüş, 2018).

2.2.2.11. Karşı kültür. Toplumun geneli tarafından kabul edilen kültürel düzeni kabul etmeme durumudur. Toplumda kılık kıyafetler, uzun saçlar, toplumun genel ahlak kurallarına uymama gibi durumlarla bağdaştırılmaktadır (Abay, 2021).

2.2.3. Kültürün ögeleri. Kültürü oluşturan dil, din, gelenek, dünya görüşü gibi ögeler vardır. Bunlar genelde her toplumda kendine has özellikler taşır.

2.2.3.1. Dil. Bir toplumdaki sembolik her şeyin anlam kazanmasını sağlayan unsur dildir. Rakamları, işaretleri, sözel ifadeleri ve beden dilini kapsar. En önemli işlevlerinden biri, somut olmayan kültürel mirasın kuşaklararası aktarımını sağlamaktır (Zencirkıran, 2021).

2.2.3.2. Din. Tanrı ve insan arasındaki kutsal bir bağ olarak kabul edilen din kavramı eski zamanlardan beri çeşitli şekillerde var olmuştur (Çubukçu, 1990). Din ve kültür; ikisi de insanı içinde barındıran, insanla var olan olgulardır. İnsan davranışlarını etkileyen inançlar, kültürü de etkilemektedir (Cebeci, 2014).

2.2.3.3. Gelenek, görenek ve inanç. Somut olmayan kültürel miraslardan olan gelenek, görenek ve inançlar genellikle birbiriyle karıştırılır veya hepsinin aynı anlama geldiği düşünülür. Ancak bu üç kavram birbirinden farklıdır.

2.2.3.3.1. Gelenek. Anane olarak da bilinen gelenek kelimesi, çok yönlü bir kavram olup, genelde geçmişten günümüze toplumda devam eden kültürel unsurları ifade etmektedir (Hancıoğlu, 2016).

2.2.3.3.2. Görenek. Adet olarak da kullanılan kavramla; bir uygulamayı, işe yarayıp yaramadığı veya daha kolayı olup olmadığını düşünmeden büyüklerinden görüldüğü şekliyle yapma alışkanlığı ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2016).

2.2.3.3.3. İnanç. Bir düşünceye içten ve sağlam bir biçimde bağlanarak onu doğru saymak, koşulsuz inanmaktır (Bakırcıoğlu, 2016).

2.2.3.4. Sanat. Bütün sanat eserleri üretildiği toplumdaki kültürden beslenir. Her eser toplumun kabul gören iyi-kötü, güzel-çirkin gibi değerlerinden, insan davranışlarından ve coğrafyasından beslenir (Soysaldı, 2018). Bu yüzden sanat ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez.

2.2.3.5. Dünya görüşü. Dünya görüşü kavramının temel özelliği kapsayıcı olmasıdır. Kişinin bütün gerçeklik alanını içine alan inançlar sistemidir. Bu kavram sadece bilimsel olarak açıklanamaz. Çünkü felsefi varsayım ve kabulleri içermektedir (Tokat, 2006).

2.2.3.6. Tarih. Toplulukları etkileyen eylemlerin sonuçlarını zaman ve mekanla birlikte anlatan, bu olayların ilişkilerini ve diğer olaylarla bağlantılarını inceleyen bilim dalıdır. Milletlerin kurduğu medeniyetleri de ele alır (TDK, 1988, s. 1419). Dolayısıyla kültürle her daim yakın temas halinde olan öge denilebilir.

2.2.4. Kültürel miras. Aynı toplumda yaşayan insanların geçmişlerini, tarihi birikimlerini anlatan ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan unsurlardır (Öksüz Kuşçuoğlu & Taş, 2017). Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

2.2.4.1. Somut kültürel miras. Elle tutulur, gözle görülür olarak tabir edilen kültürel miraslardır. Kültür ve Turizm Bakanlığına göre somut kültürel miras kabul edilen unsurlar şunlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı [KTB], 2021):

- Kazılar ve Araştırmalar
- Müzecilik Faaliyetleri
- Dünya Miras Alanları ve Antik Kentler
- Sanal Müzeler ve Diğer Mekanlar (Saraylar, camiler, kiliseler, manastırlar…)

2.2.4.2. Somut olmayan kültürel miras. Kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdüren, toplulukların veya bazen bireylerin kültürel ögelerinin parçası olarak tanımladıkları, temsiller, anlatımlar, bilgiler, uygulamalar ve bunlarla ilgili araç gereçlerdir (UNESCO, 2003, Madde 2). KTB'ye göre somut olmayan kültürel miras unsurları ise şunlardır (KTB, 2021):

- Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar (Destanlar, efsaneler, halk hikayeleri…)
- Gösteri Sanatları (Karagöz, meddah…)
- Toplumsal Uygulamalar (Nişan, düğün, doğum vb. kutlamalar…)
- Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar (Geleneksel yemekler, halk hekimliği…)
- El Sanatları (Dokumacılık, nazar boncuğu…)

Somut olmayan kültürel miras unsurları, somut kültürel miras gibi gelecek kuşaklara aktarılamadığından her an yok olabilme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu yüzden 17 Ekim 2003'te Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) Paris'teki 32. Genel Konferansında *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"*ni kabul etmiştir. Ülkemiz de 19 Ocak 2006 tarihinde 5448 sayılı *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun"*la sürece dahil olup, 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur (KTB, 2021).

Sözleşmenin amacı; somut olmayan kültürel mirası korumak ve bu mirasın taşıyıcısı konumundaki topluluk, grup ve/veya bireylerin kültürel mirasına saygı göstermektir. Ayrıca

konunun önemiyle ilgili duyarlılığı arttırmak ve uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak da hedeflenmiştir (KTB, 2021).

2.2.5. Kültürel süreçler. Çeşitli sebeplerle farklı yerlere giden kişi ya da kişiler, birbirlerinin kültürlerinden etkilenip, davranış ve tutumlarından değişim gösterebilmektedirler. Engin (1990)'e göre bu değişimlerle kültürel yapının oluşum ve değişim sürecinde etkili olan çeşitli durumlara kültürel süreçler adı verilir (1990).

2.2.5.1. Kültürleme. En önemli ve evrensel sayılan kültür süreçtir. Bireyin doğumundan ölümüne kadar mensubu olduğu toplumdan etkilenmesi ve ona göre yaşamasını ifade eden kavramdır (Uygunkan, 2005).

2.2.5.2. Kültürlenme. İki ya da daha fazla kültürün bir araya gelmesiyle oluşan duruma kültürlenme denir. Belirli bir kültürü benimseyen kişilerin, başka kültüre sahip kişilerle temaslarında yaşadıkları değişimler olarak da nitelendirilir. Kültürlenme sürecinin gerçekleşmesi için bireylerin ya da grupların birbirleriyle etkileşimlerinin uzun süreli olması gerekmektedir (Aliyev & Öğülmüş, 2016).

2.2.5.3. Kültürleşme. İki kültürün karşılıklı olarak birbirini etkilemesidir. Kültürlerarası alışveriş olarak da tanımlanabilir (Çiçek, 2018).

2.2.5.4. Kültürel yayılma. Birbirine yakın olan veya ilişkiler kuran toplumlar arasında ya da bir toplumda dıştan içe/içten dışa doğru kültürel ögelerin yayılmasıdır. Teknolojik icatların ya da moda olan şeylerin yayılması buna örnek verilebilir (Karaca & Gümüş, 2018).

2.2.5.5. Kültürel özümseme. Birey veya topluluğun benimsediği kültürden uzaklaşarak baskın olan kültürü kabullenmesi olarak nitelendirilir (Ergün, Babayiğit & Çakıcı, 2020).

2.2.5.6. Kültürel bütünleşme. Farklılaşmış kültürel unsurların yeniden birleşmeleri şeklinde tanımlanır. Kültürel bütünleşme kavramı, özdeşleşme ile eşdeğer değildir. Bu

kavramda tamamen farklı kültürlerin birbirlerinin varlığına saygı gösterip birbirini kabul ederek ortak bir paydada buluşması söz konusudur (Morsümbül, 2014).

2.2.5.7. Kültürel gecikme. Kültürün hızlı değişimine ayak uyduramamaktır. Kültürel gecikme, kültürel boşluk olarak da nitelendirilmektedir. Kısaca kültürel gecikme, maddi kültürde yaşanan hızlı değişimlere manevi kültürün yetişememesidir (Köse, 2016).

2.2.5.8. Kültür şoku. Bireysel özelliklere göre farklı düzeylerde gelişebilen bir durum olan kültür şoku; bireylerin ait olduğu kültürden başka bir kültüre geçişinde yaşadığı sorunları ifade eder. Süreci yaşayan bireyin sorunlara karşı mücadele edebilme durumuna bağlı olarak zaman içerisinde artabilir veya azalabilir (Aksoy, 2012).

2.2.5.9. Kültürel asimilasyon. Zayıf olan bir kültürün, güçlü bir başka kültür içinde yok olmasıdır. Zayıf kültürün bireylerinin zamanla güçlü kültürü benimsemesi durumu gönüllü olarak olabileceği gibi zorla/baskıyla da olabilir (Sönmez, 2020).

2.2.6. Türk kültürü. Toplumların ortaya çıkışında ve sürekliliğinde en önemli etkenin kültür olduğu söylenebilir. Her toplumun dil, din, gelenek-görenek gibi kendine has kültürel özellikleri vardır (Çay, 2014).

Türk kültürü, Türklerin tarihte ortaya çıktığı ilk andan itibaren zenginleşerek varlığını sürdürmüştür. Bunda en büyük etken, Türklerin benimsediği inançlar ve göçebe yaşam tarzları olmuştur. Kabul ettikleri dinler ve göç ettikleri yerlerdeki kültürel unsurlarla birlikte Türklerin dünya görüşü ve dünyayı anlamlandırma yöntemleri şekillenmiştir (Aslan, 2018). Bu sayede kültürel unsurlar açısından oldukça zengindir. Çelik'in (2019) çalışmasında belirttiği Türk kültürü ögeleri şunlardır:

- Devlet teşkilatlanması ve askerlik
- Dil ve edebiyat
- Tarım, hayvancılık ve ekonomi
- Müzik, spor, kutlama ve eğlenme

- Bireysel erdemlilik, aile ve toplumsal yaşam
- Hukuk ve adalet
- Mutfak, sofra ve yemek
- Sanat ve zanaat
- Ahlak, inanış ve din
- Örf, adet ve gelenek görenekler.

Toplumu oluşturan en küçük birey grubu olan aile, bu kültürel özelliklerin aktarılmasında en büyük rolü oynamaktadır. Özellikle örf, adet, gelenek, görenek gibi somut olmayan kültürel mirasın aktarımında en önemli unsur olduğu söylenebilir. Çünkü somut olmayan kültürel ögeler kuşaklararası aktarım yoluyla nesiller boyu korunabilir.

2.3. Kuşak

Doğdukları zaman aralığı aynı tarihsel süreçte olan, yaşadıkları dönemde aynı ekonomik veya sosyal olayları görmüş ya da belli bir sosyal grubun içinde olan kişileri ifade eden kavramdır. *"Jenerasyon"* olarak da bilinir. Ortalama 20-25 yıllık bir süre içerisinde yaşayan bireyleri kapsar ve *"nesil"* olarak da nitelendirilir. Her kuşak kendine özgü özelliklere, değerlere, tutumlara, güçlü ve zayıf yönlere sahiptir (Adıgüzel, Batur & Ekşili, 2014).

2.3.1. Kuşak sınıflaması. Tablo 1'de alan yazında kabul edilen kuşakların sınıflaması ve dönemleri verilmiştir.

Tablo 1

Kuşak Sınıflaması ve Dönemleri

Kuşak Adı	Dönemi
Sessiz Kuşak	1925-1945
Bebek Patlaması	1946-1964
X Kuşağı	1965-1979

Y Kuşağı	1980-1999
Z Kuşağı	2000 ve sonrası

Kaynak: Aka, 2018, s. 120.

Tablo 1'de görüldüğü gibi 1925 yılından itibaren dünyaya gelen bireyleri kapsayan 5 kuşak bulunmaktadır. Her kuşak, ortalama yirmi yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Bu kuşaklara ek olarak ortaya çıkan bir kuşağın daha var olduğu söylenmektedir. *"Alfa kuşağı"* adı verilen bu grubun 2010 yılı ve sonrasında doğanları kapsadığı kabul edilmektedir (Demirel, 2021).

Kuşakların birbirinden kesin ve net çizgilerle ayrılması mümkün değildir. Farklı kişilerin tanımlarında yıllar değişiklik gösterebilir.

2.3.1.1. Sessiz kuşak. Farklı kişilere göre kuşağın başlama yılı değişiklik gösterse de büyük bir çoğunluk tarafından bu kuşaktaki insanların 1945'ten önce doğduğu kabul edilmektedir. *"Gelenekseller"* olarak da adlandırılırlar. Ülkemizde bu yıllar içerisinde hayatta olan kişilerin yaşadıkları olaylar sonucunda, kuşağın farklı isimlerle de ifade edilmesi mümkündür. Bu isimler şunlardır:

- I. Savaş Kuşağı
- II. Savaş Kuşağı
- Ümit Kuşağı
- Buhran Kuşağı (Erden Ayhün, 2013).

2.3.1.2. Bebek patlaması. 1946-1964 yılları arasında dünyaya gelen bebek patlaması kuşağının üyeleri; önceki kuşaklara göre kendini ifade etme konusuna daha fazla vurgu yapan, para ve zamanın değerine ve hizmete odaklanan, sadakat duyguları yüksek bireylerdir (Deral, 2021).

2.3.1.3. X kuşağı. 1965-1979 yılları arasında doğan bireyleri içeren kuşaktır. Kendi kendilerini yönetebilmek, pragmatik olmak gibi özelliklere sahip olan X kuşağı bireylerinin karakteri genellikle şüpheci, bağımsız ve çalışkandır (Mücevher & Erdem, 2018).

2.3.1.4. Y kuşağı. 1980-1999 yılları arasında doğan bireylerden oluşan bu kuşağa *"internet kuşağı" da* denir. Teknoloji ile büyüyen, teknolojiyi yakından takip eden kuşakta olan bireyler, aynı anda farklı işler yapabilme becerisine sahiptir. Bu bireylerin güçlü bir ahlak bilincine sahip olmasının yanı sıra kibar, meraklı, enerjik ve saygılı olmaya yatkın olduğu da bilinmektedir (Yüksekbilgili, 2013).

2.3.1.5. Z kuşağı. Genellikle 2000 ve sonrasında dünyaya gelen bireyleri kapsadığı düşünülen kuşaktır. *"Dijital yerliler"* veya *"ekran gençliği"* olarak da nitelendirilirler. Teknoloji ile büyüyen bu nesil, en küresel ve en teknolojik bireylerin olduğu nesildir. Bu kuşağın bireylerinin mücadele kavramının farkında olmayan, pratik, cesur özelliklerinin yanı sıra bilge değil zeki oldukları söylenir (Karadoğan, 2019).

2.3.1.6. Alfa kuşağı. En yeni kuşak kabul edilen alfa kuşağı için pek fazla bilgi bulunmamaktadır. 2010 yılından sonra doğanları kapsadığı söylenmektedir. Kuşağın başlangıcı kabul edilen 2010 yılından itibaren birçok bilimsel ve teknolojik gelişme yaşandığı için bu kuşağın en önemli kuşak kabul edilebileceği söylenmektedir. Bu kuşaktaki bireylerin bazı özelliklerinden bahsedecek olursak; genellikle aktif ve hareketlidirler. Mahremiyeti önemsemez ve kurallardan hoşlanmazlar. Çevresel ve sosyal sorunlarla ilgilenirler. İçinde oldukları anı yaşarlar ve tez canlıdırlar. Her şeyin hemen olmasını isterler (Demirel, 2021).

2.3.2. Kayıp kuşak. Bir kuşak yaşanan olumsuz durumlardan, sosyal zorluklardan, ekonomik krizlerden etkilendiğinde kayıp kuşak olarak nitelendirilir. Örneğin; X kuşağı kayıp kuşak olarak da bilinir (Başgöze & Bayar, 2015).

2.4. Aile

Toplum içindeki en küçük bütüne *"aile"* denir. Bu bütünün üyeleri arasında evlilik ve kan bağı bulunur. Ancak yapısı ve işlevi zamana ve yere bağlı olarak değişen, aynı zamanda evrensel olan aile kavramını geçerli tek bir tanımla açıklamak mümkün değildir (Könezoğlu, 2006). Arapça kökenli olan aile kelimesinin sözlük anlamı, *"kan ya da çocuk edinme bağlarıyla birbirine bağlı, tek bir ev halkını oluşturan ve toplumun temeli kabul edilen küçük toplumsal birim"*dir (Bakırcıoğlu, 2016, s. 23). Kavramın Latincedeki karşılığı evcil köle anlamına gelen *"famulus"* kelimesidir. Tek bir efendiye bağlı bulunma anlamındaki *"familia"* ifadesi ise kandaş ve kayınlar topluluğu olarak tanımlanır (Hançerlioğlu, 1976).

Özgüven'e (2001) göre aile; evlilikle başlayan ve sosyal bağlarla bağlanan, çeşitli rollere sahip olan ve birbirini etkileyen, genelde aynı evde yaşayan fertlerden oluşur. Yaşanılan topluma uyumlu olan bu birimde; üyelerinin sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve cinsel bütün ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Türk Medeni Kanunu aileyi dar anlamda, geniş anlamda ve en geniş anlamda olmak üzere üç farklı şekilde tanımlar (Türk Medeni Kanunu [TMK], 2001). Dar anlamda aile, sadece eşlerden meydana gelen topluluktur. *"Evlilik birliği"* olarak nitelendirilir ve TMK m.185, m.186, m.188, m.191 ve m.195'te bu kavrama yer verilir. Geniş anlamda ailenin tanımında, eşlerin yanı sıra çocuklara da yer verilir ve TMK m.135'te ele alınır. En geniş anlamda aile ise aynı çatı altında yaşayan kimselerden meydana gelen topluluk olarak açıklanır. *"Ev düzeni"* olarak ele alınan kavramdan TMK m.367-370'te bahsedilmektedir (akt. Damar, 2021).

Aileye dair hükümlere anayasada da yer verilmektedir. Anayasanın 20. maddesinde *"Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz."* ifadesi yer alır. 41. maddede de *"Aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı için özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ve uygulanmasını sağlamak için gerekli*

tedbirleri alır, teşkilatı kurar." ifadesi bulunur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Madde 20 ve Madde 41).

2.4.1. Ailenin tarihsel gelişimi. Ailenin ilk sosyal yapısı avcı toplayıcı toplumlarda erkeklerin avcılık, kadınların toplayıcılık yapmasıyla oluşan iş bölümü ve paylaşmaya yönelik bir araya gelen kabile görünümlü ilk örgütlenmelerle başlamıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle beraber göçebe toplulukların yerini alan köyler, kasabalar ve kentlerle birlikte siyasal örgütlenmeler de değişmektedir. Buna bağlı olarak ailede baba otoritesi hakim olmaya başlamakta ve ataerkil aile yapısı benimsenmektedir (Eyce, 2000). Makineleşmenin başlamasıyla sanayi toplumu ailesinin yapısı, geleneksel aile yapısından farklılaşmıştır. Çünkü köyden kente göçün artması akrabalık bağlarının eskisi kadar güçlü olmasını engellemektedir (Giddens, 2012).

Bütün bu gelişmeler ve değişimlerden sonra aile türleri farklı başlıklar altında ele alınmaya başlanmıştır.

2.4.2. Büyüklüğüne göre aile tipleri. Bu başlık altındaki aile tipleri, ailede yaşayan bireylerin sayısına göre nitelendirilmektedir.

2.4.2.1. Geniş aile. İki veya daha fazla kuşaktan aile bireylerinin bir arada yaşadığı aile tipidir. Ayrıca aynı kuşaktan birden fazla evli çiftin bir arada yaşadığı durumlar da geniş aile olarak nitelendirilir (Merdin, 2020). *"Kök aile"* ve *"birleşik aile"* olarak adlandırılan aile tipleri de bu başlık altında incelenebilir.

Kök aile; anne, baba, çocuklar ve evli olan tek erkek çocuktan oluşur. Ailenin bütün sorumluluğu yaşayan en büyük erkek bireydedir. Bu aile tipinin en fazla görüldüğü yer Çin'dir. Birleşik ailede ise kök aileden farklı olarak evlenen erkek torunların da aynı eve yerleşmesi durumu vardır. En fazla görüldüğü yer Hindistan'dır (Gökçe, 1976).

2.4.2.2. Çekirdek aile. En basit tanımıyla anne, baba ve çocuklardan oluşan aile türüdür (Gürsoy & Coşkun, 2004). Değişen zamanla birlikte çekirdek ailenin farklı formları da oluşmuştur. Bunlar (Yavuz & Yüceşahin, 2012):

- Çocuksuz yaşayan, sadece eşlerden oluşan çekirdek aile,
- Çocuğu ya da çocuklarıyla (evlenmemiş) birlikte yaşayan çekirdek aile,
- Tek ebeveynli çekirdek ailedir.

2.4.2.3. Çözülen aile. Bu aile tipini değişen dünya sebebiyle ailenin yok olacağını düşünenler savunur. Ebeveynlerden birinin öldüğü, eşlerin ayrıldığı, eşlerden birinin kişisel bozukluk taşıdığı veya gayrimeşru ilişki sonucu meydana gelen çocuklar ve annelerinin yaşadığı aile türüdür (Damar, 2021).

2.4.3. Yönetim biçimine göre aile tipleri. Bu başlık altındaki aile tipleri, aile yönetiminde baskın olan kişilere göre nitelendirilmektedir.

2.4.3.1. Maternal/anaerkil aile. Aile yönetiminde kadının baskın olduğu ve soyun anadan devam ettiği aile tipidir. Kadınlar erkeklerden daha saygın kabul edilir, kadının üstünlüğü fikri benimsenmiştir (Demirbağ, 2017).

2.4.3.2. Paternal/ataerkil aile. Otoritenin babanın elinde olduğu aile tipidir. Bu tip ailelerde bütün yetki babadadır. Evin reisi konumunda olan baba ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamaktan ve korunmasından sorumludur. Aynı zamanda karar merciidir ve son söz ona aittir (Lale, 2004).

2.4.3.3. Modern/eşitlikçi aile. Zaman içerisinde yaşanan değişmeler sonucunda aile yapısında da farklılıklar oluşmuştur. Özellikle sanayi devrimi sonrası kadının iş hayatında yer bulması eşitlikçi aile yapısının oluşumunda rol oynamıştır. Bu aile tipinde kadın ve erkeğin eşitliği söz konusudur (Damar, 2021).

2.4.4. Yerleşim yerine göre aile tipleri. Bu başlık altındaki aile tipleri, ailelerin yaşadığı yere göre nitelendirilmektedir.

2.4.4.1. Köy/kırsal kesim ailesi. Sosyal denetim ve dayanışma yönünden daha güçlü olan bu aile tipinde, aile üyelerinin tutum ve davranışlarından tüm aile sorumludur. Eşler evlendiğinde genellikle baba evine yerleşir (Taylan, 2009).

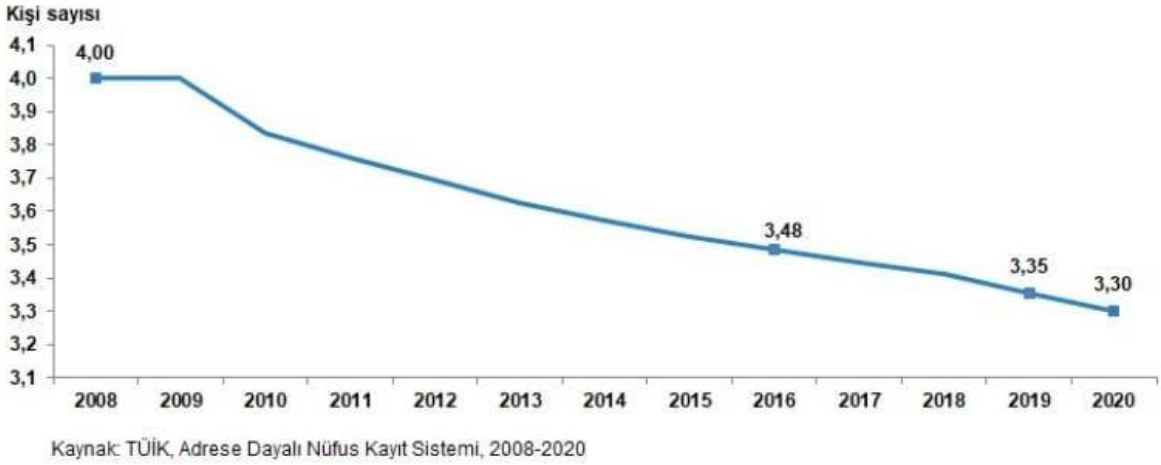
2.4.4.2. Kent ailesi. Akrabalarla daha zayıf bağları olan, evlenme yaşının yüksek olduğu, eş-meslek seçimi gibi tercihlerde ailenin rolünün daha az olduğu aile tipidir (Damar, 2021).

2.4.4.3. Gecekondu ailesi. Sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlara erişilememesi sebebiyle büyük kentlere göç eden ve çoğunlukla kenar mahallelerde yaşamını sürdüren ailelerdir. Çoğunlukla köy ailesi özelliklerini sürdürmekle birlikte, kentin özelliklerini benimsemeye başlar (Taylan, 2009).

2.4.5. Türkiye'de aile yapısının istatistiklerle açıklanması. Şekil 1'de Türkiye'de yıllara göre ortalama hanehalkı büyüklüğü, 2008-2020 yılları için verilmiştir.

Şekil 1

Yıllara Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2008-2020

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2020

Şekil 1'de görüldüğü gibi; 2008 yılında 4 olan hanehalkı sayısı her yıl azalarak 2020 yılında 3,30'a gerilemiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına bakıldığında, Türkiye'de aile yapısının gittikçe küçüldüğü söylenebilir.

Tablo 2'de, 2014-2020 yılları için hanehalkı tiplerine göre hanehalkı oranları görülmektedir.

Tablo 2

Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı, 2014-2020

(%)

Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1	16,9	17,9
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3	65,1	65,2
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1	13,9	13,5
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3	42,0	42,0
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9	9,2	9,7
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,2
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0	7,2	7,5
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0	14,0
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0	2,8

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2014-2020

Tablo 2'de de görüldüğü gibi Türkiye'de tek kişilik hanehalkı oranında da artış olduğu görülmektedir. Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranında da yükseliş olmuştur. Diğer hanehalkı tiplerinin oranında azalma görülürken, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı oranı da artmıştır.

Kısaca; Türkiye'de aile yapısının giderek küçüldüğünü, kent ailesi tipinde olduğunu söylemek mümkündür.

2.5. Doğum

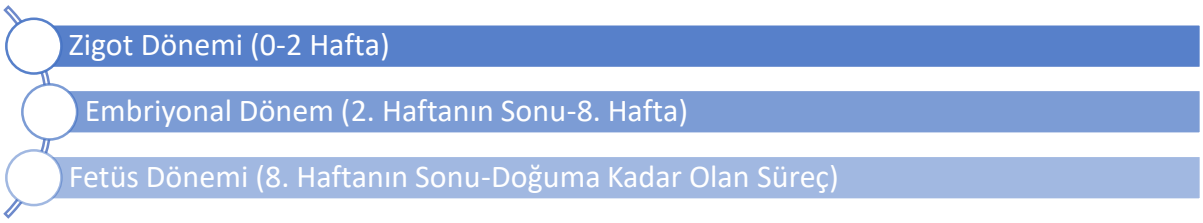
Doğum, bir canlının hayata geliş süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç; doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında ele alınır.

2.5.1. Doğum öncesi. Hamileliğin başlangıcı yani döllenme ile başlayan süreçtir. Üç başlık altında incelenir (Çetin & Özözen Danacı, 2021):

Şekil 2'de doğum öncesi gelişim evreleri ve hangi haftaları kapsadığı verilmiştir.

Şekil 2

Doğum Öncesi Gelişim Evreleri

Şekil 2'de görüldüğü gibi, doğum öncesi gelişim dönemleri 3 evreden oluşmaktadır. İlk iki hafta *"zigot dönemi"*, 2. haftanın sonundan 8. haftaya kadar olan süre *"embriyonal dönem"* ve 8. haftanın sonundan doğuma kadar olan süreç ise *"fetüs dönemi"* olarak bilinmektedir.

2.5.1.1.Zigot dönemi. Yumurta ve spermden gelen 23'er kromozom birleşip 46 kromozomlu bir yumurta oluşturur. Yumurta hücresinin bu şekilde döllenmesi ile *"zigot"* oluşur. Döllenmeden itibaren 2. haftanın sonuna kadar olan sürece *"zigot dönemi"* adı verilir (Çardak, 2015).

2.5.1.2.Embriyonal dönem. Üçüncü haftanın başına denk gelen bu dönemde çocuğun temel yapısı oluşmaya başlar. Plasenta, göbek kordonu ve amniyotik sıvı bu dönemde olgunlaşmaya ve işlevini gerçekleştirmeye başlar. Dördüncü haftada kalp, kol ve bacakları oluşmaya başlayan embriyonun boyu, haftanın sonunda 4-5 mm kadardır. Altıncı haftada bu organlar iyice gelişir ve parmaklar oluşur. Kulaklar ve süt dişlerinin oluşumu da bu haftada olur. Embriyo döneminin sonunda ise bebeğin temel organları oluşmuş ve görevini gerçekleştirmeye başlamıştır (Engin Üstün, 2019).

2.5.1.3.Fetüs dönemi. İkinci ayın sonundan doğuma kadar olan zamanı içine alan süreçtir.

Bu dönemde çocuğun boyu ve kilosu artmaya devam eder. On altıncı haftanın sonunda anne bebeğin hareketlerini hissetmeye başlar. Beşinci ayın sonunda fetüs, insanın temel

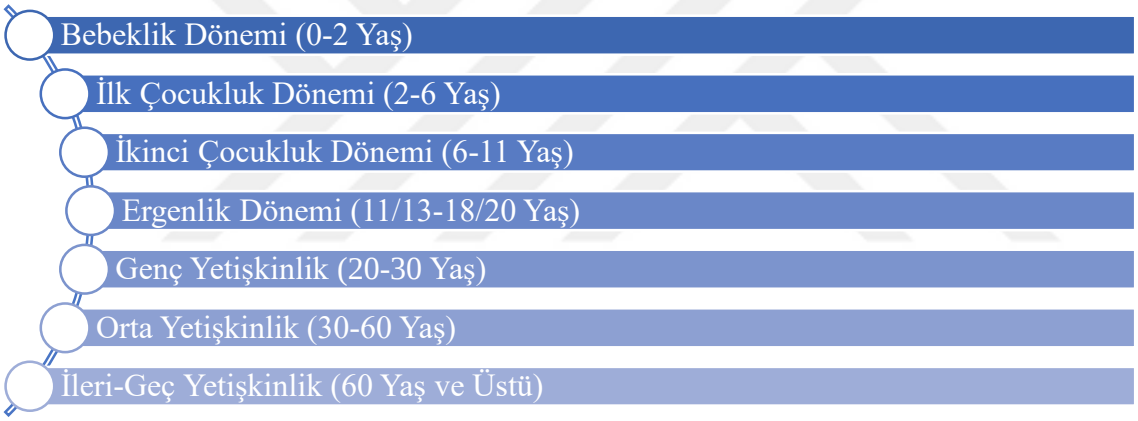
yapısını oluşturan birçok davranışı kazanmış olur. Doğuma kadar olan bu süre, yaşamın en hızlı gelişim dönemi kabul edilir (Ceylan, 2018).

2.5.2. Doğum anı. Normal doğum veya sezaryen yöntemi ile dünyaya gelen bebeğin doğduğunda ağırlığı ortalama 3-3.5 kilogram, boyu 50 cm kadardır. Doğduğunda başının büyüklüğü vücudunun ¼'ü kadar olan bebek, doğum sonrasında hızla büyümeye devam eder (Değer, 2014).

2.5.3. Doğum sonrası. İnsanın yaşamındaki bütün dönemleri kapsayan bu süreç, Şekil 3'te ana hatlarıyla verilmiştir.

Şekil 3

Ana Hatlarıyla Gelişim Dönemleri

Kaynak: Yılmaz, 2014.

Şekil 3'te görüldüğü gibi bebeklikten başlayıp ileri-geç yetişkinliğe kadar devam eden yedi gelişim dönemi bulunmaktadır.

2.6. Çocuk ve Çocukluk

Büyük eğitimci Maria Montessori çocuğu tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır: *Çocuk evrenseldir. Bütün çağlarda var olmuştur ve zamanın sonuna dek var olacaktır. Tarih öncesi çocuğu, orta çağ çocuğu diye bir şey yoktur. Gerçekte tek bir çocuk vardır. Bütün çağların, bütün ırkların çocuğu, törelerin varisi, kültürün temel taşı, tarihi kuşaktan kuşağa aktaran ve barışın yolunu açan çocuk* (Çakıroğlu Wilbrandt, 2017, s. 23).

Ancak tarihsel süreçte çocuk ve çocukluk kavramı; içinde bulunulan çağa, kültüre ve uygarlığa göre değişmiştir.

Toplumdan topluma, tarihin evrelerine göre hatta aynı toplum içinde faklı kesimlerde bu kavramların tanımlanması farklılık gösterir (Sağlam & Aral, 2016). Bu sebeple tek ve net bir tanım yapabilmek mümkün değildir. Genel bir şekilde tanımlamak gerekirse, *"sürekli değişen ve ilerleyen, olgunlaşma çağında olan birey; küçük yaştaki oğlan ya da kız"* olarak ifade edilebilir (Bakırcıoğlu, 2016, s. 347). Ayrıca çocuk halk ağzında; *"bala, bebek, bızdık, çağa, velet"* olarak da bilinir (Eren, 1999). Tezcan (2012) çocuğu *"etken ve yaratıcı toplumsal öge"* olarak tanımlar. Çocukluk ise ona göre *"yapısal bir biçimdir ve toplumun bir parçası ya da bir kategori"*dir (Tezcan, 2012, s. 1).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Madde 1'de çocuğun tanımı şu şekilde yapılır: *"Erken yaşta reşit olmak durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır."* (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu [UNICEF], 1989). Ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'nda ise *"daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi"* çocuk kabul edilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005, Madde 3).

Genellikle çocuklar kendi kendilerine ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz, korunmaya ve ilgiye muhtaç olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple onlardan beklenen şey, yetişkinlerin bekledikleri ve belirledikleri gibi davranmalarıdır (Çarıkçı, 2019). Ancak çocukları bir birey olarak kabul etmek çocuğun gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bunun için önce onları tanımak ve anlamak gerekir. Çocuğu tanımak ve anlamak, onun hangi dönemlerde nasıl gelişim gösterdiğini bilmekle mümkündür (Kurtoğlu, 2016).

2.6.1. Çocukluğun tarihi. Çocuğun modern hukukta kabul edilen temel haklarını elde edebilmesi için uzun yıllar geçmesi gerekmiştir. İlkel toplumda çocuk, ekonomik yarar sağlayan bir varlık olarak görülmüş ve ailesi için kullanışlı olan bir mal olarak kabul

edilmiştir (Akyüz, 2001). O dönemlerde çocuklar önemsenmeyen, ilgi görmeyen bireylerdir (Çelik, 2005).

Babil kralı Hammurabi Kanunlarına göre çocuk; babasının suçuna karşılık teminat olarak gösterilebilir hatta köle olarak satılabilirdi. Eğer babasına karşı saygısızlık yaparsa ağır cezalar alır hatta parmak, göz ya da dilini kaybedebilirdi (Erkut, Balcı & Yıldız, 2017). Antik Yunan'da da babanın çocuk üzerinde mutlak hakimiyeti olduğu belirtilmektedir. Hatta Germenler gibi bazı topluluklarda bu hakimiyet çocuğu öldürmeye kadar gidebilen bir durumdadır (Sağlam & Aral, 2016). O dönemde çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı söz konusudur. Bir erkek çocuk doğduğunda evini zeytin yaprağıyla süsleyen insanlar, kız çocuk doğduğunda evin kapısına yün topakları asmıştır. Bu durum çocuğun ileride hangi işle uğraşacağını temsil etmektedir. Ayrıca bu dönemde insanlar, doğum sonrası yaşanabilecek sorunları düşünerek, bir çocuğun ailenin üyesi sayılması için beş gün geçmesini beklemiştir (Karadoğan, 2019).

Orta Çağ Avrupası'nda gelindiğinde de henüz çocuklar açısında değişen bir durum olmamıştır. Minyatür yetişkin olarak kabul edilen çocuklara bu dönemde de kötü davranılmakta, mal olarak görülmektedir. Katı bir disiplinle beraber ağır cezalara da maruz kalan çocuklar için bu dönem de oldukça zor geçmiştir. Hayat koşullarının salgın hastalıklar gibi sebeplerle zorlaştığı Orta Çağ'da çocuklar ailenin bir üyesi olarak görülmemiş ve ayrı bir grup olarak düşünülmemiştir (Erkut ve diğerleri, 2017; Sağlam & Aral, 2016).

Eski Türk toplumları için çocuk önemlidir. Hatta çocuğu olmayan aileler hor görülmüştür. Çünkü özellikle erkek çocuk soyun devamı açısından kıymetli kabul edilmiştir. Kadınlardan beklenen en önemli özellik ise yine soyun devamı ile alakalı olan doğurganlıktır. Ancak sadece erkek yani baba çocuğun sahibi kabul edilmiştir. Buna rağmen Türk topluluklarında çocuk ve kadınlara her zaman değer verilmiştir (Karadoğan, 2019; Sağlam & Aral, 2016).

2.6.2. Çağdaş toplumda çocuk. Bilimde yaşanan gelişmelerle ve burjuvazinin ortaya çıkmasıyla birlikte çocuk ve çocukluk anlayışında değişmeler yaşanmıştır. Zamanla çocuklarla duygusal bağ kurulmaya ve toplumda saygın bir yer kazanabilmeleri için ilgi gösterilmeye başlanmıştır. Böylece çocukların da bir birey olduğu ve hakları olduğu kabul edilmiş, hukuki metinlerde de çocuklardan bahsedilmiştir (Karadoğan, 2019; Sağlam & Aral, 2016). Çocuklar ve hakları için önemli olan dört belge bulunur (Akyüz, 2018):

- 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi
- 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Yıllarca süren modern çocukluk anlayışının oluşum süreci sonunda; toplumların çocuğa bakış açısı değişmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda; zaman içerisinde değer kazanan çocuğun daha fazla sevilmeye, ilgiye, aileleriyle zaman geçirmeye ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak gün geçtikçe çocuk, yıllar boyunca birçok zorlukla mücadele ettikten sonra kazandığı ilgiyi de kaybetmektedir. Gelişen teknoloji ve iş dünyasıyla birlikte çocuğun dijital bir yalnızlıkla baş başa kaldığı görülmektedir (Karadoğan, 2019; Sağlam & Aral, 2016).

2.6.3. Çocuğun gelişimi. Daha önce de bahsedildiği gibi çocuğu tanımak ve anlayabilmek için gelişimsel süreçlerini ve gelişimle ilgili temel bilgileri bilmek şarttır. Başal (2018) altı gelişim alanından bahsetmektedir. Bunlar; zihinsel gelişim, dil gelişimi, duygusal gelişim, sosyal gelişim, ahlak gelişimi ve cinsiyet gelişimidir. Bütün bu gelişim alanları tek tek ele alınacaktır. Ancak bundan önce gelişim ile ilgili temel kavramlardan, gelişimin ilkeleri ve gelişimi etkileyen faktörlere değinmek yararlı olacaktır.

2.6.3.1. Gelişimle ilgili temel kavramlar. Gelişimle ilgili dokuz temel kavramdan bahsedilebilir (Aydın, 2020; Aydoğan, 2015; Bağcıoğlu Ünver, 2016; Başal, 2018; Yılmaz 2014).

i. Yaş: Yaş kavramı sadece dünyada bulunduğumuz süre için kullanılsa da aslında çok daha önemlidir. Bu kavram sadece kronolojik bir süreci ifade etmez. Biyolojik, sosyal ve psikolojik olarak ele alınmalıdır. Örneğin doğumdan itibaren olan süreci ifade eden biyolojik yaş, biyolojik sağlığı tanımlar. Bireyin içinde bulunduğu durumlarla başa çıkabilmesini psikolojik yaş açıklar. Sosyal yaş ise bireyin toplumda kronolojik yaşına uygun davranıp davranmadığını ifade eder (Aydoğan, 2015).

ii. Dönem: Bireylerin yaşlarına göre sahip oldukları özellikleri ayırt etmede kullanılan kavramdır (Aydoğan, 2015).

iii. Büyüme: Bireyin boy, kilo ve hacminin artması olarak tanımlanır (Yılmaz, 2014).

iv. Olgunlaşma: Organizmanın kendisinden beklenen görevi yerine getirebilmesi için gereken güce ulaşmasıdır (Aydın, 2020). Örneğin bir çocuğun tuvaletini tutabilmesi için önce gereken kasları olgunlaşmalı ve görevini yerine getirebilmelidir.

v. Gelişim: Bireyin doğum öncesinden itibaren fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve cinsel tüm alanlarda değişmesi ve gelişmesini ifade eden kavramdır (Başal, 2018).

vi. Hazırbulunuşluk: Olgunlaşma ve öğrenme sonucunda bireyin belli davranışları yapmak için artık hazır olmasına *"hazırbulunuşluk"* adı verilir. Bir çocuğun yeni bir duruma alışması veya yeni bir beceri edinebilmesi için öğrenme ve olgunlaşmayla birlikte ön bilgi, ön hazırlık ve istekli olmaya ihtiyacı vardır (Yılmaz, 2014).

vii. Kritik dönem: Bireyin bazı becerileri kazanabilmesi veya öğrenebilmesi için avantaj sahibi olduğu dönemdir. Bu dönem içerisinde gereken uyaranlara maruz kalan çocuklar bilgi veya beceriyi daha kolay öğrenir. Eğer gerekli uyaranlara maruz kalınmazsa, kritik dönemden

sonraki süreçte bilgi veya beceriyi edinmek çok zor olur hatta mümkün olmayabilir (Aydın, 2020).

viii. ***Tarihsel zaman:*** Bireyin yaşamının herhangi bir döneminde maruz kaldığı sosyal ve/veya fiziksel şartların (deprem, salgın vb.) gelişimini olumlu ya da olumsuz etkilemesi olarak nitelendirilir (Aydoğan, 2015).

ix. ***Öğrenme:*** Gelişme ve olgunlaşma sürecinde çevreyle etkileşim sonucunda deneyim kazanmayı ifade eden kavramdır (Bağcıoğlu Ünver, 2016).

2.6.3.2. Gelişimin ilkeleri. Gelişimin bazı temel ilkeleri vardır. Bu ilkeler şunlardır (Aydın, 2020; Aydoğan, 2015; Bağcıoğlu Ünver, 2016; Başal, 2018; Yılmaz 2014).

- Gelişim, kalıtım ve çevrenin ortak ürünüdür.
- Büyüme ve gelişme; baştan ayağa, içten dışa doğrudur.
- Gelişim genelden özele doğrudur.
- Gelişim süreklidir.
- Gelişimin belirli evreleri vardır.
- Gelişim farklı alanlarda, nöbetleşe devam eder.
- Gelişim alanları birbiriyle ilişkilidir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

2.6.3.3. Gelişimi etkileyen faktörler. Gelişim, çevre ve kalıtımın ortak ürünüdür. Bu nedenle gelişimi etkileyen faktörleri kalıtım, çevre ve hormonlar alt başlıklarında incelemek mümkündür. Gelişimi etkileyen temel faktörler şunlardır (Aydın, 2020; Aydoğan, 2015; Bağcıoğlu Ünver, 2016; Başal, 2018; Yılmaz 2014):

i. ***Kalıtım:*** Canlının anne-babasından aldığı bütün genetik yapıya *"genotip"*, dış görünüşüyle ilgili tüm özelliklerine ise *"fenotip"* adı verilir. Bu iki kavram canlıların kalıtımsal yapısını tanımlamak için kullanılır. Fenotip; genotip ve çevre etkileşimi sonucu oluşmaktadır denilebilir. Bu durum genotip ve fenotipin gelişim sürecine etkisini açıklar

niteliktedir. Gelişimi etkileyen diğer kalıtsal etmenler ise; genlerin baskın veya çekinik olması durumu ve anne-babada varsa kalıtsal olarak aktarılan hastalıklardır (Aydın, 2020; Bağcıoğlu Ünver, 2016; Yılmaz 2014).

ii. Çevre: Çevresel etmenler doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası alt başlıklarında incelenir.

Tablo 3'te, Başal'a (2018) göre gelişimde doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası faktörler verilmiştir.

Tablo 3

Gelişimde Doğum Öncesi, Doğum sırası ve Doğum Sonrası Faktörler

Doğum Öncesi Faktörler	Doğum Sırası Faktörler	Doğum Sonrası Faktörler
- Kalıtım, - Kromozom ve gene bağlı hastalıklar ve özürler, - Zaman etkisi, - Akraba evliliği, - Annenin yaşı, - Annenin beslenme düzeyi, - Annenin kullandığı ilaçlar, - Alkol ve sigara kullanımı, - Madde bağımlılığı, - Annenin radyasyona maruz kalması, - Anne ve babanın kan uyuşmazlığı,	- Doğum sırasında bebeğin geçirdiği travmalar (Bebeğin doğum sırasında oksijensiz kalması veya başının çok fazla basınca maruz kalması vb.), - Bebeğin doğumunun sağlıksız koşullarda ve ehliyetsiz kişiler tarafından yaptırılması ve gerekli önlemlerin alınmaması.	- Doğumdan hemen sonra anne ile bebek arasında oluşması beklenen bağlılık, - Çocuğun cinsiyeti, - Çocuğun beslenme düzeyi, - Anne sevgisi (annenin varlığı veya yoksunluğu), - Baba sevgisi (babanın varlığı veya yoksunluğu), - Anne-baba tutumları, - Anne ve babanın eğitim düzeyi, - Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi,

- Annenin geçirdiği enfeksiyon hastalıklar, - Annenin süreğen bir hastalığının olması, - Hamilelik toksemisi, - Annenin duygusal yaşantısı.	- Çevredeki uyarıcı zenginliği veya yoksunluğu, - Çocuğun geçirdiği enfeksiyon hastalıklar, - Yaşadığı duygusal şoklar, - Kazalar, - Arkadaşları, - Kitle iletişim araçları.

Kaynak: Başal, 2018, s. 8.

Tablo 3'te görüldüğü doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası gelişimi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; kalıtım, akraba evliliği, anne-baba ile ilgili etkenlerdir.

iii. Hormonlar: Büyüme ve gelişme hormonlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Kan yoluyla bütün vücuda yayılan hormonlar; bireyin büyümesi, gelişmesi ve dengeli olarak hayatını devam ettirebilmesi oldukça önemlidir (Aydın, 2020; Yılmaz, 2014).

2.6.3.4. Zihinsel-bilişsel gelişim. Bir bebek için en önemli şey, yaşadığı dünyayı algılaması ve anlamlandırmasıdır. Ancak bilişsel gelişim adı verilen bu durum onlar için oldukça zor bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Senemoğlu, 2020). Bu başlık altında Piaget'in bilişsel gelişim kuramı, Vygotsky'nin dil ve bilişsel gelişim kuramı ve bilgiyi işleme kuramı ele alınacaktır (Yazgan İnanç, Bilgin & Kılıç Atıcı, 2020).

2.6.3.4.1. Piaget'in bilişsel gelişim kuramı. Piaget, gelişimin kalıtım ve çevrenin ortak ürünü olduğunu belirtmiş ve belirlediği beş ilke ile açıklamıştır. Bu ilkeler ve ifade ettikleri durumlar aşağıda verilmiştir (Senemoğlu, 2020):

a) Olgunlaşma: Organizmanın yeterli biyolojik olgunluğa erişmesidir.

b) Yaşantı: Biyolojik olgunluğa ulaşılan süreçte, çevre etkileşimi sonucu edinilen bilgilerdir.

c) Uyum: Organizmanın karşılaştığı yeni durum ve varlıklara uyum sağlaması gerektiğini ifade eder.

d) Örgütleme: Organizmanın öğrendiklerini örgütleme eğiliminde olduğunu açıklar. Bu durum düzeni korur ve geliştirir.

e) Dengeleme: Sürekli yeni bir şeyler öğrenen organizmanın bunlara uyum sağlayarak dengesini korumasından bahseder.

Piaget bilişsel gelişim dönemlerini dörde ayırmıştır. Bu dönemler ve temel özellikleri aşağıda verilmiştir (Kaya, 2014):

- Duyusal Motor Dönemi: 0-2 yaşlarını kapsayan bu dönemde duyu ve motor becerileri kullanarak anlamlandırır. Nesne sürekliliği bu dönemde kazanılır.
- İşlem Öncesi Dönem: 2-7 yaş arasını kapsar. Çocuğun benmerkezci konuşma eğiliminde olduğu dönemdir.
- Somut İşlemler Dönemi: 7-11 yaşlarını kapsayan bu dönemde sıralama, sınıflandırma, karşılaştırma gibi beceriler kazanılır. İşlemleri tersine çevirme ve korunum kavramı da bu dönemde kazanılmaktadır.
- Soyut İşlemler Dönemi: 12 yaş ve sonrasını ifade eden bu dönemde soyut kavramlarla ilgili beceriler edinilir.

2.6.3.4.2. Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramı. Vygotsky kuramında kültürü ve sosyal yapıyı vurgulamıştır. İnsan zihninin sosyal ve kültürel süreçlerle birlikte geliştiğini savunur. Çocukların kazandığı bütün kavram, beceri, tutum ve fikirlerin sebebinin sosyal çevre olduğunu söyler. Vygotsky'nin kuramında en önemli kavram *"yakınsak gelişim alanı"*dır. Bu kavram; çocuğun kendi başına öğrendiği ile bir yetişkin yardımıyla öğrenebileceği yer

arasındaki mesafeyi ifade eder (Kandemir, 2015). Bununla birlikte çocuğun bir davranışı içselleştirmesi de önemlidir.

Kandemir'e (2015) göre davranışı içselleştirme aşamaları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Yeni Bir Davranışı İçselleştirme Aşamaları

Aşama	Rehberlik Yapan Kişi	Çocuk
1	Davranışı yapar.	Herhangi bir şey yapmaz.
2	Davranışı yaparken aynı zamanda anlatmaya başlar.	Davranışı ve rehberini izler.
3	Davranışı tekrar yapar ve anlatır.	Yapılan davranışı anlatır.
4	Anlatır.	Davranışı yapmaya ve anlatmaya başlar.
5	Davranışı başlatır.	Davranışı devam ettirir.
6	Davranışı izler.	Davranışı yapar.

Kaynak: Kandemir, 2015, s. 109.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi, bir davranışı içselleştirmek için altı aşamadan geçmek gerekmektedir. İlk aşamada davranışı yapan rehber kişi iken, son aşamaya gelindiğinde ve davranış içselleştirildiğinde davranışı yapan kişi çocuktur.

2.6.3.4.3. Bilgiyi işleme kuramı. Davranışçı ve bilişsel yaklaşımın sentezi olan kuram, zihnin işleyişini bilgisayara benzetir. Bu kurama göre öğrenmeyi etkileyen temel yapılar; duyusal kayıt ve kısa ve uzun süreli belleklerdir. Birey önce uyarıcıları duyusal kayıt olarak kaydeder. Bunların çok azı kısa süreli belleğe aktarılabilir. Burada yeni ve eski bilgiler harmanlanarak uzun süreli belleğe iletilir. Uzun süreli bellekteki bilgiler gereken durumlarda hatırlanarak davranışa dönüşür (Çağırgan Gülten, Ergin & Avcı, 2012).

2.6.3.5. Dil gelişimi. Kendimizi ifade edebilmemizi sağlayan bu alan, bilişsel gelişimle paralellik göstermektedir. Bu çalışmada beş alt başlıkta ele alınacaktır (Başal, 2018; Kandemir, 2015).

2.6.3.5.1. Sosyal öğrenme kuramı. Çocukta dil gelişiminin yakın çevresindeki kişileri model alma ve taklit etmesiyle ilgisi olduğunu savunur (Başal, 2018).

2.6.3.5.2. Davranışçı kuram. Bu kurama göre bebekler, isteklerinin karşılığını aldığı ya da pekiştireç aldığını fark ettiği sesleri tekrar ederek çevresindeki dili öğrenir (Kandemir, 2015).

2.6.3.5.3. Etkileşim kuramı. Biyolojik olgunlaşma, çevresel etki ve yaşantıların dil gelişimini eşit ölçüde etkilediğini savunan kuramdır. Bu kuramı benimseyenler çocukların anne-babalarıyla belirli zamanlarda dilsel etkinlikler yapmaları gerektiğini, aksi takdirde çocukların bu konuda eksik kalacağını ve bu eksiği kardeşler ya da sosyal çevredeki diğer kişilerle kapatamayacağını ifade eder (Kandemir, 2015).

2.6.3.5.4. Psikolinguistik kuram. Yaklaşımın öncülerinden olan Chomsky'e göre insan, dil öğrenmeye yatkın bir mekanizma ile dünyaya gelir. Bu sayede çocuklar dilsel ögeleri seçer ve edinir (Keklik, 2014).

2.6.3.5.5. Dil gelişimi evreleri. Dil gelişim evreleri dört ana başlık altında ele alınmaktadır (Keklik, 2014).

- Agulama Evresi: Yaşamın ilk yılını kapsar ve üç alt evresi vardır.
    - Ağlama Evresi: 0-2 aylık sürede bebeklerin refleksel olarak ağlamalarını kapsar.
    - Babıldama Evresi: 2-5 aylık sürede bebeklerin "da-da" gibi evrensel sesler çıkardığı dönemdir.
    - Çağıldama-Heceleme Evresi: 6-12 aylık süreyi kapsayan bu evre bebeğin ilk hecelerini hatta bir yılın sonuna doğru ilk kelimelerini söylediği dönemdir.

- Tek Sözcük Evresi: 12-18 aylar arasında bebeğin tek sözcüğü birden fazla anlam için kullandığı dönemdir. Bebekler isimleri kolayca öğrendiği için bu evrede daha çok isimler edinilir.
- Telgrafik Konuşma Evresi: Dil bilgisinin kullanıldığı ilk evre olarak düşünülebilir. 18-24 ayları arasındaki bu sürede çocuk iki kelimeden oluşan cümleler kurabilir.
- İlk Dil Bilgisi (Gramer) Süreci: 24-60 ay aralığını kapsar. Çocuğun bildiği kelime sayısı bu dönemde hızla artarken, cümle kurarken kullandığı kelime sayısında da artış vardır.

2.6.3.6. Duygusal gelişim. Bir insanın hayatı boyunca yaptığı her eylemde duygu da vardır. Duygu, çevreden gelen etkilerin bireyde haz ya da elem oluşturması olarak tanımlanır. Genel olarak duygular üç başlıkta ele alınır (Başal, 2018):

- İnsanı saldırgan davranışlara yönelten duygular: Öfke, nefret, kıskançlık gibi…
- İnsanı yasaklayıcı ve savunucu davranışlara yönelten duygular: Korku, sıkıntı, üzüntü gibi…
- İnsanı sevindirici davranışlara yönelten duygular: Sevgi, mutluluk, merak gibi…

Bebek doğduğunda ilk duygusal tepkisi ağlamaktır. Bunun açlık, korku gibi birden fazla sebebi olabilir. Bütün gereksinimleri karşılandığında da gülerek mutluluğunu ifade eder. Ancak birey büyüdükçe çeşitli duyguları hissedip ifade edebilir. Bağlanma kuramı; duygusal gelişimde bebek ile anne ya da ona bakan kişi arasındaki etkileşimin önemine vurgu yapar. Bu ilişki bebeğin duygusal gelişiminde iz bırakır (Başal, 2018).

2.6.3.7. Sosyal gelişim. Bireyin bütün hayatı boyunca çevresi ile kurduğu iletişim ve etkileşimlerdeki gelişmeler ve değişmeler bütünü olarak ifade edilebilir. Bireyin kimlik gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada sosyal gelişim alanı on başlık altında ele alınacaktır (Eke, 2021).

2.6.3.7.1. Psikoseksüel gelişim kuramı. Bireyin dürtülerle ve çatışmalarla hareket ettiğini savunan, Freud tarafından ortaya atılan kuramdır. Bu kurama göre gelişim dönemleri ve temel özellikleri aşağıda verilmiştir (Özer, 2014):

- Oral Dönem (0-1,5 Yaş): Bebeğin her şeyi ağız yoluyla tanımaya çalıştığı dönemdir.
- Anal Dönem (1,5-2 Yaş): Tuvalet eğitiminin önde olduğu dönemdir.
- Fallik Dönem (3-5 Yaş): Cinsiyet farklılıklarının ayırt edilmeye başladığı dönemdir.
- Gizil (Örtük, Latent) Dönem (6-11 Yaş): Çocuğun anne-babasının değerlerinin yanı sıra kendi değer ve yargılarını da benimsediği dönemdir.
- Genital Dönem (12 Yaş ve Sonrası): Çocuğun cinsel açıdan yaşadığı çatışmaların iyi veya kötü bir şekilde sonuçlandığı dönemdir. Kötü sonuçlandığında tedavi süreci gerekebilir.

2.6.3.7.2. Psikososyal gelişim kuramı. Erikson tarafından ortaya konulan kuramda bireyin yaşamı boyunca sekiz gelişim basamağından geçtiği savunulur. Tablo 5'te bu dönemler ve özellikleri verilmiştir.

Tablo 5'te Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre gelişim dönemleri ve bu dönemlerdeki önemli özellikler, psikososyal krizler, önemli ilişkiler, varoluşsal sorular ve örnekler verilmiştir.

Tablo 5

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Yaş Aralığı	Önemli Özellik	Psikososyal Kriz	Önemli İlişkiler	Varoluşsal Sorular	Örnek
Bebeklik (0-1 Yaş)	Umut	Temel güvene karşı güvensizlik	Anne	Dünyaya güvenebilir miyim?	Beslenme, terkedilme

Erken Çocukluk (1-3 Yaş)	İrade	Özerkliğe karşı kuşku ve utanç	Ebeveynler	Bunun olması benim için iyi midir?	Tuvalet eğitimi, giyinme
Okul Öncesi Çağı (3-6 Yaş)	Amaç	Girişimciliğe karşı suçluluk	Aile	Bunu yapmak, harekete geçmek, gerçekleştirmek benim için iyi midir?	Nesnelerin kullanımını öğrenme
Okul Çağı (6-12 Yaş)	Yeterlik	Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu	Komşular ve okul	Dünya üzerindeki insanların ve nesnelerin arasından bir şeyler yapabilir miyim?	Okul, spor
Ergenlik (12-20 Yaş)	Sadakat	Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası	Akranlar ve rol modeller	Ben kimim? Neler yapabilirim?	Sosyal ilişkiler
Erken Yetişkinlik (20-40 Yaş)	Sevgi-Aşk	Yakınlığa karşı yalıtılmışlık	Arkadaşlar, partnerler	Sevebilir miyim?	Romantik ilişkiler

Yetişkinlik (40-64 Yaş)	Bakım	Üretkenliğe karşı durgunluk	Ev halkı, iş arkadaşları	Hayatımı (bu zamana kadar yaptıklarımı) hesaplayabilir miyim?	İş, ebeveynlik
Olgunluk (65 Yaş ve Üzeri)	Bilgelik	Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk	İnsanlık	Benim için her şey yolunda mı?	Hayatı yansıtma

Kaynak: Eke, 2021, s. 139.

Tablo 5'te görüldüğü gibi Erikson'a göre sosyal gelişimde sekiz dönem bulunmaktadır. Her bir dönemin kendine özgü özelliği, psikososyal krizi, varoluşsal soruları vardır. Ayrıca her dönemde önemli ilişkiler kurulan kişi farklılık göstermektedir.

2.6.3.7.3. Sosyo-kültürel gelişim kuramı. Vygotsky tarafından geliştirilen kuram. Vygotsky'nin zihinsel gelişim kuramında da açıklandığı gibi sosyal gelişimin kültürel ve sosyal etkileşimle ilgili olduğunu ifade eder (Eke, 2021).

2.6.3.7.4. Sosyal bilişsel (öğrenme) kuramı. Öğrenmenin etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleştiğini ifade eden kuramda dikkat etme, hafızaya alma, taklit etme ve güdülenme aşamaları bulunur. Ayrıca öz yeterlik kavramına dikkat çekilir. Bu kavram; bireyin kendine inancıyla yapabileceği eylemleri, organize edebilme ve yapabilme gücü olarak ifade edilir (Tatlıoğlu, 2021).

2.6.3.7.5. Ekolojik kuram. Brounfenbrenner tarafından ortaya atılan kuramda aileden başlayan ve kültürel sistemlere kadar üst üste binen bir gelişim modeli anlatılmaktadır. Çevresel, sosyal, ekonomik bütün koşulların bireyin gelişimini etkilediği ifade edilen kuramdır (Kandemir, 2018).

2.6.3.7.6. Bağlanma kuramları. Bireyin doğumundan itibaren onu ilgilendiren bireylerle ilişki kurmaya yatkınlığına, karşılıklı kurulan duygusal bağa ve niteliğine odaklanan kuramdır. Bağlanmanın ilk olarak çocuğun çaresizliği sebebiyle mecburen gerçekleştiğini, daha sonra çocuk ve bakımını üstlenen kişi arasındaki ilişkiye göre şekillendiğini ifade eder (Eke, 2021).

2.6.3.7.7. Sosyo-ekolojik gelişimsel model. Ekolojik kuram ve sosyal öğrenme kuramının birleşimiyle oluşturulan kuramdır. Sosyal davranışlar üzerinde etkili olan 3 faktör olduğu belirtilir.

- Bilişsel ve duyuşsal değişkenler: Empati, başkalarının bakış açılarını benimseme gibi beceriler.
- Ailesel ve sosyal değişkenler: Aile, akran ve kültürü kapsayan değişkenler.
- Yakın durumsal özellikler: Anlık durumsal değişkenler (Eke, 2021).

2.6.3.7.8. Zihin kuramı. İnanç, istek, niyet, hayal, duygu gibi zihinsel durumlardan çıkarımla eylemde bulunmayı ifade eder. Çocuklar dört yaş civarı karşısındaki kişinin zihinsel durumunu doğru anlayabilme, düşüncesine göre eylemlerini tahmin edebilme becerilerini kazandığından, dört yaşta oluşan değişimlere odaklanır (Keçeli Kaysılı, 2014).

2.6.3.7.9. Yorumsal kuram. Çocukların sosyal ilişkilerini şekillendirme, geliştirme ve düzenlemede benimsediği tarzlarla ilgili ayrıntılı belgeleme ve mikro analiz yöntemiyle çocuk gelişiminin incelenebileceğini savunur. Bu kurama göre çocuk; yetişkin, akran ve kültür etkileşimindedir (Eke, 2021).

2.6.3.7.10. Grup sosyalleşme kuramı. Bir çocuğun toplumda kabul edilebilir bir birey olmasını *"sosyalleşme"* olarak nitelendiren kuramdır. Çocuğu akranlar, hemcinsler ve aile olmak üzere üç grubun etkilediğini savunur. Çocuğun ev dışındaki ortamlarda toplumsal değer yargılarını, davranış kalıplarını, kültürü öğrendiğini ifade eder (Eke, 2021).

2.6.3.8. Ahlak gelişimi. Taylı (2015) ahlaki gelişimi şu şekilde tanımlamıştır: *"Çocukların, belli davranışları "doğru" ya da "yanlış" olarak değerlendirmelerine rehberlik eden ve kendi eylemlerini yönetmelerini sağlayan ilkeleri kazanma süreci"* (Taylı, 2015, s. 174). Bu çalışmada ahlak gelişimi dört alt başlıkta ele alınacaktır (Öztürk & Akbaba, 2014).

2.6.3.8.1. Psikanalitik kuram. Freud'a göre ahlak gelişimi duygusal-güdüsel bir süreçtir. Bu süreci id, ego ve süperegoyla bağlantılı olarak ele almıştır. İd, doğuştan var olan iç güdüleri; ego, bilinç düzeyindeki duygu, düşünce ve anıları; süperego ise toplumsal değer ve kuralların birey tarafından içselleştirilmesini ifade eder. Psikanalitik kurama göre kişiliğin biyolojik yönünü id, psikolojik yönünü ego, toplumsal yönünü ise süperego oluşturur. İd egoyu ilkel dürtülere, süperego ise egoyu toplumsal değerlere uymaya zorlar. Egonun bu ikisi arasında dengeli ve gerçekçi bir çözüm bulmasıyla davranış oluşur (Başal, 2018).

2.6.3.8.2. Piaget'in ahlak gelişim kuramı. Ahlak gelişimini bilişsel gelişime paralel olarak ele alan Piaget, bu gelişimin üç evreden oluştuğunu savunur (Öztürk & Akbaba, 2014).

- Ahlak Öncesi Evre (4-5 Yaş): Yetişkin otoritesine bağlılık ve cezadan kaçış olan evredir.
- Dışa Bağımlı Ahlak Anlayışı Evresi (6-10 Yaş): Kuralların değiştirilemeyeceği ve herkesin her durumda uyması gerektiği düşünülen evredir.
- Ahlaki Özerklik Evresi (11 Yaş ve Sonrası): Genişleyen sosyal çevre ile gereklilik durumlarında kuralların değişebileceği veya yeni kurallar konulabileceği öğrenilen evredir.

2.6.3.8.3. Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı. Tablo 6'da Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri ve temel özellikleri verilmiştir.

Tablo 6

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri

Gelenek Öncesi Düzey (Bireysel)	İtaat ve Ceza Evresi	Büyüklerin iyi dedikleri iyi, kötü dedikleri kötüdür. Kötü davranışlar cezalandırılır, iyi davranışlar ödüllendirilir. Doğru ve yanlış konusunda derin bir anlayış yoktur.
	Saf Çıkarcı Eğilim Evresi	Davranışların sonuçları sadece kendisine etkileri açısından değerlendirilir. İşine yarayanlar iyi, yaramayanlar kötüdür. Her şeyin karşılıklı olduğuna inanılır. Yakalanmayacağı durumlarda yanlış yapmaktan çekinmez.
Geleneksel Düzey (Toplumsal)	İyi Çocuk Evresi	Etrafındakileri mutlu ve memnun etmek, rahatlatmak önemlidir. En yakındakiler önemsenir. Temel korku dışlanmaktır. Yakınlara sadık, güvenilir olmak önemlidir.
	Yasa ve Düzen Evresi	Toplumun bütün olarak iyiliği, refahı her şeyden önemlidir. Tüm insanlar en az yakınlarımız kadar değerlidir. Kurallar sorgulanmaz aynen kabul edilir. Ergen fanatizmi benzeri bir esneklikten yoksunluk söz konusudur.
Gelenek Ötesi	Sosyal Sözleşme Evresi	Toplum ve ihtiyaçları değiştikçe kurallar da değişecektir. Herkesin ihtiyaçlarını ve ortak çıkarlarını güden kararlar alınmalıdır. Tarafsızlık kaygısı vardır. Kişisel değerler oluşmuştur. Olaylar çok boyutlu değerlendirilir.

Düzey (Evrensel)	Evrensel Ahlak İlkeleri Evresi	Adalet ve dürüstlük esasına dayanan, tüm zamanlara ve tüm toplumlara yayılan evrensel bir ahlak anlayışı mümkündür. Evrensel adalet ilkeleri, insan hakları ve insana saygı esastır. Kişisel otorite ve vicdan gelişmiştir. Mevlanaların, Pir Sultan Abdalların, Yunus Emrelerin içinde bulunduğu evredir.

Kaynak: Taylı, 2015, s. 183.

Tablo 6'da görüldüğü gibi Kohlberg'e göre ahlaki gelişimin üç düzeyi ve altı evresi bulunmaktadır.

2.6.3.8.4. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre ahlak gelişimi. Sosyal kuramcılara göre çocuk; diğer gelişim alanlarında olduğu gibi ahlaki gelişimde de çevreden etkilenir. Ahlaki olarak kabul edilen davranışları anne-baba, akranlar ve diğer toplumsal modellerden gözlemleyerek öğrenir (Öztürk & Akbaba, 2014).

2.6.3.9. Cinsiyet gelişimi. Çocukların kendi cinsiyet kimliklerini anlayabilmeyi öğrendiği, bu iki cinsiyet rollerini nelerin oluşturduğunu ve onlara uygun davranışları benimsediği gelişim alanıdır (Başal, 2018). Bu gelişim alanı beş alt başlıkta incelenecektir (Artan, 2021).

2.6.3.9.1. Psikanalitik kuram. Cinsel kimlik kazanımıyla ilgili en bilinen kuramdır. Bu kurama göre çocuklar kendileriyle aynı cinsiyete sahip ebeveynle özdeşim kurarlar ve korkularıyla istekleri arasındaki çatışmaları bu şekilde çözerler. Ayrıca Freud libidonun farklı dönemlerde farklı bölgelerde toplandığını ifade eder. Dönemler ve bölgeler şu şekildedir (Artan, 2021):

- Oral Dönem: Ağız libido enerjisinin toplanma bölgesidir. Bebek her şeyi ağzına götürür.

- Anal Dönem: Enerji anal bölgede toplanmıştır. Çocuk için idrar ve gaitanın tutulup bırakılması bu dönemde çok önemli olduğu için tuvalet eğitimi için kritik dönemdir
- Fallik Dönem: Oedipus ve Elektra komplekslerinin görüldüğü dönemdir.
- Latent (Gizil) Dönem: Komplekslerin çözüldüğü dönemdir.
- Genital Dönem: Diğer insanlara cinsel ilgi duyulmaya başlanan dönemdir.

2.6.3.9.2. Kohlberg'in bilişsel gelişimsel kuramı. Çocukların cinsel rollerini kendi aktif yaşantılarıyla kazandığını savunur. Üç aşamadan geçildiği belirtilir (Artan, 2021).

- Temel cinsellik kişiliği: Cinsiyetler arası fiziksel farkların ayırt edildiği ve diğer insanların cinsiyete göre gruplanabildiği aşamadır.
- Cinsel sabitlik: Cinsiyetin zamanla değişmeyeceğinin, hep aynı kalacağının anlaşıldığı aşamadır.
- Cinsel korunum: Görünüm veya eylemde değişiklik olsa dahi cinsiyetin değişmeyeceğinin anlaşıldığı aşamadır.

2.6.3.9.3. Sosyal öğrenme kuramı. Cinsiyet kimliğinin kazanılmasında koşullanma ve pekiştirmeyi önemser. Bu kurama göre çocuklar cinsiyetlerine uygun davrandıklarında ödüllendirilip, uygun davranmadıklarında cezalandırılırlar. Böylece cinsiyete uygun roller toplum tarafından pekiştirilerek kazandırılmaya çalışılır (Başal, 2018).

2.6.3.9.4. Cinsiyet şemaları kuramı. Bu kurama göre bireyler kendi davranış ve düşüncelerine yol vermek için cinsel şemaları kullanır. Çocuklar da çevreyle etkileşim kurdukça bu şemalara maruz kalır. Çocuk önce bir nesne veya davranışın cinsiyetini belirler. Ardından kendi cinsiyetine uygun olduğunu düşünürse dikkatini verir (Artan, 2021).

2.6.3.9.5. Biyolojik cinsiyet kuramları. Bu kuramlarda çocukların kişilik, davranış ve yeteneklerinin hormonlardan etkilenerek şekilleneceği savunulur (Artan, 2021).

2.6.4. Çocuğun yetiştirilmesi. Dünyaya gelen bir bebeğin; bilişsel, duygusal, fiziksel, sosyal ve kişilik alanlarında bir bütün olarak gelişmesi için harcanan çabayı ifade eden

kavramdır. Bu noktada en önemli etkenin aile ve dolaylı yoldan ailenin etkilendiği kültür olduğu söylenebilir (Başal, 2006).

Yörükoğlu (2002) çocuk yetiştirilmesindeki asıl amacın, sağlıklı bir kişilik oluşturmak olduğunu ifade etmektedir. Kişilik, kalıtım ve çevre etkileşimi sonucu şekillenmektedir. Çocuğun yetiştirilmesinde en önemli nokta ise; sevgi, disiplin ve özgürlük olan temel ruhsal gereksinimlerin karşılanmasıdır. Bu gereksinimler yeterli ve gereken biçimde sağlandığında, çocuğun sağlıklı bir kişilik oluşturabileceği düşünülmektedir (2002).

Aile bireylerinin çocuk ile ilişkisi, çocuğun ailedeki yerini belirlemede büyük önem taşımaktadır. Aile ile kurulan sosyal etkileşimler, çocuğun bir birey olduğunu hissetmesini sağlamaktadır. Çocuğun bir birey olarak kurduğu bu ilk etkileşimler, onun iyi bir şekilde yetişmesini etkileyerek ilerleyen zamanlarda çevresiyle kurduğu iletişimin de temelini oluşturmaktadır. Doğal olarak ailenin yapısı, kültürü, sosyo-ekonomik düzeyi gibi birçok faktör çocuğun yetiştirilmesinde etkili olmaktadır (Yavuzer, 2001).

Çocuk yetiştirilmesi de tıpkı çocuk ve çocukluk kavramları gibi kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Her kültürün kendine özgü ebeveynlik rolleri ve çocuk yetiştirme tutumları bulunmaktadır. Ülkemizde de bölgeler arasında farklılıklar bulunmasına rağmen, çocuk yetiştirme konusunda genel anlamda geleneksel, otoriter ve ataerkil özellikler görülmektedir (Akgün & Baş, 2020). Ancak yine de günümüzde çocuk ve çocukluk algısının modernleşme sürecinin devam etmesi, çocuk yetiştirilmesi ile ilgili bilgilerde de değişime sebep olmaktadır. Geçmişten günümüze çocuk yetiştirme davranış ve yöntemlerine bakıldığında, bu konudaki değişimler daha net görülebilmektedir.

2.6.4.1. Geçmişten günümüze çocuk yetiştirme. Daha önceki çocuk ve çocukluk başlığında da bahsedildiği gibi, çocuğun değer kazanması uzun zaman almıştır. Çocuğa verilen değer ve çocukluk algısı ailelerin çocuk yetiştirmedeki tutum ve davranışlarını da etkilemiştir. Antik çağda köle olarak görülen ve hatta mal olarak kabul edilen çocuklar toplum

yasaları ve kültürüne göre yetiştirilmiştir (Uğur, 2018). Bu şekilde yetiştirilen çocuktan beklenen, babasının mutlak hakimiyetini kabul etmesi ve ona saygı göstermesidir (Sağlam & Aral, 2016).

Bu yetiştirme tarzı ve beklentiler Orta Çağda da benzer şekilde olmuştur (Uğur, 2018). Bu dönemlerde çocuk yetiştirirken cinsiyet ayrımcılığı yapılmıştır. Kız çocukları ev işlerini ve çocuk bakımını yapabilecek şekilde yetiştirilirken, erkek çocukları evi geçindirmek için gereken işleri yapmaya yönelik yetiştirilmiştir (Karadoğan, 2019).

Gelişen ve değişen dünyayla beraber, çocukların eğitimi önemsenmeye başlanmıştır. Günümüzde özellikle eğitim alanında gerçekleşen değişimlerle modern dünyaya uyumlu ve demokratik bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir (Ahioğlu-Lindberg, 2012). Günümüz toplumlarında aileler tarafından daha fazla değer gören çocuk, şimdilerde ise ebeveynlerinin çalışma durumları sebebiyle onlarla çok az vakit geçirebilmektedir. Ayrıca son zamanlarda bilgili, kültürlü, iyi bir mesleği olan çocuk sahibi olmanın ailelerin statülerini arttırdığı da düşünülmektedir. Bu sebeple aileler çocuklarının bu özelliklere sahip bireyler olabilmesi için bütün imkanlarını seferber etmektedir (Uğur, 2018).

Her ne kadar çocuğun değerinin arttığı söylense bile bu toplumun her kesiminde veya her ebeveyn için aynı oranda gerçekleşmemiştir (Özcan, 2017). Rousseau, Emile adlı eserinde *"Bir çocuk kendisi iyi yetiştirilmemiş olan biri tarafından nasıl iyi yetiştirilir?"* sorusunu sorar (Rousseau, 1762, Çev. Avunç 2014, s. 25). Burada dikkat çekilmek istenen konu, ailenin her ferdinin bir toplum ve kültür tarafından yetiştirilmiş olmasıdır. İçinde yaşanılan kültür ve aile tutumlarında görülen farklılıklar, ailelerin çocuk yetiştirmedeki görüş ve davranışlarına yansımaktadır. Bu noktada devreye giren en önemli konu, aile eğitimidir.

Çocuğun yetiştirilmesinde çevre ve ailenin ortak katkıları olsa da en önemli etken ailedir. İçinde yetiştiği kültürün ögelerini benimseyen ve gelenek, görenek, inançlara koşulsuz bağlı olan ailelerin; aile eğitimleri ile görüşlerini değiştirmesi ve çocuğun gelişimi ve

yetiştirilmesi için doğru olana yönelmesi mümkün olabilir. MEB'de bunun önemini fark etmiş ve konuyla ilgili bir rehber olan OBADER'i hazırlamıştır.

Çocuk sağlığı ve çocuk gelişimi, hazırlanan rehberde aile eğitimi etkinlik konularından ikisidir. Ayrıca aile eğitiminin önemi kısmında; aile eğitimi programlarında çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuk yetiştirme becerilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesinin öneminden bahsedilmektedir. Aile eğitiminin amaçlarından konuyla alakalı olan ise şu maddedir: *"Ailelerin çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, yaş gruplarına göre gelişim özelliklerini tanımaları ve çocuklarına destek olmalarını sağlamak."* (MEB, 2013'ten akt. Çelik & Daşcan, 2014, s. 199). Rehberde aile eğitiminde kullanılan yöntem ve tekniklere, çeşitli eğitim ve katılım çalışmalarına da yer verilmiştir.

OBADER'in de üzerinde durduğu ve çocuk yetiştirilmesinde önemli rol oynayan iki konu bulunmaktadır. Bunlardan biri anne-baba tutumları, diğeri ise iletişim engelleridir. Her ikisi de çocuğun aile ile sağlıklı bir ilişki kurmasında ve dolaylı olarak her alanda yeterli seviyede gelişerek topluma faydalı bir birey olmasında etkili konulardır.

2.6.4.2. Anne-baba tutumları. Bir çocuğun gelişmesi ve yetişmesinde en önemli etkenlerden biri anne-baba tutumlarıdır. Çocuğun sağlıklı ve iyi bir karakter sahibi olarak yetişebilmesi, anne-babanın tutumuna bağlıdır. Anne-babanın yetişme biçimleri ve kültürel değerleri, tutumlarını etkilemektedir. Anne-baba tutumları yedi başlık altında incelenebilir (Aytaç, 2020; Çağdaş & Seçer, 2004; Esen Çoban & Koyuncu Şahin, 2020; Küçükali, 2018).

2.6.4.2.1. Reddedici(ilgisiz) anne-baba tutumu. Bu tutumu benimseyen anne babalar çocuğuna karşı ilgisizdirler. Çocuğun varlığını hiçe sayan ebeveynlerin böyle davranmasındaki sebep; çocuğun istenmeyen bir gebelik sonucu dünyaya gelmesi, eşler arasındaki anlaşmazlıklar, çocuğun ebeveynler tarafından sevilmeyen bir aile üyesine benzetilmesi olabilir. Bu tutumla yetişen çocuklar kendine güvenmez, değersiz hisseder ve saldırgan davranışlarda bulunurlar (Küçükali, 2018).

2.6.4.2.2. Aşırı koruyucu anne-baba tutumu. Bu tutuma sahip anne babalar çocuklarını aşırı korumaya meyilli, aşırı titiz ve kontrollü ebeveynlerdir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuğa hiçbir işi kendisi yapması için fırsat verilmez. Sonuç olarak da ebeveyne bağımlı, kendi başına hiçbir şey yapamayan, çekingen bireyler yetişir. Bir diğer ihtimal olarak da fazla şımartılmış, bencil, kaprisli bireyler de ortaya çıkabilir (Aytaç, 2020).

2.6.4.2.3. Aşırı hoşgörülü anne-baba tutumu. Çocuk merkezli ebeveynlerin benimsediği tutumdur. Çocuğun her isteğini yerine getirir, her şeye izin verirler. Bu tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar, okul gibi ev dışı ortamlarda da herkesi yöneterek her istediğini yaptırmak ister ancak bu mümkün olmadığı için kurallara uymakta zorlanırlar (Esen Çoban & Koyuncu Şahin, 2020).

2.6.4.2.4. Mükemmeliyetçi anne-baba tutumu. Bu tutuma sahip aileler çocuğun yapabileceklerini hiç düşünmeden her şeyin kendilerinin istediği gibi olmasını isterler. Çocuktan beklentileri çok üst düzeydedir. Çocuk çok çaba harcamasına rağmen ailesinin istediği gibi olamadığını düşündüğünde çok öfkeli olur. Hayal kırıklığı ile birlikte anksiyete gibi problemler yaşayabilir (Küçüker & Tekin, 2018).

2.6.4.2.5. Dengesiz ve tutarsız anne-baba tutumu. Sürekli dengesiz ve kararsız davranan anne-babaları ifade eder. Bu anne-babalar bir davranışı bir gün onaylayıp bir gün onaylamayabilir. Bu tutumla yetişen çocuklar sürekli korku içindedir (Başal, Bağçeli Kahraman, Taner Derman, Karaman & Sümer, 2014).

2.6.4.2.6. Otoriter anne-baba tutumu. Bu tutumu benimsemiş ailelerde kuralları ailenin otoritesi belirler ve çocuktan kayıtsız şartsız uyması beklenir. Çocuğun düşünceleri dikkate alınmaz ve hatalı olduğu düşünüldüğü durumlarda ceza verilir (Saylık & Gezici Yalçın, 2018).

2.6.4.2.7. Demokratik anne-baba tutumu. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocuğa güven verici ve destekleyici bir şekilde yaklaşırlar ve hoşgörülüdürler. Çocuk bu ailede

haklarını, sorumluluklarını ve kuralları bilir. Böyle ailelerde yetişen çocuklar genellikle sosyal becerileri gelişmiş, özgüven sahibi, sorumlu, bağımsız ve kendini ifade edebilen bireyler olurlar (Başal ve diğerleri, 2014).

2.6.4.3. İletişim engelleri. Çocuğun kendinin bir birey olduğunu kavraması ve sağlam bir karaktere sahip olarak yetişmesi için çevresiyle, özellikle ailesiyle kurduğu iletişim çok önemlidir. Ancak anne-babalar farkında olmadan çocukla iletişim kurarken istenmeyen müdahalelerde bulunmaktadır. Bu durumlara *"iletişim engelleri"* adı verilmektedir.

OBADER'de ele alınan iletişim engelleri ve çocuklarda sebep olabilecekleri durumlar aşağıda verilmiştir (MEB, 2013'ten akt. Çelik & Daşcan, 2014):

- Emir vermek, yönlendirmek: Korku, tersine davranma, isyankar davranışlar.
- Uyarmak, gözdağı vermek: Kızgınlık, korku, isyankarlık.
- Ahlak dersi vermek: Zorunluluk hissetmek ve suçluluk duygusu.
- Yargılamak, eleştirmek, suçlamak: Yetersiz, değersiz, işe yaramaz hissetmek. Benlik duygusunun zedelenmesi.
- Ad takmak, alay etmek, utandırmak: Benlik değerinin zedelenmesi, iletişimin kesilmesi.
- Öğüt verme: Bağımlılık ve direnme.
- İncelemek, soruşturmak: Çocuğun kendisine güvenilmediğini hissetmesi, korku ve kaygı, gerçek sorunun gözden kaçırılması.
- Mantık yoluyla inandırmak: Yetersiz hissetme, karşı koyma, iletişimin kesilmesi.
- Yorumlamak, teşhis koymak: Korumasız hissetmek, endişe sebebiyle iletişimi kesmek.
- Güven vermek, desteklemek: Anlaşılmamışlık hissi, kötü hissetmesinin uygun olmayacağının düşünülmesi.
- Övme: İçtenlikten uzak hissetmek, beklentinin yüksek olduğunu düşünmek.

- Konuyu değiştirmek, işi alaya vurmak: Savaşmak yerine vazgeçmek, sorunları anlatmaktan kaçınmak.

Görüldüğü gibi sadece olumsuz tepkiler vermek değil, olumlu tepkiler vermek de bazen iletişim engeli olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle anne-babaların çocuk yetiştirmesinde dikkat etmesi gereken noktalardan biri de kullandıkları dil ve dinleme yöntemidir. Çocukla iletişimde karşılıklı iletişimi sağlayan *"etkin dinleme"* ve *"ben dili"* kullanılmalıdır.

Etkin dinlemede çocukla empati kurarak duygularının anlaşılması ve bunun çocuğa iletilmesi esastır. Eğer ortada bir problem varsa, bunun çözümü çocuğa bırakılmış olur. Böylece çocuk kendisinin ve düşüncelerinin önemsendiğini hissetmektedir. Ben dilinde de çocuğun suçlanmadan, yargılanmadan karşısındakinin duygularını anlamasına fırsat sağlanmaktadır (Çağdaş & Seçer, 2004). Bu iki yöntemin çocuk yetiştirme sürecinde doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasının, çocuğun sağlıklı kişilik oluşturmasında ve topluma faydalı birey olmasında oldukça etkili olduğu düşünülmektedir.

2.7. İlgili araştırmalar

Bu bölümde araştırma ile benzerliği olan, doğumla ilgili gelenek-görenek ve inançların incelendiği, yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalar ele alınmıştır.

2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar. Bu bölümde yurt içinde yapılmış araştırmalardan bahsedilmiştir.

Pelin (2021), en önemli geçiş döneminin doğum olduğunu belirterek; Edirne'de yaşayan Pomakların doğum adetlerini, Türk dünyasındaki adetlerle karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Saha çalışması, kaynak tarama ve karşılaştırmayla yürütülen çalışmada toplanan veriler doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olarak üç başlığa ayrılmıştır. Doğum öncesi inanışların kısırlığı giderme, hamile kalma, aşerme, cinsiyet tahmini ve hamilelik sürecinde kadının kaçındığı davranışlar etrafında şekillendiği görülmüştür. Araştırmada

bahsedilen örneklerden ikisi şöyledir; aşerme durumunda kadın kokusunu aldığı ya da adını duyduğu yiyeceği canının çekmesi sonucunda mutlaka yemelidir. Kadının karnı sivri ise bebek erkek, yuvarlak ise bebek kız diye düşünülmektedir. Doğum anında yapılan uygulamalarda doğumun kolay olması amaçlanmıştır. Doğum anında edilen dualaların, isteklerin kabul olacağı düşünülmektedir. Doğum sonrası uygulamalar ise göbek bağı ve ad koyma, korunma, sütün gelmesi, bebek görme, bebek tuzlama, kırklama, kırk uçurma, ilk diş ilk adım ve bebek bir yaşına gelmeden yapılan uygulamalar olarak başlıklara ayrılmıştır. Örneğin bebek kırklanırken suya koyulan belirli malzemeler vardır. Hepsinin 40 ölçü olması gerekir ve bir manası bulunur. Bunlar; su, bebeğin taş gibi sert olması için taş, bereketli olması için buğday, dimdik olması için çubuk, vücudunda çıban çıkmaması için arpa veya süpürge çöpü, teninin beyaz olması için pirinçtir. Ayrıca bebeğin demir gibi sağlam olması için çivi ya da demir parçası ve zengin olması ya da sarılık olmaması için de altın suya atılır. Çalışma sonucunda Pomak adetlerinin Türk dünyası ile oldukça benzer olduğu görülmüştür.

Özdamar (2021), Adana Çukurova'ya bağlı Şambayadı Yörük köyünde doğumla ilgili inanç ve uygulamaları ele almıştır. Çalışmanın verileri derleme ve gözlemler yoluyla elde edilmiştir. Doğum öncesi uygulamaların kısırlığı giderme ve gebe kalma, aşerme, cinsiyet belirleme, hamilenin uzak durması gereken şeyler olarak ele alındığı görülmüştür. Doğum sırası uygulamaların, doğumun kolaylaşmasına yönelik olduğu belirlenmiştir. Örneğin sancısı olan kadına bir oklava verilip dolaştırıldığı, uzun süre yürütüldüğü böylece doğumun kolaylaşacağına inanıldığı öğrenilmiştir. Doğum sonrası uygulamaların ise kırklama, göbek bağı, anne ve bebeğin korunması gibi konularda olduğu belirlenmiştir.

Şen ve Dinç Kaya (2021), doğumla ilgili geleneksel uygulamalardan olan, doğumu kolaylaştırdığı düşünülen, Meryem Ana eli olarak da bilinen Fatma Ana eli bitkisi ile ilgili bir çalışma yapmışlardır. Geleneksel uygulamalarda bu bitkinin doğum anında suya konması ve bitki açıldıkça rahmin de açılmasıyla doğumun kolay olacağına inanılmaktadır. Yaptıkları

literatür araştırması sonucunda bitkinin zengin bir mineral, fenolik bileşik kaynağı olduğu ve potansiyel antioksidan ve serbest radikal temizleme özelliklerine sahip olduğunu görmüşlerdir. Özellikle antioksidan, antifungal ve antimikrobiyal özellikleri de vurgulanan bitkinin sadece doğumu kolaylaştırmak amacıyla değil birçok başka jinekolojik problemlerde de kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak yine de bitkinin bileşenleri ile ilgili daha fazla çalışmaya gerek duyulduğu ve gebelikte bitki kullanımının sakıncalı olabileceği belirtilmiştir.

Seçim (2021), Ordu Korgan'a bağlı Sarıaliç mahallesinde yaşayan Gürcü kökenli on üç kişi ile yüz yüze görüşme gerçekleştirmiştir. Çalışmanın amacına yönelik geçmiş ve günümüz bağlamında doğum adetleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da diğer çalışmalardaki gibi doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası alt başlıklarında incelemeler yapılmıştır. Doğum öncesi uygulamaların kısırlığı giderme, gebe kalma, gebelikten kurtulma, cinsiyet belirleme, hamilelikte kaçınılacak durumlar ve aş erme konuları etrafında toplandığı görülmüştür. Doğum anındaki uygulamaların doğumu kolaylaştırmaya yönelik olduğu tespit edilirken; doğum sonrası uygulamaların ise göbek bağı, müjdeleme, kundaklama, süt verme, ad verme, lohusalık ve kırklama ile ilgili olduğu öğrenilmiştir. Çalışma sonucunda bazı adetlerin zayıfladığı bazılarınınsa artık uygulanmadığı görülmüştür.

Tulan (2020), İzmir Menemen'deki doğumla ilgili adetleri araştırmıştır. Araştırma verileri; doğum ile ilgili merasimlere katılarak, gözlemlerle ve mülakatla elde edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilerin, Türkiye'nin genelinde uygulanan adetlerle benzer olduğu görülmüştür. Adetlerin diğer araştırmalara benzer şekilde aşerme, sakıncalı davranışlar, kırklama, lohusalık gibi konularla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Ergin, Aydemir Acar ve Baltacı (2020), Denizli Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi pediatri polikliniklerine başvuran ve 0-24 aylık çocuğu olan 384 ebeveyn ile görüşmüştür. Amacı; ebeveynlerin uyguladığı geleneksel yöntemlerin dağılımını belirleyip sosyo-demografik faktörlerle ilişkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda 56 soruluk bir

formla veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda ebeveynlerin %97,2'sinin en az bir geleneksel uygulama yaptığı saptanmıştır. Bulgulara göre bebek bakımı konusunda aile büyüklerinden bilgi alındığı görülmüştür. En fazla uygulanan yöntemin bebeği tuzlama olduğu ve sebebinin de bebeğin kokmaması olarak belirtildiği tespit edilmiştir.

Başak ve Esen (2020), Uşak ili ve çevresindeki doğumla ilgili inanışları ve uygulamaları tespit etmek ve gelecek nesillere aktarılması için kayıt altına almak amacıyla çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Doğum öncesi uygulamaların; çocuk sahibi olmak için yapılan uygulamalar, hamilelik dönemi, cinsiyetin belirlenmesi alt başlıklarında ele alındığı sonucuna varılmıştır. Doğuma hazırlık uygulamaları, doğumun kolay geçmesi için gerçekleştirilen uygulamalardır. Örneğin doğum yapacak kadının saç örgüleri çözülür, bütün kapı kilitleri açılır ve böylece doğumun kolay geçeceğine inanılır. Doğum sonrası uygulamaların da lohusalık, çocuğun isminin konulması, diş buğdayı başlıklarında ele alındığı görülmüştür. Ayrıca başka bir başlık altında çocuklarla ilgili uygulamalar ele alınmıştır. Bunlardan bazıları konuşamayan çocuğa bülbül suluğundan su içirilmesi, yeni doğan çocuğun ağzını kim açarsa çocuğun ona benzeyeceği şeklinde inanışlardır.

Ergün, Kaynak ve Karadaş (2019), yaptıkları çalışmada bir ASM bölgesindeki kadınların doğum sonu dönemde geleneksel uygulama tercihlerini incelemiştir. Tanımlayıcı türdeki çalışmanın amacı 15-49 yaş aralığındaki lohusa kadınların doğumdan sonraki dönemde uyguladıkları geleneksel yöntemleri belirlemektir. Veriler Balıkesir kent merkezindeki bir aile sağlığı merkezine başvuran ve çalışmaya katılmak için gönüllü olan 447 kadından toplanmıştır. Literatüre dayalı oluşturulan sosyo-demografik özellikler formu ve doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalar formu kullanılarak toplanan veriler; tanımlayıcı bulgular, sayı ve yüzdeler ile gruplar arası farklar ki-kare testi ile karşılaştırılmıştır. Anlamlılık düzeyi ise $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda, ASM'ye başvuran ve gönüllü olan kadınların %79'unun doğum sonrası geleneksel bir

uygulama yaptığı saptanmıştır. Bununla birlikte ilköğretim mezunu, çalışmayan, yaşamının çoğunu kırsal alanda geçiren, gelir durumu kötü olan, geniş aileye sahip olan, üç ve daha fazla çocuğu olan ve doğum öncesi ya da sonrasında bakım almayanlarda doğumdan sonra geleneksel yöntem kullanımı anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ($p<0,05$).

Akçay ve diğerleri (2019), Muğla'daki geleneksel uygulamaların tespiti amacıyla Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine başvuran 305 anne ile çalışmıştır. Veriler anket yöntemiyle toplanmış ve en sık uygulanan geleneğin %59,9 ile bebek tuzlama olduğu görülmüştür. Annelerin eğitim düzeyiyle geleneksel uygulamalar arasında bağlantı olduğu da sonuçlar arasında yer almıştır. Çalışma sonunda bebeğe zarar verme ihtimali olan geleneksel uygulamaların azalması için anne eğitimlerine önem verilmesi önerilmiştir.

Eren (2019), Ordu Korgan'da doğum ile ilgili halk inanışlarını araştırmıştır. Verilerin farklı köylerden yapılan derlemelerle elde edildiği belirtilmiştir. Doğum öncesi uygulamalarda özellikle bebeğin cinsiyetinin belirlenmesi üzerinde durulduğu tespit edilse de, aşerme veya gebe kalmak için yapılan uygulamalardan da bahsedilmiştir. Doğum sonrası uygulamaların ise anne ve bebeğin korunmasına yönelik uygulamalar olduğu görülmüştür. Al basmasına karşı önlemler ve bunun yanı sıra ad koyma, kırklama gibi uygulamaların varlığı da tespit edilmiştir.

Demren (2018), doğumla ilgili inanışlardan olan ve neredeyse her bölgede kabul gören alkarısı ve al basması çerçevesinde gelişen uygulamaları ve anlatıları incelemek ve değerlendirmek amacıyla çalışma yapmıştır. Amaç doğrultusunda 2014-2017 yılları arasında çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 114 kişi ile görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda Türk kültürüne has ve korkulan bir kavram olan alkarısı ve al basması inancının Sivas'ta hala devam etmekte olduğu görülmüştür. Anne ve bebeğe özellikle doğumdan sonraki ilk kırk gün zarar vereceği düşünülen dişi ruhu ifade eden al karısı ve onun anne ve bebeğe musallat

olmasını anlatan al basması kavramının modern tıpta "lohusalık humması" olarak nitelendirildiği de belirtilmiştir.

Timur Taşhan ve Boybay Koyuncu (2018), kadınların doğuma yönelik kullandıkları geleneksel yöntemler ve etki eden faktörleri belirlemek amacıyla çalışmalarını yürütmüştür. Türkiye'nin doğusunda yer alan bir hastanede doğum yapan 316 kadından, katılımcı bilgi formu ile veriler toplanmıştır. Katılımcıların tamamının en az bir geleneksel yöntem uyguladığı bulgular arasındadır. Ayrıca fazla gebelik sayısına sahip kadınların, çekirdek ailede yaşayanların ve düşük deneyimi yaşamayan kadınların geleneksel yöntemlere daha eğilimli olduğu görülmüştür. Kadınların %84,8'inin bu uygulamaları sosyal çevrelerinden öğrendikleri saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların çoğunun geleneksel yöntemlerin faydalı olduğunu düşündükleri de bulgular arasında yer almaktadır.

Yaşar ve Köse Çerçi (2017), Artvin Yusufeli'nde kabul görmüş doğum adetlerini araştırmıştır. Literatür taraması, gözlem ve görüşmelerle veriler toplanmıştır. İlçede yaşayan 14 kadın ile yapılan görüşmeler sonucunda; doğum öncesi uygulamaların gebe kalmaya ve kısırlığı gidermeye yönelik uygulamalar, doğacak çocuğun güzel olması için yapılacak uygulamalar, cinsiyet tahmini üzerine yapılan uygulamalar, aşerme ve doğacak çocuk ve annesi için hazırlanacak yatakla ilgili uygulamalarla ilgili bilgi edinilmiştir. Doğum sırası uygulamalarda doğumu yaptıran kişi ve göbek kordonu ile ilgili bilgi verildiği görülmüştür. Göbek kordonunun hemen kesilmediği, on dakika kadar beklendiği ve böylece çocuğun akıllı olacağına inanıldığı düşünülmektedir. Düşen göbeğin ise cami bahçesine gömüldüğü öğrenilmiştir. Doğum sonrasında ise çocuğun doğumunu müjdeleme, lohusalık, isim verme, çocuğun yıkanması gibi konularda bazı uygulamalar bulunduğu tespit edilmiştir.

Arı (2016), amacı Anadolu ve Makedonya Türklerinde doğumla ilgili uygulamaların benzerlik oranını ortaya koymak olan bir çalışma yapmıştır. Amaç doğrultusunda Anadolu ve Makedonya Türklerinin doğum geleneklerini konu alan tezler ve kaynak kitaplar

incelenmiştir. Çalışma sonucunda her iki grupta da evlenen çiftten çocuk özellikle de erkek çocuk beklenildiği, kısırlığı gidermek için bel çekme ya da hocaya gitme gibi uygulamaların yapıldığı görülmüştür. Tuzlama, alkarısı, Fatma Ana eli bitkisinin suyunu içmek gibi birçok geleneğin de ortak olduğu saptanmıştır.

Dereli (2016) çalışmasını, farklı iki kültürü benimsemiş kadınların hamilelik süreçlerindeki geleneksel uygulamalara bakış açılarının yordanması amacıyla gerçekleştirmiştir. Amaç doğrultusunda Türkiye'deki Suriyeli kadınlar ve Türk kadınlar olmak üzere toplam 400 kişiyle çalışmıştır. Veriler kişisel bilgi formu ve fonksiyonel olmayan inanç ve uygulamalar ölçeği ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda her iki kültürdeki kadınların da geleneksel uygulamalara benzer şekilde önem verdikleri ve bağlı oldukları görülmüştür.

Arabacı, Yıldırım, Dündar ve Kadam (2016), 0-12 aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımında kullandıkları geleneksel uygulamaların tespiti amacıyla çalışmalarını yürütmüştür. Amaç doğrultusunda Kastamonu'nun bir ilçesinde aile sağlığı merkezlerine başvuran 98 gönüllü anne ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda annelerin bebek bakımı, hijyenik bakım, bebeğin gelişimi, anne sütü ve beslenme gibi konularda geleneksel uygulamalar kullandıkları görülmüştür. Örneğin bebek sarılık olmasın diye annelerin %36,7'sinin sarı örtü örttüğü, %58,2'sininn göbek bağı ile ilgili uygulamalar yaptığı saptanmıştır.

Sakar (2015) lohusaların gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde kendine ve bebeğe yönelik uygulanan geleneksel uygulamalara yönelik tutumlarını amacıyla, 430 lohusa ile çalışmıştır. Veriler lohusaların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin anket formu ve fonksiyonel olmayan inanç ve uygulamalar ölçeği ile toplanmıştır. Sonuç olarak çalışmaya katılan lohusaların geleneksel uygulamalara eğilimlerinin olmadığı, bilgi düzeylerinin iyi seviyede olduğu ve sosyo-demografik özelliklerinin geleneksel uygulamalara yönelik davranış ve bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Arısoy, Canbulat ve Ayhan (2014), Karaman'daki annelerin yeni doğan bebeklerine uyguladıkları geleneksel yöntemleri belirlemek amacıyla 443 anne ile kesitsel ve tanımlayıcı olarak planlanan bir araştırma yürütmüştür. Çalışma sonucunda katılımcıların düşük oranda da olsa doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalara başvurdukları saptanmıştır. Annelerin %25,7'sinin çocuklarını tuzladığı, %20,1'inin kundakladığı bulgular arasındadır.

Sis Çelik, Çapık ve Engin (2012) tamamlayıcı türde bir araştırmayla kadınların gebelik ve doğum sonu dönemde tercih ettikleri geleneksel uygulamaları belirlemeyi amaçlamıştır. Bir üniversite hastanesi doğum servisindeki gönüllü 111 kadından anketler ile veriler toplanmıştır. Çalışmanın bulgularında kadınların %52,3'ünün lohusalıkla ilgili, %92,8'inin ise bebek bakımı ile ilgili geleneksel uygulamalar yaptığı saptanmıştır. Sonuç olarak annelerin geleneksel uygulamalara daha fazla yöneldiği belirlenmiştir.

Bolçay (2011); Erzurum'da doğum öncesinde, doğum esnasında, doğum sonrasında ve çocukluk döneminde kadın ve çocuklara uygulanan gelenekleri ele almıştır. Çalışma sonucunda bazı geleneklerin hala devam ettiği görülürken bazılarının artık uygulanmadığı saptanmıştır. Lohusalık, kırk uçurma, ad koyma, cinsiyet belirleme gibi gelenekler devam etmekte olan inanışlardandır.

Özmen, Çetinkaya ve Cambaz (2008), tanımlayıcı-kesitsel bir çalışmayla Manisa il merkezindeki 15-49 yaş arası kadınların gebelik, doğum ve lohusalık ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalarını belirlemeyi amaçlamıştır. Manisa il merkezindeki 11 sağlık ocağından toplam 395 kadından anket yöntemi ile veriler toplanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda kadınların %84,8'inin lohusalıkta, %73,9'unun gebelikte ve %23,5'inin doğum sırasında geleneksel yöntem uyguladığı tespit edilmiştir. Bunlar; "Gebe gizli bir şey yerse çocukta leke olur.", "Doğum anında kilitli sandık varsa açılır.", "Lohusa ve bebeğin kırk banyosuyla kırkı çıkarılır." gibi adetlerdir.

Başal (2006) betimsel bir çalışmayla; Türkiye'de doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançları incelemiştir. Türkiye'nin yedi bölgesinden rastgele seçilmiş üçer ilde uygulanmakta olan gelenek, görenek ve inançları belirlemeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda bu uygulamaların bazılarının altında anne veya çocuğu hastalık gibi kötü durumlardan koruma amacı bulunduğu düşünülmüştür. "Hamileyken soğuk su içilmez, içilirse çocuğun başında zedelenme olur." ve "Çocuk öpülmez, rengi soluk olur." gibi ifadeler buna örnek gösterilmiştir. Çalışmanın somut olmayan kültürel mirasa katkı sağlaması açısından önemli olduğu ifade edilmiştir.

Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, bölgeler farklı olsa da gelenek-görenek ve inançların büyük benzerlik gösterdiği söylenebilir. Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olarak üç bölümde ele alınan çalışmalarda, uygulamaların belirli alt başlıklar altında toplandığı görülmüştür. Bu alt başlıklar; gebe kalma, aşerme, hamile kadının uzak durması gereken davranışlar, doğumu kolaylaştırmaya yönelik uygulamalar, göbek bağı, lohusalık, kırklama, ad koyma gibi konuları kapsamaktadır.

Yapılan bazı uygulamaların anne ve bebek sağlığını tehdit edecek nitelikte olduğu görülse de, bazı uygulamaların herhangi bir zararının olmadığı düşünülmektedir. Örneğin; Başal (2006)'ın çalışmasında ele aldığı; doğum kolay olsun diye kadına eşinin ayakkabısından su içirilmesi veya çocukta pamukçuk olarak tabir edilen kabarıklıklar olduğunda tavuğun su içtiği yerden su alınıp sürülmesi sağlığı tehdit edebilecek uygulamalardır. Ancak; anne karnında çocuk ilk hareket ettiğinde, annenin aynaya bakmasının çocuğun güzel olmasını sağlayacağı gibi inanışların herhangi bir zararının olmadığı düşünülmektedir.

2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar. Bu bölümde yurt dışında yapılmış araştırmalardan bahsedilmiştir.

Uluslararası alan yazın incelendiğinde; farklı ülkelerde de ülkemizdeki gibi doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası gelenek, görenek ve inançların incelendiği pek çok araştırmanın yürütüldüğü görülmektedir.

Polat ve Meredov (2021), Türkmenistan'ın Mary Vilayeti ve çevresinde doğumla ilgili kabul gören inanış ve uygulamaları incelemiştir. Çalışmanın amacı, bu uygulamaların Türk kültürünün bir parçası olduğu varsayılması ve literatüre kazandırılmak istenmesidir. Araştırmada gözlem, soru-cevap, yüz yüze görüşme ve deskriptif (nitelendirici) yöntemleri kullanılmıştır. Uygulamalar doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olarak ele alınmıştır. Doğum öncesi uygulamaların kısırlığı giderme, gebe kalma, gebelikten korunma, sağlıklı doğum, aşerme, çocuğun cinsiyetini belirleme ve doğum hazırlığı gibi konularda olduğu görülmüştür. Doğum esnasındaki uygulamaların bebeğin kordonu ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Önce plasentanın, ardından da göbek kordonun (kuruduğunda) özenle gömüldüğü çünkü ikisi arasında bağ olduğuna inanıldığı öğrenilmiştir. Doğum sonrası uygulamaların da lohusalık, kırklama, ad verme, ilk diş çıkarma, ilk saç kesme ve sünnet gibi konularda olduğu görülmüştür.

Alsaedi (2021) Bağdat folkloru araştırmasında; doğum, evlenme ve ölümle ilgili gelenek ve görenekleri ele almıştır. Verilerin toplanması için kitap, makale, bildiriler incelenmiş ve kütüphane araştırması yapılmıştır. Bununla birlikte Bağdat yerel halkının görüşlerine de başvurulmuştur. Çalışmada hamilelik, doğuma hazırlık, doğum esnası, kadın için doğum sonrası ve çocuğa uygulanan doğum sonrası gelenekler alt başlıkları bulunmaktadır. Örneğin; çocuğun saç ve tırnakları doğumdan sonra yedinci gün kesilir ve saçının ağırlığınca para bölgedeki fakire verilir. Bir başka adet ise boş beşiğin sallanmamasıdır. Eğer sallanırsa çocuğun karnının ağrıyacağına inanılır.

Çin Minzu Üniversitesi'nden araştırmacıların (Research Team of Minzu University of China) (2010) Çin'deki 4 farklı bölgede 6 farklı etnik gruptan katılımcılarla gerçekleştirdiği

çalışmada, anne ve çocuk sağlığına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaları araştırmışlardır. Veriler odak grup görüşmeleri, derinlemesine görüşme ve doğrudan gözlem yoluyla toplanmıştır. Bulgular benimsenen dini değerlerin anne ve çocuk sağlığına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaları şekillendirdiğini, gençlerin geleneksel uygulamaları devam ettirmede daha isteksiz olduklarını ve özellikle azınlık gruplarla sağlık hizmeti sunan profesyoneller arasında zaman zaman farklı geleneklerden doğan anlaşmazlıkların ortaya çıktığını göstermiştir.

Liamputtong, Selin ve Stone (2009), Kuzey Taylandlı kadınlarla hamilelik ve doğum uygulamaları ile ilgili derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Çalışma sonucunda, Kuzey Tayland'da geleneksel doğum uygulamalarının azalmasına karşın kırsal bölgelerde yaşayan kadınların kuşaklar arasında aktarılan uygulamaları devam ettirdikleri saptanmıştır.

Gelenek, görenek ve inançların incelendiği çalışmalarla birlikte; doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası gelenek, görenek ve inançların yol açtığı sorunlara dair çalışmalar da uluslararası literatürde kendine yer bulmuştur.

Omer, R. Zakar, M. Z. Zakar ve Fischer (2021) çalışmalarında Pakistan'da doğum sırasında anne ölümlerine yol açan sosyo-kültürel faktörleri araştırmışlardır. Nitel bir araştırma olan çalışmada üç veri toplama aşaması bulunmaktadır. İlk olarak 60 jinekologla görüşülmüş, ardından kadın sağlık çalışanlarıyla 4 odak grup görüşmesi yapılmış ve son olarak doğum sırasında anneyi kaybetmiş 10 aileyle vaka çalışması yapılmıştır. Sonuçlar anne bakımı hakkındaki bilgilerin geleneklere dayalı ve sınırlı olmasının annenin bakımı için yardım aramayı geciktirebildiği veya engelleyebildiğini göstermiştir. Bazı kadınların şifacılara inandığı ve onların verdiği tavsiyeleri çok önemsediği görülmüştür. Örneğin; bir anne adayı şifacının önerisiyle hamileliği boyunca hiç güneş ışığına çıkmamıştır. Bu araştırmada, kuşaklararası aktarılan yanlış uygulamaların yüksek anne ölümlerine yol açabileceği belirlenmiştir.

Sharma, Teijlingen, Hundley, Angell ve Simkhada (2016) nitel çalışmalarında, Nepal'de doğum ve doğum sonrası kültürel uygulamaları ve inançları içeren ana temaları belirlemişlerdir. Ağırlıklı olarak kadınlar olmak üzere, erkekler ve sağlık hizmeti sunucularıyla 5 derinlemesine yüz yüze görüşme ve 14 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Özellikle doğum sonrası sağlık hizmetlerine erişmekte sıkıntı çeken kadınların geleneksel uygulamalara daha fazla başvurdukları görülmüştür. Araştırmacılar; kordon kesme ritüelleri, sütten kesme törenleri gibi geleneksel uygulamaların anne ve bebeği fizyolojik ve psikolojik olarak etkileyen önemli faktörlerden olduklarını işaret etmişlerdir. Bu nedenle; literatürle paralel olarak doğum sonrası sağlık hizmeti sunanların, kadınların ihtiyaçlarını öngörmek, güvenlerini kazanmak ve anneyle işbirliği yapabilmek için bu tip gelenek ve inançlarını göz önünde bulundurmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Bir meta-analiz çalışmasında Rouhier-Willoughby (2003) Rusya'da doğum öncesi ve sonrası uygulamaların tıbbileşmesi sürecini Sovyet Rusya dönemiyle modern Rusya dönemini karşılaştırarak incelemiş, geleneklerin doğum esnasında modern tıp yöntemlerine başvurmanın önünde zaman zaman engel oluşturduğunu belirtmiştir. Araştırmacı bebeği babanın kirli gömleğine sarmak gibi somut olmayan kültürel mirasın sağlık hizmeti veren profesyoneller tarafından göz önünde bulundurulmasının özellikle kırsal bölgelerde doğum esnasında ortaya çıkan hijyenik problemleri ortadan kaldırmaya yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Bebeğin, babanın kirli gömleğine sarılmasının sebebi ise tespit edilememiştir. Ayrıca son yıllarda yok olduğu söylense de, araştırmacı kır veya kentte yaşaması fark etmeksizin annelerin nazara inandığını saptamıştır. Hatta bazı kadınlarda bu durum, hamileliğini beşinci aya kadar aile üyelerinden dahi saklamaya kadar gittiği görülmüştür.

3.Bölüm

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve çözümlenmesi, geçerlik ve güvenirlik ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Çalışmada üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmanın sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe gibi disiplinlere dayanan kuramsal bir temeli bulunmaktadır. Bu disiplinlerin ortak amacı; insan davranışını içinde bulunduğu ortamı da göz önünde bulundurarak çok yönlü anlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel çalışmalarda da olay veya durumlar doğal haliyle incelenir. Açık uçlu sorularla elde edilen veriler ve gözlemlerin yorumlanmasıyla hipotez ve kuramsal açıklamalar geliştirilir (Johnson & Christensen, 2014). Nitel araştırmaların özelliklerinden bazıları şunlardır (Given, 2021):

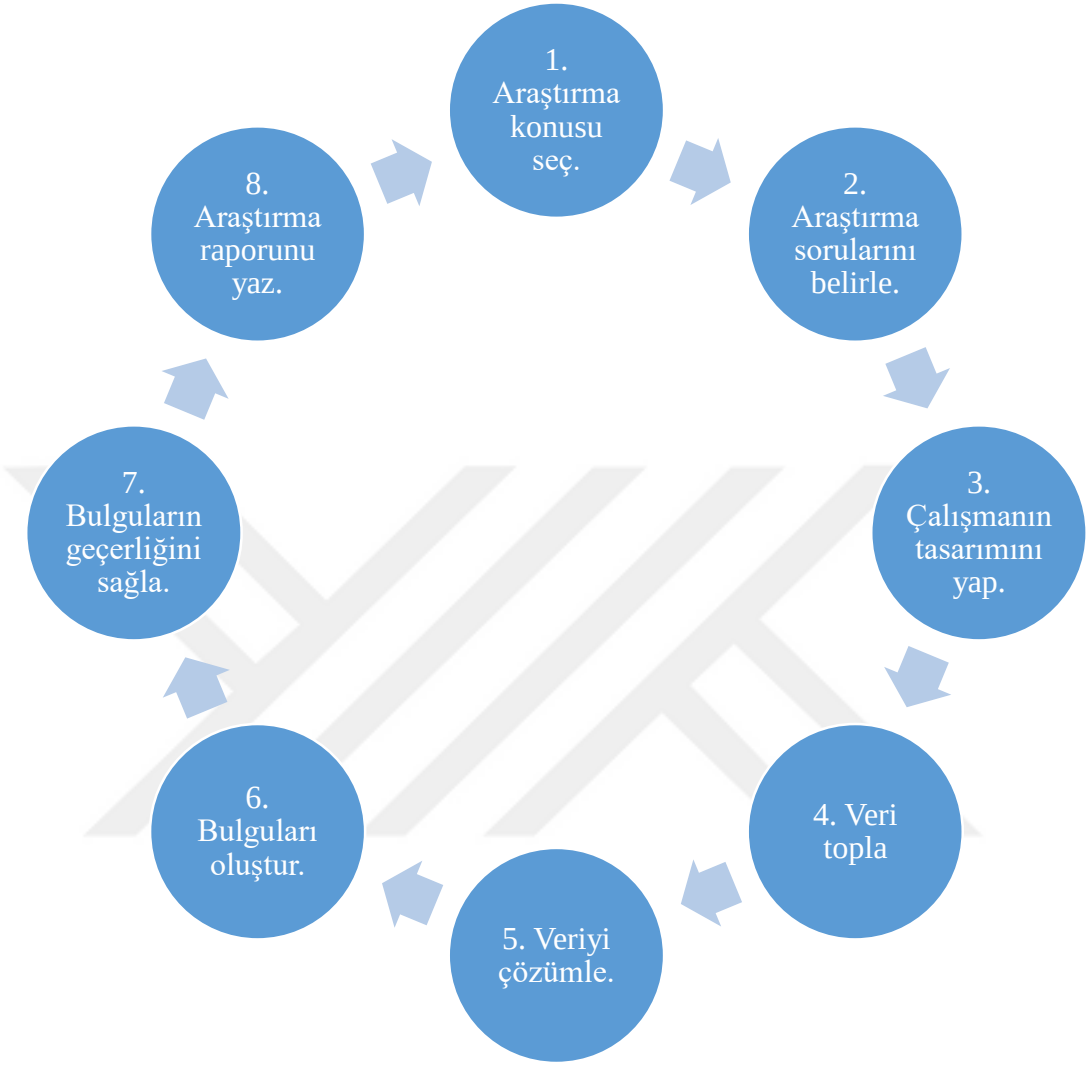
- İnsanların düşünce, deneyim ve anlayışlarına odaklanır.
- Eylemler, duygular ve inançların incelendiği bütüncül bir tasarımdır.
- Tümevarımsal bir desen benimsenir.
- Araştırmacı veri toplama ve analiz esnasında katılımcılarla doğrudan ilişki içerisindedir.
- Bir olguyu farklı açılardan araştırmak için çoklu veri kaynakları kullanılabilir.
- Veri analizinde yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenir.

Bir nitel araştırmada 8 aşama bulunur ancak bu aşamalar her zaman doğrusal veya ardışık olmayabilir.

Şekil 4'te nitel araştırmanın aşamaları verilmiştir (Johnson & Christensen, 2014).

Şekil 4

Nitel Araştırmanın Aşamaları

Kaynak: Johnson & Christensen, 2014, s. 377.

Şekil 4'te görüldüğü gibi nitel araştırma süreci sekiz aşmadan oluşmaktadır. İlk olarak araştırma konusu seçilir. Araştırma soruları belirlenir ve çalışmanın tasarımı yapılır. Veriler toplandıktan sonra çözümlenerek bulgular oluşturulur. Bulguların geçerliği sağlandıktan sonra son aşama olarak araştırma raporu yazılır.

Nitel araştırmalarda kullanılan yöntemler kültür analizi, gömülü teori, anlatı araştırması, örnek olay çalışması, eylem araştırması, eleştirel araştırma ve fenomenolojidir (Çelebi, 2021). Bu çalışmanın amaçlarından biri annelerin doğumla ilgili gelenek, görenek ve

inançlarına yönelik deneyim ve bilinç düzeylerini görmek olduğu için nitel araştırma yöntemlerinden "fenomenolojik araştırma" kullanılmıştır.

Olgu bilim olarak da adlandırılan fenomenoloji; birey ya da bireylerin, çeşitli olay veya olgularla ilgili deneyimlerini ve bilinçlerini betimlemeyi amaçlamaktadır (Gedik, 2016; Johnson & Christensen, 2014). Fenomenolojiyi diğer nitel araştırma yöntemlerinden ayıran özellik, deneyimlere ilişkin sorgulama yapmasıdır. Görüşme ile yapılan diğer araştırma türlerinde deneyimlere yönelik sorgulama yoktur. Fenomenolojik araştırmanın betimleyici ve yorumlayıcı olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Betimleyici fenomenoloji; bireylerin bildikleri şeyin ne olduğuyla ilgilenirken *"Bilinen şey nedir?"* sorusuna cevap arar. Yorumlayıcı fenomenolojide ise *"Olan şey nedir?"* sorusu öne çıkmaktadır. Bireyin çevresiyle olan ilişkileri önemli olduğu için temel soru şudur: *"Katılımcıların içinde yaşadıkları dünya ile bireysel deneyimleri arasında nasıl bir farklılık ya da benzerlik bulunmaktadır?"* (Ersoy & Saban, 2019, s. 90).

Fenomenolojik araştırmada süreç; problemin belirlenmesi, en uygun yöntemin fenomenoloji olup olmadığına karar verilmesi, çalışılacak fenomenin belirlenmesi şeklinde ilerler. Burada önemli olan, araştırmacının kendi tecrübelerini göz ardı etmesidir. Ardından araştırma soruları geliştirilir ve alan yazın taranır. Yöntem de belirlendikten sonra veriler toplanır, analiz edilir ve sonuçlar rapora dönüştürülerek süreç tamamlanır (Ersoy & Saban, 2019; Güler, Halıcıoğlu & Taşğın, 2015).

Fenomenolojik araştırmaların sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bunlardan biri araştırma sonuçlarında genelleme yapılamamasıdır. Buna rağmen konuyla ilgili çok önemli bilgiler verebilir. Ayrıca bu araştırmalarda her araştırmacı farklı veriler toplar ve farklı yorumlar. Hatta aynı verileri iki farklı araştırmacı farklı yorumlayabilir. Analiz aşamasında araştırmacının tecrübelerini göz ardı edememesi ve fenomeni istenilen ölçüde tecrübe etmiş katılımcıların bulunamaması da diğer sınırlılıklardır (Güler ve diğerleri, 2015).

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları; Bursa İli ve çevresinde yaşamakta olan, aynı soydan gelen üç kuşak annelerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamına 26 anne (3. kuşak), bu annelerin annesi 26 büyükanne (2. kuşak) ve büyükannelerin annesi 26 büyük büyükanne (1. kuşak) olmak üzere 26 grupla çalışılmıştır. Fenomenolojik araştırmalarda genellikle birden fazla görüşme yapılma ihtimali veya araştırılacak olguyu yaşayacak bireylerinin sayısının sınırlı olması sebebiyle az sayıda katılımcıyla çalışılmaktadır. Ancak mevcut çalışma için bu sınırlılıklar olmadığından ve araştırmanın amacı bir karşılaştırmayı gerektiğinden katılımcı sayısı fazladır (Ersoy & Saban, 2019; Yıldırım & Şimşek, 2018). Amaçlı olmayan örnekleme tekniklerinden "amaçlı örnekleme" ve "ölçüt örnekleme" yoluyla seçilmiştir.

Amaçlı örneklemede ilgili evrenin özellikleri belirlenir ve o özelliklere sahip kişiler örnekleme yerleştirilir (Johnson & Christensen, 2014). Amaçlı örneklemede katılımcılar seçilirken hem araştırmaya uygun hem de ulaşılabilir olmalarına dikkat edilir. Amaç, zengin bilgi içeren durumları seçmektir. Amaçlı örnekleme yöntemleri; aykırı durum, maksimum çeşitlilik, tipik durum, benzeşik, kartopu, kolay ulaşılabilir, kritik durum ve ölçüt örnekleme alt başlıklarında ele alınır (Patton, 2018; Seggie & Akbulut Yıldırmış, 2021). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ve ölçüt örnekleme kullanılmıştır.

Kartopu ya da diğer adıyla zincir örneklemede her bireyden yeni temaslar elde edilir. Benzer özellikteki kişilere ulaşmak için örneklemdeki kişilerden yararlanılır. Örnekleme alınacak bir kişiye ulaşılır ve görüşme yapıldığında bu kişinin önereceği başka bir katılımcıyla devam edilir. Bu şekilde devam edildiğinde katılımcı sayısı zincirleme şekilde artar (Özbaşı, 2019; Patton, 2018).

Ölçüt örneklemede ise temel amaç önceden belirlenen ölçütleri karşılayacak katılımcıların belirlenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu sebeple ilk olarak katılımcılar için ölçütler belirlenmiştir. Ardından hem araştırmanın ölçütlerine uygun hem de ulaşılabilir

olan üç kuşak annelerle görüşülmüş ve görüşülürken benzer özellikte, önerebilecekleri katılımcılar da sorulmuştur.

Tablo 7'de birinci kuşak katılımcıların yani büyük büyükannelerin demografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 7

Birinci Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Memleket	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuğunun Yaşı
G1 K1	79	Çanakkale	İlkokul	Ev Hanımı	58
G2 K1	76	Mardin	OYB	Ev Hanımı	52
G3 K1	75	Balıkesir	İlkokul	Ev Hanımı	53
G4 K1	81	Karaman	OYB	Ev Hanımı	51
G5 K1	73	Trabzon	OY	Ev Hanımı	56
G6 K1	79	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	50
G7 K1	90	Ağrı	OYB	Ev Hanımı	58
G8 K1	90	Giresun	İlkokul	Ev Hanımı	50
G9 K1	77	Eskişehir	İlkokul	Ev Hanımı	53
G10 K1	68	Bulgaristan	Lise	Emekli	46
G11 K1	78	Trabzon	OY	Ev Hanımı	56
G12 K1	58	Yozgat	İlkokul	Ev Hanımı	41
G13 K1	89	Ankara	OY	Ev Hanımı	61
G14 K1	91	Bulgaristan	OYB	Ev Hanımı	56
G15 K1	70	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	50
G16 K1	85	Bursa	OYB	Ev Hanımı	64
G17 K1	87	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	62

G18 K1	83	Bursa	OYB	Ev Hanımı	57
G19 K1	64	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	44
G20 K1	73	Bursa	OYB	Ev Hanımı	52
G21 K1	73	Erzurum	İlkokul	Ev Hanımı	47
G22 K1	73	Bursa	OYB	Ev Hanımı	48
G23 K1	79	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	49
G24 K1	70	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	45
G25 K1	69	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	51
G26 K1	84	Erzincan	OYB	Ev Hanımı	65

Tablo 7'de görüldüğü gibi 1. kuşak 26 katılımcının yaşları 58-91 aralığında değişmektedir. Annelerin 15'i (%57,6) sessiz kuşaktan, 11'i (%42,3) ise bebek patlaması kuşağındandır (Aka, 2018). Katılımcıların 11'inin (%42,3) memleketi Bursa, 2'sinin (%7,6) Bulgaristan, 2'sinin (%7,6) Trabzon'dur. Diğer katılımcıların memleketleri ise Çanakkale, Mardin, Balıkesir, Karaman, Ağrı, Giresun, Eskişehir, Yozgat, Ankara, Erzincan ve Erzurum'dur (Her bir ilin oranı %3,8'dir.). Dokuz katılımcı (%34,6) okuma-yazma bilmemekte, 3 katılımcı (%11,5) okur-yazar, 13 katılımcı (%50) ilkokul mezunu ve 1 katılımcı (%3,8) da lise mezunudur. Emekli olan 1 (%3,8) katılımcı hariç bütün katılımcılar ev hanımıdır (%96,2) ve çocuklarının yaşları 41-64 aralığındadır.

Tablo 8'de ikinci kuşak katılımcıların yani büyükannelerin demografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 8

İkinci Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Memleket	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuğunun Yaşı
G1 K2	58	Çanakkale	İlkokul	Ev Hanımı	34
G2 K2	52	İstanbul	OY	Ev Hanımı	31
G3 K2	53	Balıkesir	İlkokul	Ev Hanımı	31
G4 K2	51	Karaman	İlkokul	Ev Hanımı	30
G5 K2	56	Trabzon	OY	Ev Hanımı	31
G6 K2	50	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	32
G7 K2	58	Ağrı	İlkokul	Ev Hanımı	31
G8 K2	50	Giresun	Ortaokul	Ev Hanımı	30
G9 K2	53	Eskişehir	Lise	Ev Hanımı	32
G10 K2	46	Bursa	Lisans	Muhasebeci	25
G11 K2	56	Trabzon	Lise	Ev Hanımı	36
G12 K2	41	Yozgat	Lise	Öğretmen	23
G13 K2	61	Ankara	İlkokul	Ev Hanımı	32
G14 K2	56	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	35
G15 K2	50	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	25
G16 K2	64	Bursa	Y. Lisans	Öğretmen	35
G17 K2	62	Bursa	Lisans	Öğretmen	36
G18 K2	57	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	43
G19 K2	44	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	24
G20 K2	52	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	30
G21 K2	47	Erzurum	Ortaokul	İşçi	26

G22 K2	48	Bursa	Ortaokul	Emekli	24
G23 K2	49	Bursa	İlkokul	Ev Hanımı	25
G24 K2	45	Bursa	Lisans	Öğretmen	22
G25 K2	51	Bursa	İlkokul	İşçi	28
G26 K2	65	Erzincan	Lise	Emekli	40

Tablo 8'de de görüldüğü gibi; katılımcıların yaş aralığı 41-64'tür. Bu gruptaki katılımcıların 7'si (26,9) bebek patlaması, 18'i (69,2) X ve 1'i (3,8) Y kuşağındandır (Aka, 2018). Katılımcılardan 13'ünün (%50) memleketi Bursa iken 2 katılımcı (%7,6) Trabzonlu; diğer katılımcılar ise Çanakkale, İstanbul, Balıkesir, Karaman, Ağrı, Giresun, Eskişehir, Yozgat, Ankara, Erzincan ve Erzurum olmak üzere çeşitli illerdir. (Her bir ilin oranı %3,8'dir.) Eğitim durumlarına bakıldığında 2 katılımcının (%7,6) okur-yazar, 13 (%50) katılımcının ilkokul mezunu, 3'ünün (%11,5) ortaokul mezunu, 4'ünün (%15,3) lise mezunu, 3'ünün (%11,5) lisans ve birinin (%3,8) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında 17 (%65,3) ev hanımı, 4 (%15,3) öğretmen, 2 (%7,6) işçi, 2 (%7,6) emekli ve 1 (%3,8) muhasebeci bulunmaktadır. Çocuklarının yaşları ise 22-43 aralığındadır.

Tablo 9'da üçüncü kuşak katılımcıların yani annelerin demografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 9

Üçüncü Kuşak Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Memleket	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuğunun Yaşı
G1 K3	34	Çanakkale	Lise	Memur	5
G2 K3	31	İstanbul	OY	Ev Hanımı	10
G3 K3	31	Balıkesir	Lisans	Psikolog	2

G4 K3	30	Karaman	Lisans	Öğretmen	1
G5 K3	31	Bursa	Lise	S. Meslek	3
G6 K3	32	Bursa	Lisans	Öğretmen	2
G7 K3	31	Kocaeli	Lisans	Öğretmen	3
G8 K3	30	Giresun	Ön Lisans	Ç. Gelişimci	2.5
G9 K3	32	Eskişehir	Lise	Ev Hanımı	3
G10 K3	25	Bursa	Lisans	Öğretmen	4
G11 K3	36	Erzurum	Lisansüstü	Akademisyen	10
G12 K3	23	Yozgat	Lisans	Laborant	1.5
G13 K3	32	Ankara	Lisans	Muhasebeci	5
G14 K3	35	Bursa	Lisans	Öğretmen	5.5
G15 K3	25	Bursa	Lisans	Öğretmen	1
G16 K3	35	Bursa	Lisans	Psikolog	6
G17 K3	36	Bursa	Lisans	Öğretmen	2
G18 K3	43	Bursa	Lise	Ç. Gelişimci	4
G19 K3	24	Bursa	Lisans	Hemşire	1
G20 K3	30	Bursa	Lise	Ev Hanımı	5
G21 K3	26	Bursa	Lisans	Öğretmen	2
G22 K3	24	Bursa	Lise	Tıbbi Sek.	6 Ay
G23 K3	25	Bursa	Ön Lisans	Ev Hanımı	9 Ay
G24 K3	22	Bursa	Lise	Satış El.	2
G25 K3	28	Bursa	Lise	Ev Hanımı	4.5
G26 K3	40	Erzincan	Lisans	Müş.İliş.Uzm.	5

Tablo 9'a bakıldığında, 3. kuşak katılımcıların yaşlarının 22-43 arası değiştiği görülmektedir. Bu gruptaki katılımcıların 1'i (3,8) X kuşağından, 25'i (96,2) ise Y kuşağındandır (Aka, 2018). 15 (%57,6) katılımcı Bursalıdır. Diğer katılımcıların memleketi ise Çanakkale, İstanbul, Balıkesir, Karaman, Kocaeli, Giresun, Eskişehir, Erzurum, Yozgat, Erzincan ve Ankara olmak üzere farklı illerdir. (Her bir ilin oranı %3,8'dir.) 1 (%3,8) okur-yazar, 8 (%30,7) lise mezunu, 2 (%7,6) ön lisans, 14 (%53,8) lisans ve 1 (%3,8) lisansüstü mezunu katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılar arasında 8 (%30,7) öğretmen, 5 (%19,2) ev hanımı, 2 (%7,6) çocuk gelişimci, 2 (%7,6) psikolog bulunmaktadır. Diğer katılımcıların meslekleri; memur, serbest meslek sahibi, akademisyen, laborant, muhasebeci, tıbbi sekreter, hemşire, satış elemanı ve müşteri ilişkileri uzmanıdır (Her bir mesleğin oranı %3,8'dir.). Çocuklarının yaş aralığı ise 6 ay-10 yaştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Olgu bilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir. Görüşmelerde esneklik vardır ve daha fazla ayrıntıya ulaşmak için sondalama tekniğiyle irdeleme yapılabilir. Ayrıca görüşmelerde araştırmacının güven ortamı oluşturabilmesi önemlidir. Bu da etkileşim yoluyla mümkündür (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu yüzden araştırmada veriler bizzat araştırmacı tarafından görüşme yoluyla toplanmıştır.

Veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından geliştirilen, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek 1) kullanılmıştır. Sorular hazırlanırken alanda çalışan uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Bu sorular annelerin sosyo-demografik özelliklerini ve doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının neler olduğunu ölçmek amaçlı hazırlanmıştır. Ayrıca bu sorularla annelerin bu gelenek, görenek ve inançları ne derece uyguladığına ve uygulamalara kimlerin sebep olduğuna da cevap alınması amaçlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Bu bölümde çalışmanın verilerinin toplanma yöntemi ve analiz edilme şeklinden bahsedilmektedir.

3.4.1. Verilerin toplanması. Araştırmanın verileri Haziran 2021-Ekim 2021 olmak üzere 5 aylık bir süreçte toplanmıştır. Annelerden toplanacak veriler için Bursa Uludağ Üniversitesinin etik kurulundan gerekli izin alınmıştır (Ek 3). Ayrıca MEB'e bağlı okullarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin annelerinden araştırmaya uygun olanlarıyla görüşme ihtimaline karşın Millî Eğitim Bakanlığından da gerekli izin alınmıştır (Ek 4). Annelerin çoğuyla yüz yüze veya uzaktan, telefonla görüşmeler yapılmıştır. Covid-19 Pandemi dönemi de göz önünde bulundurularak, özellikle risk grubunda kabul edilen belli bir yaş üstü olan veya kronik rahatsızlığı olan annelerle görüşmeler uzaktan, telefon yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında veri kaybı yaşanmaması için katılımcılardan izin alınarak yazılı notlar alınmıştır. Telefonla görüşme yapılamayan yani büyük büyükannelere yarı yapılandırılmış görüşme formu iletilmiş ve mümkünse kendisinin doldurması, mümkün değilse de 2. ya da 3. kuşak katılımcıların yardımıyla verilerin toplanması istenmiştir.

3.4.2. Verilerin çözümlenmesi. Araştırma esnasında katılımcılarla yapılan görüşmeler esnasında alınan notlar düzenlenerek ele alınmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, *"betimsel analiz"* ve *"içerik analizi"* yöntemi ile incelenmiştir.

Betimsel analiz daha yüzeyseldir ve kavramsal yapının açık bir şekilde belirlendiği çalışmalarda kullanılır. Veriler daha önce belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Temel amacı; verileri düzenleyip yorumlayarak okuyucuya sunmaktır. Dört aşamadan oluşur (Yıldırım & Şimşek, 2018):

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi
3. Bulguların tanımlanması

4. Bulguların yorumlanması

İçerik analizindeki temel amaç ise; verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkileri tespit etmektir. Yazıya dökülen verilerdeki kavramların, temaların veya cümlelerin varlıklarını belirlemek ve onları yazıya dökmek için kullanılır. Büyük hacimli yazılı verilerin analizini kolaylaştıran bir yöntemdir (Kızıltepe, 2021; Yıldırım & Şimşek, 2018). İçerik analizinde, büyük hacimli verilerde tekrar eden kelime veya kelime gruplarının taranarak, verilerin tutarlılıklarının ve anlamlarının belirlenmesi amaçlanır. Böylece veri indirgeme ve anlamlandırma süreci ortaya çıkar (Patton, 2018).

Gedik (2016), fenomenolojik araştırmaların analizinde dikkat edilmesi gereken en önemli noktanın araştırmacının kendi tecrübe ve/veya inançlarını engellemesi olduğunu belirtmiştir. Güler ve diğerlerine (2015) göre fenomenolojik veri analiz süreci adımları şöyledir:

1. Bloklama ve fenomenolojik indirgeme: Araştırmacının kendi deneyim ve inançlarını engellemesi gereken adımdır.
2. Transkriptlerin oluşturulması: Verilerin her bir katılımcı için yazılı hale getirildiği aşamadır. Yazılı dokümanlara transkript adı verilir.
3. Transkriptlerin tekrar tekrar okunması: Verilerin birkaç kez okunduğu adımdır.
4. Önemli ifadelerin tespiti: Önemli ifadelerin numaralandırarak ya da renklendirerek belirtildiği adımdır.
5. Önemli ifadelerin listelenmesi ve gereksiz ifadelerin elenmesi: İfadelerin tekrar gözden geçirilerek gereksiz görülenlerin çıkarıldığı aşamadır.
6. İfadelerin temalandırılması: Benzer ifadelerin kümeleştirilmesidir.
7. Genel ve kişilere ait temaların belirlenmesi: Temaların katılımcı bazlı ve bütüne odakla incelenmesi gereken aşamadır.
8. Dokusal tanımlama: Bu aşamada katılımcıların "neyi" tecrübe ettikleri adlandırılır.

9. Yapısal tanımlama: Son adımda katılımcıların bu tecrübelerinin "nasıl ortaya çıktığı" tespit edilir.

Bu doğrultuda, toplanan veriler yukarıdaki adımlar izlenerek analiz edilmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Bir çalışmada elde edilen sonuçların doğruluğuna güvenilmesi için en önemli iki ölçüt "geçerlik" ve "güvenirlik"tir. Bu kavramlar daha çok nicel araştırmalar için benimsenmiş olsa da nitel araştırmalarda da nicel araştırmalarda olduğu gibi geçerlik ve güvenirliğin sağlanması beklenmektedir. Ancak nitel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlik sağlanmasına yönelik yöntemler, nicel araştırmalarda kullanılanlardan farklıdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu bağlamda ilk olarak geçerlik ve güvenirlik kavramlarının nitel araştırmalar için ne ifade ettiklerini açıklamak yerinde olacaktır.

Geçerlik kavramı araştırmanın şeffaflığıyla ilgilidir. Araştırma verilerinin gerçeği ne kadar yansıttığı önemlidir. Bu sebeple katılımcıların olabildiğince içten ve samimi cevaplar vermeleri gerekmektedir. Burada önemli olan; araştırmanın gerçekliği açıklamak için yapıldığını, bilginin kesin bir geçerliliğinin olup olmadığının bilinemeyeceği ama olayların en uygun şekilde açıklanması gerektiğini bilmektir. Geçerlik için araştırmacının önyargıları potansiyel tehdit olarak görülür (Johnson & Christensen, 2014; Koç, 2016). Güvenirlikte ise araştırmayı, varsayımları, sınırlılıkları, araştırmanın bütün adımlarını iyi bir şekilde açıklamak önemlidir. İçerik analizi yapılırken veriler ikiye bölünerek iki parçadan alınan verilerin tutarlı olmasına bakılabilir. Eğer tutarlıysa güvenirlik artar (Koç, 2016).

Nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenirliğin sağlanması için kullanılan stratejiler vardır. Bunlar; dedektif olarak araştırmacı, alternatif açıklamaların göz ardı edilmesi, genişletilmiş alan çalışması, düşük çıkarım tanımlayıcılar, üçleme, katılımcı dönütü, akran değerlendirme, dış denetim, olumsuz durum örneklemesi, yansıyabilirlik ve örüntü eşlemesidir. Bir çalışmada bunlardan en az ikisinin kullanılması tavsiye edilmektedir (Creswell, 2021; Johnson &

Christensen, 2014). Yapılan bu araştırmada; düşük çıkarım tanımlayıcılar, katılımcı dönütü, akran değerlendirme ve dış denetim kullanılmıştır.

Düşük çıkarım tanımlayıcılar, genelde doğrudan alıntı şeklinde kelimesi kelimesine anlatımdır (Jonhson & Christensen, 2014). Bu çalışmada da annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin geleneksel deneyimlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Katılımcı dönütü, araştırmanın bulguları yorumlandığında katılımcıların içinde bulunduğu toplumun diğer üyeleri ve katılımcılarla paylaşmak, tartışmak ve dönüt almaktır (Johnson & Christensen, 2014). Katılımcı teyidi olarak da adlandırılan bu stratejide görüşülen kişilerle ikinci kez görüşme yapılır. İlk görüşmede veriler toplanırken ikinci görüşmede yorumlanan veriler hakkında geri bildirim isteyerek, bulguların doğruluk ve bütünlüğü kontrol edilir (Başkale, 2016). Bu bağlamda veriler yorumlandığında sonuçlar katılımcının içinde bulunduğu çevreden farklı kişilerle ve katılımcıların bazılarıyla paylaşılmıştır. Yapılan tartışmalar sonucu alınan dönütlerle bulgular düzenlenmiştir.

Akran değerlendirmesi, araştırmanın yorum ve sonuçlarını konuyla ilgisi olmayan akran kişilerle tartışmayı ifade eder (Johnson & Christensen, 2014). Çalışmanın yorum ve sonuçları farklı araştırmacılarla paylaşılmış ve yorumları alınmıştır.

Dış denetim, bir uzmanın hem süreci hem de çalışmanın sonucunda elde edilen bulguları incelemesidir (Creswell, 2021). Nitel araştırma yöntemlerinde uzman ve çalışma konusuna hakim kişilerden, çalışmayı eleştirel bakış açısıyla bir bütün olarak incelemesi istenir (Başkale, 2016). Bu bağlamda çalışmanın süreç ve sonucu uzman görüşüne sunulmuş ve geri dönüşler alınmıştır.

4.Bölüm

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında; Türk toplumundaki üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının, uygulanma durumlarının ve sebeplerinin incelenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler analiz edilmiştir. Araştırma bulguları üç alt başlıkta sunulmuştur.

İlk alt başlıkta annelerin, büyük annelerin ve büyük büyükannelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili gelenek, görenek ve inançlarına ait bulgular doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere üç ayrı dönemde ele alınmıştır. Bu sebeple ilk 3 araştırma sorusuna ait bulguları kapsamaktadır. İkinci alt başlıkta, ilk 3 sorunun bulgularından yola çıkılarak 4. sorunun bulguları verilmiş; ayrıca 5. ve 6. sorulara ait bulgular ele alınmıştır. Son başlıkta ise 7. araştırma sorusunun bulguları kapsamında annelerin geleneksel yöntemleri kullanma sebepleri incelenmiştir.

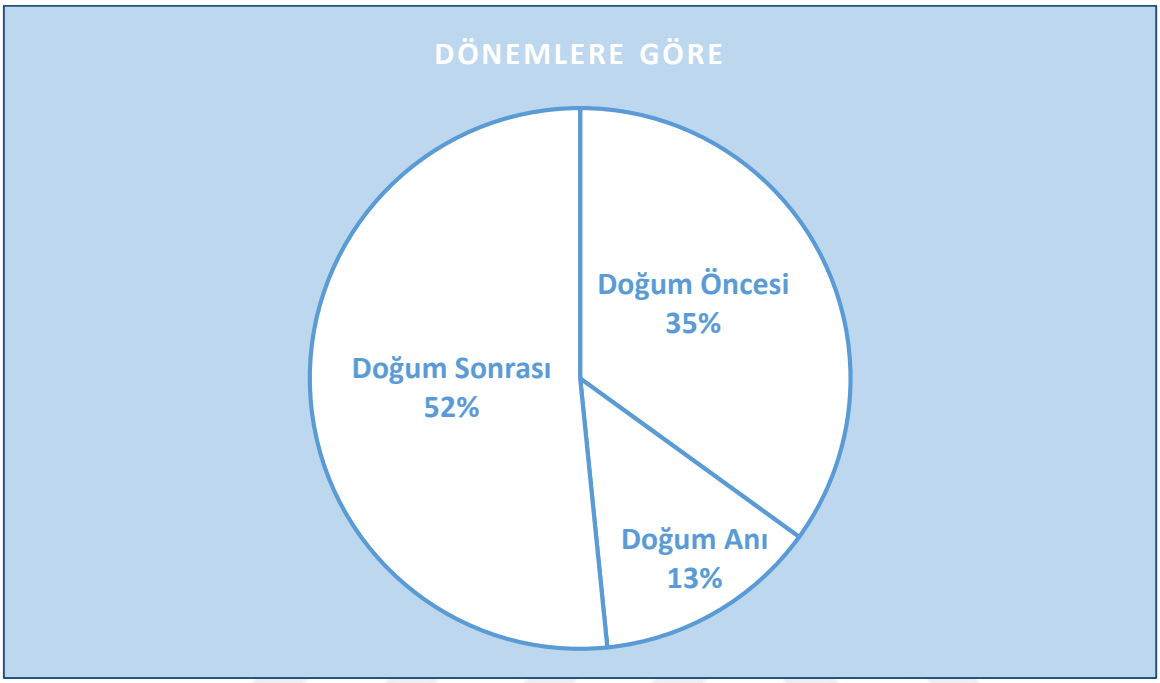
4.1. Üç Kuşak Annelerin Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarına Yönelik Bulgular

Bu başlık altında üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançlarının neler olduğu incelenmiştir. Bulgular kapsamında annelerin bildikleri gelenek, görenek ve inançlar dönemlere göre irdelenmiştir. Üç kuşak annelerin en çok doğum sonrası, ikinci olarak doğum öncesi ve en az ise doğum anı ile ilgili bilgi verdikleri tespit edilmiştir.

Şekil 5’te annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin bildikleri gelenek, görenek ve inançların dönemlere göre yüzdeleri verilmiştir.

Şekil 5

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Dönemlere Göre Yüzdeleri

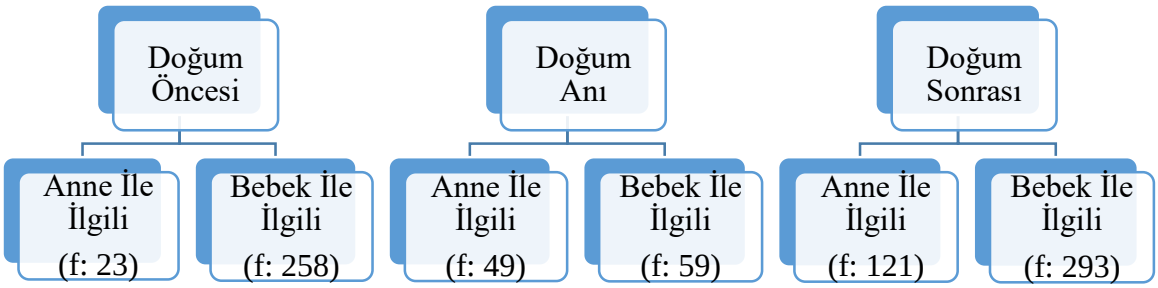
Şekil 5'te görüldüğü gibi annelerin verdiği bilgiler dönem bazında ele alındığında; çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine dair gelenek, görenek ve inançların %52 oran ile yarısından fazlasının doğum sonrası dönemi ifade ettiği anlaşılmaktadır. Anneler en çok doğum sonrası dönem ile ilgili gelenek, görenek ve inanç hakkında bilgiye sahipken; en az doğum anına ilişkin gelenek, görenek ve inanç hakkında bilgi sahibidir.

Katılımcılar tarafından belirtilen doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar temalandırılmıştır. Her üç dönemde de temaların anne ile ilgili inanışlar/uygulamalar ve bebek ile ilgili inanışlar/uygulamalar etrafında şekillendiği tespit edilmiştir. Bu sebeple üç dönem için de temalar; "anne ile ilgili" ve "bebek ile ilgili" olmak üzere iki tanedir.

Şekil 6'da doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin temalar ve frekansları verilmiştir.

Şekil 6

Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Temalar ve Frekansları

Şekil 6'da görüldüğü gibi üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının temaları; anne ile ilgili ve bebek ile ilgili olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Annelerin bildikleri gelenek, görenek ve inançlar araştırma sorularında; doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası şeklinde ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde de doğum ile ilgili geleneksel uygulamaların doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası başlıklarında ele alındığı; genel olarak anne ve bebeğin sağlığı ve korunmasına yönelik uygulamalara ulaşıldığı görülmüştür (Bolçay, 2011; Özdamar, 2021; Özmen ve diğerleri, 2008; Pelin, 2021; Seçim, 2021; Yaşar & Köse Çerçi, 2017). Her üç dönemde de bebek ile ilgili inanışların/uygulamaların ağırlıkta olduğu saptanmıştır.

Temalandırılan veriler sıkça tekrar eden ifadelere göre kodlanmıştır. Bu kodlar da her üç kuşak için aynıdır. Kodların frekansları üç kuşak anneleri ayrı ayrı kapsayacak şekilde, her dönem için ayrı tablolarda verilmiştir. Daha sonra kodlara ilişkin ifadelerin neler olduğu açıklanmış ve son olarak her koda ilişkin ifadelerin altında annelerin verdiği cevaplardan doğrudan alıntılar yapılarak bulgular desteklenmiştir.

Tablo 10'da üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının temalara göre kod ve frekansları verilmiştir.

Tablo 10

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları

Temalar	Kodlar	1.Kuşak f	2.Kuşak f	3.Kuşak f
Anne İle İlgili	Aşerme	4	3	3
	Hamile Kadının Kaçınması Gereken Durumlar	4	5	0
	Anne İle İlgili Diğer İnanışlar	1	1	2
Bebek İle İlgili	Bebeğin Kime Benzeyeceği	11	7	16
	Cinsiyet Tahmini	12	26	22
	Bebeğin Dış Görünüşünü Etkileyeceği Düşünülen Durumlar	31	39	33
	Bebeğin Kişiliğini Etkileyeceği Düşünülen Durumlar	6	2	11
	Bebeği Etkileyeceği Düşünülen Diğer Durumlar	11	15	16
Toplam		80	98	103

Tablo 10'da görüldüğü gibi üç kuşak annelerin doğum öncesi çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili bildikleri gelenek, görenek ve inançlarının temalara göre kod ve frekansları her kuşak için ayrı olarak ele alınmıştır. Tablo incelendiğinde, üç kuşakta da annelerin doğum öncesi en çok bebeğin dış görünüşünü etkileyen durumlar üzerinde durduğu görülmektedir. Özellikle 2. kuşak anneler bu kod için en yüksek frekansa sahiptir. Hamile kadının kaçınması gereken durumlar kodu için 3. kuşak annelerden herhangi bir bilgi

gelmemiştir. Bunun dışında üç kuşakta da diğer kodların hepsi ile ilgili ifadelere rastlanmıştır. Doğum öncesi dönem ile ilgili ilk kuşak annelerin 2. ve 3. kuşağa göre daha az bilgi verdiği görülmüştür. Bunun sebebinin; veriler toplanırken, ilk kuşak annelerin bazı bilgileri hatırlayamaması olduğu düşünülmektedir.

Üç kuşak annelerin doğum öncesi çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının geneline baktığımızda ulaşılan kodlara yönelik ifadeler, frekansları ve annelerin verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

Aşerme:

- Aşerdiğin şeyi mutlaka yemelisin. Bir şeyi görünce canın istemese de yemelisin. Yoksa göğsün şişer (10).

G16 K1: *"Hamileyken kadın canının istediği bir şeyi yiyemezse göğsü şişer. Ben yolda giderken pırasa yemeği kokusu almıştım. Yiyemedim. Göğsüm şişti. Sağdıç ninem 'Kızım kim gelirse gelsin tencerede ne olduğunu göster. Mutlaka tattır.' derdi. Annenin canı istemese bile bebeğin canı ister."*

G16 K2: *"Gördüğün her şeyden yiyeceksin. Aşerdiğin şeyleri yiyeceksin. Aklına gelen her şeyi yiyeceksin."*

G24 K2: *"Hamile kadın gördüğü yiyeceği yemese göğüsleri şişermiş. Yemediği yiyecek de kimseye yar olmazmış."*

G17 K3: *"Ben hiç aşermedim ama çevremdekiler buna inanmayıp sürekli ısrar ediyorlardı. Bulaşık suyu bile olsa tadına bakman lazım diyorlardı."*

G25 K3: *"Aşerdiğin şeyi yemediğinde göğsün şişer derler."*

Hamile kadının kaçınması gereken durumlar:

- Hamile kadın gece; tek kalmamalı, banyo yapmamalı ya da dışarıya su dökmemelidir (5).
- Doğumu hızlandırdığı düşünüldüğü için hamileyken diş çektirilmez (2).

- Hamileyken emanet gelen bir şey doğum yapıp kırkın çıkmadan geri verilmez (2).

G11 K1: *"Gece tek kalamazsın. Üç Harfliler seni sahiplenir. Tek kalmak zorundaysan da eşinin kıyafetlerini yanına alırsın."*

G17 K1: *"Hamileyken birinden emanet bir şey alırsan doğurup kırkın çıkmadan geri veremezsin."*

G11 K2: *"Gece yalnız kalınmaz. Üç harfliler rahatsız eder.*

Gece dışarı su dökülmez. Üç harfliler musallat olur."

G17 K2: *"Diş çektirilmez. Doğumu hızlandırır derler. Mesela benim dişim çok ağrıdı ama doktor çektirmedi. Olmaz dedi. İlaç koyup ağrıyı kestiler."*

Anne ile ilgili diğer inanışlar:

- Hamileyken istihareye yatarsan genelde doğruları görürsün (1).
- İlk hamileliğinde bebeğin düşerse sonrakiler de yaşamaz (1).
- Hamileyken bol bol spor ve yürüyüş yaparsan kaslar genişler ve doğum kolay olur (1).
- İkiz genleri anneden kıza geçer. İkiz çocuğu olan annenin, kızının da ikiz çocukları olur (1).

G12 K1: *"İstihareye yatarsan genelde doğruları görürsün."*

G17 K2: *"İlk çocuğum düştüğü için büyük oğlumda bu da yaşamayacak dediler. İlk çocuğun düşerse senin çocukların yaşamaz derler. Öyle konuşuyorlardı, benim moralimi çok bozuyorlardı."*

G12 K3: *"Bol bol spor ve yürüyüş yaptım. Kaslar genişleyip rahat doğum yapabilmek için."*

G14 K3: *"Annem bizden sonra ikiz çocuklara hamile kaldığı için, ablamda da ikiz olmadığı için bende hep ikiz beklentisi vardı. Annemin teyzeleri de ikizdir. İkiz genlerinin anneden kız çocuğa geçtiğine inanılır ve aynı şekilde benim de ikizlerim oldu."*

Bebeğin kime benzeyeceği:

- Hamileyken engelli kişilere bakarsan ya da birini ayıplarsan, dalga geçersen veya birine çok üzülürsen bebek ona benzer (22).
- Anne en çok kime bakarsa bebek ona benzer (8).
- Anne aynaya bakıp tükürüğünü yutarsa bebek ona benzer (1).
- Birini çok seversen bebek ona benzer (1).
- Anne ya da baba hangisi daha çok seviyorsa bebek ona benzer (1).
- Bebek ilk tekmelediği anda anne kimin yüzüne bakarsa bebek ona benzer (1).

G10 K1: *"Bebek ilk tekmelediği anda anne kimin yüzüne bakarsa bebek ona benzer."*

G22 K1: *"Kimseye güldürmezlerdi bizi. Yamuk yılığa bakmayacaksın, gülmeyeceksin derlerdi. Köyde bir kız vardı. Kaç kişi o kıza güldüyse hep ona benzedi çocukları."*

G2 K2: *"Annenin aynaya bakması ve tükürüğünü yutmasıyla bebeğin ona benzeyeceğine inanılır."*

G 15 K2: *"Kime çok benzemesini istersen ona çok bakarsın."*

G16 K2: *"Birini ayıplarsan çocuk ona benzer."*

G8 K3: *"Başkalarının çocuğunu kınarsan seninki de öyle olur."*

G12 K3: *"İlk üç ay boyunca kime çok bakarsan ona benzermiş. Ben aynada kendime çok baktım ama kızım babasına benziyor."*

G16 K3: *"Birini çok seversen çocuk ona benzer. Mesela benim bir arkadaşım var. Oğlumu çok severdi. İkinci çocuğu aynı benim oğluma benziyor. Aynı şekilde teyzemin beni çok sevdiğini biliyorum ve kızı aynı ben."*

G24 K3: *"Bir özrü olan veya beğenmediğimiz bir insana bakarsak çocuğumuz benzeyebilir.*

Çocuğumuzun benzemesini istediğimiz kişinin fotoğrafına ne kadar çok bakarsak çocuğumuz ona benzer."

Cinsiyet tahmini:

- Hamile kadının haberi olmadan oturacağı yerdeki minderlerin birinin altına makas, birinin altına bıçak koyulur. Bıçağın üzerine otururwhile bebek erkek, makasın üzerine otururse bebek kız derler (14).
- Hamileyken tatlı yersen bebek erkek, ekşi ya da acı yersen bebek kız olur (12).
- Annenin karnı sivri ise bebek erkek, yuvarlak ise kız olur (10).
- Hamile kadının başından gizlice tuz serpilir. İlk burnuna değerse bebek erkek, ağzına değerse bebek kız derler (9).
- Hamileyken sağ tarafın ağrır, seğirir ya da kasılırsa bebek kız, sol tarafın ağrır, seğirir ya da kasılırsa bebek erkek olur (4).
- Annenin karnının üstünde yüzüğü sallandırılır. Yüzük düz bir şekilde giderse bebeğin erkek olacağı, yuvarlak hareket ederse kız olacağı söylenir (4).
- Kadın hamileyken çirkinleşirse bebeği kız, güzelleşirse erkek olur (3).
- Pişmiş kelleyi ayırıp içindeki kemiği bulma durumuna göre bebeğin cinsiyeti tahmin edilir (1).
- Hamileyken kalçan büyürse bebek kız, karnın büyürse bebek erkek olur derler (1).
- Annede hamileyken çok leke olursa bebek kız, az leke olursa bebek erkek derler (1).
- Anne hamileliği boyunca üstünde ağırlık hissederse bebek kız olur derler (1).

G13 K1: *"Pişmiş kelleyi ayırıp içindeki kemiği bulma durumuna göre bebeğin cinsiyeti belirlenir."*

G15 K1: *"Başından tuz serperler. Burnuna dokunursa erkek, ağzına dokunursa kız çocuğu olur. İlkinde burnuma dokundum oğlum oldu. Sonrakinde ağzıma dokundum kızım oldu."*

G24 K1: *"Başına tuz atıyorlardı. Burnunu kaşırsan erkek olur, ağzına değersen kız olur derlerdi. Öyle ultrason falan yoktu. Genelde doğru çıkıyordu."*

G13 K2: *"Leke çoksa bebek kız, azsa erkek olur derler.*

Hamile kadın hamileliği boyunca üstünde ağırlık hissederse kızı olur. Kız yükü tuz yükü derler."

G16 K2: *"Ekşi yersen Ayşe olurmuş. Tatlı yersen atlı olurmuş. Ben bir zaman ekşi sonra tatlı yiyince kayınpederim 'Ah! Erkek geliyor.' demiş. Çok üzülmüştü ekşi yiyince kız olacak diye."*

G24 K2: *"Bebeğin cinsiyetine göre hamile kadın güzelleşir ya da çirkinleşirmiş. Misal bebek kızsa güzelliğini alır derler."*

G3 K3: *"Çocuğun cinsiyetini tahmin etmek için iki minderden birinin altına bıçak, birinin altına makas konur. Hamile kadın bıçak bulunan mindere otururbut erkek, makas bulunan mindere otururs kızı olur."*

G13 K3: *"Annenin alyansı göbeğinin üstünde bir ipte sallandırılır. Yuvarlak ya da düz sallanma durumuna göre cinsiyet belirlenir."*

G19 K3: *"Karnın sivriyse bebek erkek, yuvarlaksa kız olur derler."*

G24 K3: *"Annem bana hamileyken sağ bacağı kasılmış hep. Kızın olacak senin demişler. Sağ bacak kasılırsa hamilelikte, kız oluyormuş."*

G25 K3: *"Ye tatlıyı doğur atlıyı. Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi. Günde bir kilo ekşi mandalina yedim. Erkek doğurdum."*

Bebeğin dış görünüşünü etkileyeceği düşünülen durumlar:

- Hamile kadın birinin evinde izinsiz bir şey yerse, bir şey yerken biri gelince saklarsa elinin dokunduğu yerde bebekte leke olur. Ya da aşerdiği şeyi yiyemezse bebekte leke olur (43).

- Hamileyken et, ciğer ya da balığa dokunduktan sonra vücuduna dokunursan; yemekli elle bir yerine dokunursan; zeytinli elinle bir yerine dokunursan; gül koklarsan ya da dokunursan; kucağında ya da eteğinde vişne, nar, domates vb. taşırsan bebekte leke olur (20).
- Yumurta yersen gamzeli olur. Ayva yersen gamzeli olur (13).
- Hamile kadın saçını boyamaz ya da kına yakmaz. Yoksa bebeğin saçının da boyalı ya da kınalı olacağına inanılır (6).
- Hamileyken kediye, köpeğe, maymuna, ayıya, tavşana vb. bakarsan bebek ona benzer. Tüylü vb. olur (5).
- Hamileyken miden çok yanarsa bebeğin doğduğunda çok saçı olur (3).
- Alabalık yersen bebek çilli olur (2).
- Hamileyken ip üzerinden atlanmaz bebek kısa olur (2).
- Şeftali yersen çocuk tüylü olur (1).
- Hamileyken güvem meyvesi yenirse çocuğun gözleri güvem rengi olur (1).
- Yusuf suresini okursan çocuğun Hz. Yusuf gibi çok güzel olur (1).
- Horoz ve tavuk yenmez yoksa bebeğin boynu uzun olur (1).
- Üç aya kadar cebinde anahtar taşırsan bebeğin yarık dudaklı doğar (1).
- Üç aylık olana kadar cebine yün koyarsan bebeğin bir tutam saçı beyaz olur (1).
- Hamileyken türbeye gidersen ya da yanından geçersen ve vücudunda bir yere dokunursan bebekte evliya izi kalır derler (1).
- Kadın hamile kaldığında eşi sarhoşsa bebek sakat olur (1).
- Hamile kadın ölüye baktırılmaz bebeğin rengi sarı olur (1).

G3 K1: *"Kadın hamileyken güvem meyvesi yerse çocuğun gözleri güvem renginde olur."*

G11 K1: *"Üç aya kadar cebinde anahtar taşırsan bebeğin yarık dudaklı olur."*

G12 K1: *"Üç aylık olana kadar cebine yün koyarsan bebeğin bir tutam saçı beyaz olurmuş."*

G14 K1: *"Balık olsun, karaciğer olsun kestikten sonra elin kirli bir yerini kaşırsan çocukta leke olur. Kardeşime yapma leke olur demişler. O da inanmamış denemek için kaşımış. Ayak başparmağını kaşımış. Çocuğunun aynı yerinde leke var. Karaciğer lekesi."*

G17 K1: *"Hamile kadın ölüye baktırılmaz. Eğer birinci derece yakınıysa parmağına kırmızı kurdele bağlanır öyle baktırılır. Bebeğin rengi sarı olur derler."*

G1 K2: *"Ayva meyvesi yenirse çocuk gamzeli olur. Tavşan hayvanını görünce çocuğun tavşan gibi sivri kulaklı olacağına inanılır."*

G3 K2: *"Kadın canının istediği meyveyi gizlice herkesten saklayarak yerse çocuğu lekeli olur."*

G11 K2: *"Kucağına nar ya da domates konmaz. Annem bana hamileyken kucağına nar koymuş. Benim de başımda nara benzer leke var.*

Alabalık yersen bebek çilli olur.

Horoz ve tavuk yenmez. Yoksa bebeğin boynu uzun olur."

G17 K2: *"Hamileyken ip üzerinden atlanılmaz. Bebeğin boyu kısa olur derler."*

G22 K2: *"Bir yerine bir şey saklarsan leke olur dediler. Ben kızımda koluma bir şey sakladım denemek için. Kızımın kolunda leke var.*

Hamileyken miden yanarsa çocuğun saçlı olur derler. Hiç alakası yok aslında."

G1 K3: *"Gül çiçeğine dokunup vücudunda başka bir yere dokununca çocuğun o yerinde gül lekesi olur."*

G5 K3: *"Hamileyken gizli bir şey yerken saklarsak çocuğun bir yerinde iz olurmuş."*

G9 K3: *"Hamile kadın saçını boyamaz. Boyarsa bebeğin saç rengi de boyalı olur."*

G11 K3: *"Etekte meyve taşınmaz. Yoksa bebekte leke oluşurmuş."*

G14 K3: *"Annenin maymuna bakması çocuğun çok tüylü olmasına sebep olabilir.*

Anne ayva yerse çocuğun gamzeli olacağı söylenmektedir."

Bebeğin kişiliğini etkileyeceği düşünülen durumlar:

- Hamile kadının yanında Kur'an-ı Kerim okunursa çocuk büyüyünce zeki olur, Kur'an-ı Kerim'i çabuk öğrenir ve okur. Kur'an ya da kitap okumak çocuğun gelişimine ve kişiliğine faydalı olur (3).
- Yalan söylenirse çocuğun ahlakı bozulur (2).
- Hamile kaldığın geç söylenir. Ne kadar geç söylenirse bebek o kadar edepli olur. Ayrıca nazar değmemesi için de erken söylenmemelidir (2).
- Kötü insan bakarsan ya da davranışlarını beğenmediğin birini eleştirirsen çocuk onun gibi olur (2).
- Kediye ya da kötüye bakmak çocukta tırmalama ya da ısırma huyları olmasına sebep olabilir (2).
- Çok dua edersen bebek imanlı olur. Hayırlı işler yapıp günahtan kaçarsan bebek hayırlı evlat olur (2).
- Anne karnındayken bebekle konuşulur ve klasik müzik dinletilirse çocuk uysal olur (2).
- Kadın hamile kaldığında eşi sarhoşsa çocuk hayırsız olur (1).
- Annenin yaşadığı üzücü olaylardan, travmalardan bebek etkilenir ve çok duygusal veya çok hareketli olabilir (1).
- Hamileyken dar giyilirse bebek arsız olur (1).
- Haram yersen bebek günahkar olur (1).

G3 K1: *"Hamilenin yanında Kur'an-ı Kerim okunursa çocuk büyüyünce Kur'an-ı Kerim okur."*

G12 K1: *"Yalan söylenmez. Yoksa çocuğun ahlakı bozuk olur."*

G13 K1: *"Hamile olduğunu ne kadar geç duyurursan bebek o kadar edepli olur."*

G16 K1: *"Kadın hamile kaldığında eşi sarhoşsa bebek hayırsız olur."*

G12 K2: *"Göbek saklanacak şekilde kıyafetler giyilir. Dar giyilirse bebek arsız olur."*

G13 K2: *"Haram yersen bebek günahkar olur."*

G10 K3: *"Hep hayırlı işler yapılır. Günah işlemekten kaçınılır ki çocuk da hayırlı evlat olsun."*

G11 K3: *"Bebekle sık sık konuşulur. Klasik müzik dinletilir. Bu tarz tutumlar bebeğin uysallaşmasını sağlar. Kavga gürültü ya da yüksek sesli ortamlardan uzak durulur. Bu tarz ortamlar ise bebeğin agresif yapıda olmasına neden olur."*

G13 K3: *"Hamile olduğun geç söylenir. Hem nazar değer derler hem de bebek ahlaklı olsun diye."*

G24 K3: *"Hamileyken köpeklere bakmak veya izlemek çocuğumuzda ısırma huyu olmasına sebep olabilir. Kedilere bakmak veya izlemek tırmalama huyuna sebep olabilir."*

Bebeği etkileyeceği düşünülen diğer durumlar:

- Hamile kadın saçını kestirirse bebeğin ömrü kısalır (22).
- Hamile olduğunu söylersen, hamileyken çok fazla dışarı çıkarsan, doğmamış bebeğe hamileliğin ilk aylarında ya da çok fazla kıyafet alırsan uğursuzluk getirir, nazar değer derler (4).
- Hamileyken beslenmeye dikkat edilmeli. İlk üç ay çok dikkatli olunmalı. Bebeğin gelişimi kimyasallardan etkilenmesin diye saç boyatma vb. yapılmamalı (3).
- Göbeğini tutmazsan bebeğin göbek kordonu çıkar. Hamile kadın kocasının eşyasının üzerinden atlarsa ya da eteğine ip koyarsa bebeğin kordonu dolanır (3).
- Hamile kadın sakız çiğnerse bebeğin büyük tuvaleti sıvı olabilir ya da çok fazla büyük tuvaletini yapabilir (2).
- Hamile olduğunu gizlersen çocuk sağır olur (2).
- 7 aylık doğan bebek yaşar. 8 aylık doğan yaşamaz (1).

- Hamilelikte gazlı içecekler içersen bebek gazlı olur (1).
- Canın bir şey ister de yiyemezsen bebek düşebilir (1).
- Hamileyken bacak bacak üstüne atarsan bebek sıkışır ve ölür (1).
- Bitkiler, hayvanlar dahil herhangi bir canlıya zarar verilirse çocuğun gelişimi olumsuz etkilenebilir (1).
- Hamileyken kelle paça yersen bebeğin burnu çok akar (1).

G9 K1: *"Hamile kadın kocasının eşyasının üstünden atlamaz. Atlar ise bebeğin bağırsakları dolanır. Kordonu dolanır."*

G10 K1: *"Hamileyken saç kestirilmez. Çocuğun ömrü kısalır."*

G12 K1: *"Eteğine ip koyarsan bebeğin göbek kordonu boğazına dolanırmış."*

G24 K1: *"Yiyemezsen, çok canın isterse yiyemezsen çocuğun düşebilir. Mesela benim başıma öyle bir olay geldi. Tavuk gelmişti aklıma. Alıp yemeyi de akıl etmiyoruz cahillikten. O iki aylıkken düştü. Yani bilmiyorum. Büyükler öyle dediler o zaman."*

G5 K2: *"Hamileyken saç kestirilmezmiş. Bebeğin ömründen gidermiş."*

G13 K2: *"Bebek kıyafeti çok alınmaz. Doğmamış bebeğe don biçilmez derler. Uğursuzluk getirir.*

Kelle paça yersen bebeğin burnu çok akar."

G16 K2: *"Hamile olduğunu gizlersen çocuk sağır olur.*

Hamileyken bacak bacak üstüne atılmaz. Çocuk sıkışır ölür.

G13 K3: *"7. aydan sonra kıyafet alınır. Yoksa bebeğe bir şey olabilir derler."*

G17 K3: *"Göbeğini tut çocuğun ağzından emziği çıkmasın diyorlardı. Emzik derken göbek bağının ağzında olduğunu ve göbeğimi tutmazsam bebekten ayrılacağını düşünüyorlardı."*

G24 K3: *"Hamileyken gazlı içecekler içmek çocuğun gazlı olmasına sebep olur."*

G25 K3: *"7 aylık doğan bebek yaşar, 8 aylık doğan yaşamaz derler."*

Doğum öncesi dönemde en çok üzerinde durulan konu bebeğin dış görünüşünü etkileyeceği düşünülen durumlardır. Anneler en çok bu kodla ilgili inanış ve uygulamalardan bahsetmiştir. Bunların çoğu, yapıldığı takdirde bebekte leke kalacağı düşünülen uygulamalardır. Örneğin; hamile kadın bir şeyi izinsiz yediğinde ya da sakladığında, bebekte leke kalacağı düşünülmektedir. Ya da bazı yiyeceklere dokunulduğunda veya anne adayı bazı yiyecekleri eteğinde taşıdığında, bebekte o yiyeceğe benzeyen leke olacağı düşünülmektedir.

Yapılan farklı araştırmalarda da benzer başlıklar altında veriler incelenmiştir. Örneğin aşerme konusu birçok çalışmada ele alınmıştır (Eren, 2019; Seçim, 2021; Tulan, 2020). Pelin (2021) de çalışmasında, hamile kadının aşerdiği, adını duyduğu ya da kokusunu aldığı şeyi muhakkak yemesi gerektiğini belirten bulgulara ulaşmıştır. Mevcut çalışmada bunun sebebinin annenin göğsünün şişeceğinin düşünülmesi olduğu tespit edilmiştir. Ancak bununla birlikte, aşerilen yiyeceğin yenmemesi durumunda bebekte leke çıkacağının düşünüldüğü de görülmüştür. Bu durum yapılan araştırmada bebeğin dış görünüşünü etkileyeceği düşünülen durumlar kodu altında ele alınmıştır.

Tablo 11'de üç kuşak annelerin doğum anı çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarımım temalara göre kod ve frekansları verilmiştir.

Tablo 11

Üç Kuşak Annelerin Doğum Anı Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları

Temalar	Kodlar	1.Kuşak	2.Kuşak	3.Kuşak
		f	f	f
Anne İle İlgili	Doğumu Zorlaştıran/Kolaylaştıran Durumlar/Uygulamalar	12	13	9
	Anne İle İlgili Diğer İnanışlar	1	5	9
Bebek İle İlgili	Göbek Bağı	17	14	11

	Ad Koyma	2	4	5
	Bebek İle İlgili Diğer Uygulamalar	2	2	2
Toplam		34	38	36

Tablo 11'de görüldüğü gibi annelerin doğum anına ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının frekansları her kuşak için ayrı olarak ele alınmıştır. Bu dönem için bütün kuşakların frekansları birbirine yakındır. En çok üzerinde durulan inanışların anne ile ilgili, doğumu zorlaştıran/kolaylaştıran durumlar/uygulamalar; bebek ile ilgili ise göbek bağı olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında anne ile ilgili inanışlar kodunda nesiller arasında büyük bir farklılık görülmektedir. Diğer inanışlar kodu altında ele alınan ifadelerden en çok tekrar eden ikisi, doğum anında edilen duaların kabul olacağı ve doğumda kadının günahlarından arınacağı inanışıdır. İlk kuşak annelerin neredeyse tamamı sadece doğumu zorlaştıran veya kolaylaştıran uygulamalardan bahsederken, anne ile ilgili diğer inanışlarda 2. ve 3. kuşakta artış görülmektedir. Bunun sebebi olarak yine ilk kuşak katılımcıların bazı gelenek, görenek ve inançları hatırlayamaması olabileceği düşünülmektedir.

Belirlenen kodlara göre yapılan uygulamalar ve/veya inanışlara yönelik ifadeler, frekansları ve annelerin verdiği bazı cevaplar şöyledir:

Doğumu zorlaştıran/kolaylaştıran durumlar/uygulamalar:

- Kadın sancısının olduğunu söylerse ya da dışarıdan biri bağırdığını duyarsa doğumu zorlaşır. Sancın başladığında yanındakilerden biri gitmeye kalkarsa bir eşyasını bırakmalıdır. Yoksa sancın dağılır doğum zorlaşır (11).
- Doğumun kolay geçmesi için bazı dualar okunur. Dua edilir (7).
- Meryem Ana eli otu suya koyulursa doğum kolaylaşır (4).
- Hurma yersen doğum kolay olur (3).
- Bağdaş kurup otururşan doğum kolay olur (2).

- Doğuma giden kadının yakasından ayakucuna sabun atılır. Doğum kolay olsun diye (2).
- Değirmen taşı çevirmek doğumu kolaylaştırır (1).
- Doğum yapan kadına doğum kolay olsun diye yağlı ekmek verilir (1).
- Göbeğini saklarsan doğum kolay olur (1).
- Doğumda bir çengelli iğne suyun içine koyulur. Doğum kolay olsun diye anne bu sudan içer (1).
- Bol yürüyüş yapılırsa doğum kolay olur (1).

G3 K1: *"Kadın doğum yaparken bağırmamalıdır. Sesinin dışarıdan duyulmaması gerekir."*

G9 K1: *"Doğuma giderken hamile kadının yakasından ayakucuna sabun atılır. Atılmasının sebebi bebek de kaysın gitsin, doğumu kolay olsun diye. Daha sonra atılan sabun birine verilir."*

G10 K1: *"Değirmen taşı çevirmek doğumu kolaylaştırır.*

Oturup bağdaş kurup çamaşır yıkamak doğumu kolaylaştırır."

G15 K1: *"Doğum anından eskiden büyüklerimiz 'Bir dilim yağlı ekmek vereceksin yağ gibi aksın.' derlerdi.*

G19 K1: *"Sancın geldi eğer biri varsa ve gitmeye kalkarsa muhakkak bir eşyasını bırakır. Sancın dağılır derler. Mesela küçük kızımda bir akrabamız vardı ve gitmesi gerekti. Hırkasını bıraktı öyle gitti."*

G2 K2: *"Doğumda çengelli iğne kaseye koyup içine su koyulur. Anne doğumu kolay olsun diye o suyu içer ve çocuk doğduktan sonra o iğne çocuğa takılır. Cinlerden uzak tutacağına inanılır."*

G25 K2: *"Hurma yedim doğum kolay olsun diye."*

G7 K3: *"Doğum anında Meryem Ana otunu suya koyup dua edildiğinde ot açıldıkça doğumun da kolay geçeceği söylenir."*

G18 K3: *"Sancılıyken sancısı var diye söylersen sancısı yayılır. Ne kadar çok kişiye söylersen o kadar yayılır, doğumu geç olurmuş. Benim öyle oldu."*

Anne ile ilgili diğer inanışlar:

- Doğum anında edilen dualar kabul olur (6).
- Anne doğumda bütün günahlarından arınır (6).
- Doğumda sancı çekerken saçını yüzüne sürerken doğum lekelerin kaybolur (1).
- Doğumda ölürsen şehit olursun (1).
- Anne ve bebeğin duygusal bağ kurması için bebek doğar doğmaz anneye temas ettirilmelidir (1).

G13 K1: *"Sancı çekersen saçını yüzüne sürersen hamilelik lekelerin kaybolur."*

G22 K2: *"Doğumdayken ben, başkasının çocuğu olmuyordu. Sen dua edersen kabul olur dediler."*

G16 K3: *"Doğum yapan kadın bütün günahlarından arınır derler. Onu hep söylüyorlar, bütün beden temizlenir derler. O zaman, bu zamana kadar yaptığımız yanlış hareketlere dikkat edelim, sil baştan başlayalım diye düşünmüştüm."*

G17 K3: *"Doğum esnasında kadın dua ettirilir. Doğum esnasında edilen duanın kabul olduğuna inanılır."*

Göbek bağı:

- Bebeğin göbek bağı çocuk hangi işi yapsın isteniyorsa ya da nasıl biri olsun isteniyorsa ona göre bir yere gömülür veya atılır (42).

G16 K1: *"Göbek bağını Kur'an'ın içine koyarsan çocuk okumuş olur."*

G24 K1: *"Ben üçünü de camiye gömdüm ama hiç camide hoca olan olmadı. Biri veteriner oldu biri başka bir şey. Demek ki o doğru değil."*

G14 K2: *"Üç çocuğumun da göbeklerini cami bahçesine gömdük. Tüm çocuklarım gayet başarılı bir yaşam sürmekte."*

G23 K2: *"Göbek bağı nereye gömülürse o işi yapacağı söylenir."*

G14 K3: *"Bebeğin göbeğini camiye atarlarsa dindar, hastanenin birine atarlarsa doktor olacağı inancı vardır. Ben de aynı şekilde ikizlerimin göbeğini İstanbul'daki Cerrahpaşa'da okuyan bir yakınım vasıtasıyla Cerrahpaşa'nın bahçesine gömdürdüm."*

G20 K3: *"Doğan bebeğin cinsiyetine göre göbek bağı farklı yerlere gömülür. Erkekse cami çünkü hayırlı biri olsun, kızsa evine sadık olsun diye eve gömülür."*

Ad koyma:

- Bebeğin adı koyulurken kulağına ezan okunur (5).
- Doğumda göbek adı koyulur (3).
- Bebek koyulan ismin özelliklerini taşır (2).
- Daha önce yaşamayan bebekler olduysa bebeğe anne-babasının adı koyulur (1).

G17 K1: *"Doğumda bebeğe göbek adı koyulur.*

Çocuğun ismini koyarken ezan okunur."

G10 K2: *"Bebek doğduğu gibi kulağına ezan okunur. Sonra kulağına üç kere ismi tekrarlanır. Hayırlı evlat olsun diye."*

G17 K2: *"Doğumda bebeğe göbek adı koyulur. Büyük oğlumda yok ama küçük oğlumun var."*

G11 K3: *"Bebek doğduktan sonra sağ kulağına ezan okunur ve ardından üç kere adı tekrarlanır ki hayırlı evlat olsun."*

G17 K3: *"Eğer üst üste yaşamayan bebeklerin olursa bebeğe anne ya da babasının adı koyulur ki yaşasın. Mesela bir tanıdık vardı adı babasının adıyla aynıydı."*

Bebek ile ilgili diğer uygulamalar:

- Bebeğe iştahlı biri tarafından yemek verilir iştahı açık olsun diye (1).

- Uzun boylu olsun diye boynu uzatılır, Bacakları çekilir (1).
- Gözü sürmeli olsun diye gözüne sürme çekilir (1).
- Anneye içirilen sudaki çengelli iğne bebeğe takılır (1).
- Bebek mızmız olmasın diye anne doğumda sesini çıkarmaz (1).
- Duygusal bağ için doğar doğmaz ten teması sağlanır (1).

G4 K1: *"Bebek doğunca yiyecek bir şey verilir. İştahlı olsun diye bebeğe verilecek yiyecek aileden iştahlı biri tarafından verilir."*

G5 K1: *"Doğunca bebeğin boynu uzatılır, bacakları çekilir. Boyu uzun olsun diye."*

G13 K2: *"Bebek doğduğunda gözüne sürme çekerler. Gözü sürmeli olsun diye."*

G9 K3: *"Doğum anında acını, sesini çıkarma. Çıkarırsan bebek mızmız olur."*

G11 K3: *"Duygusal bağ kurma açısından bebek doğar doğmaz anneye temas etmesi sağlanır."*

Alan yazına bakıldığında, yapılan çalışmaların doğum anı ile ilgili verilerini kapsayan kısımlarında benzer başlıklar bulunmaktadır. Farklı çalışmalarda da doğum anında edilen duaların kabul olacağının düşünüldüğü, doğumun kolay geçmesi için anneyi hareket ettirmeyi amaçlayan bazı uygulamalar yapıldığı görülmüştür (Özdamar, 2021; Pelin, 2021).

Şen ve Dinç Kaya (2021); bu yapılan araştırmada da karşımıza çıkan ve doğumu kolaylaştırdığı düşünülen Meryem (Fatma) Ana eli bitkisinin, gerçekten doğumu kolaylaştırmaya yönelik etkisinin olup olmadığını olduğunu anlamak için çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda bu bitkinin doğumu kolaylaştırmaya yönelik uygulamaların yanı sıra birçok jinekolojik problemde kullanıldığı görülmüş olsa da hamilelikte sakıncalı olabileceği belirtilmiştir. Mevcut çalışmada da karşılaşılan Meryem Ana eli bitkisi veya benzeri diğer uygulamaların, gebelik durumunda zararlı olabileceği unutulmamalıdır.

En çok üzerinde durulan göbek bağı konusu, bazı çalışmalarda doğum sonrası olarak ele alınırken (Seçim, 2021); bu çalışmada Yaşar ve Köse Çerçi (2017) ve Başal'ın (2006) da

kabul ettiği gibi doğum anı olarak ele alınmıştır. Polat ve Meredov (2021) çalışmasında, göbek bağı ve plasentanın bir bütün olarak ele alındığını, bu yüzden doğum olduğu gibi önce plasentanın büyük bir özenle gömüldüğünü ve ardından aynı özenle göbek bağının gömüldüğünü belirtmiştir.

Ayrıca ad koyma ile ilgili ifadeler, diğer çalışmalarda doğum sonrası dönemde verilmiş olsa da; katılımcıların verdiği bilgiler doğrultusunda bu çalışmada doğum anı olarak incelenmiştir (Başak & Esen, 2020; Eren, 2019). Ad koyma kodunun doğum anında ele alınmasının sebebi ise katılımcıların verdikleri cevaplardır. Bu kod ile ilgili bilgi veren katılımcıların çoğu, bebek doğduğu an kulağına ezan okunup isminin söylendiğini belirtmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar doğum anında çocuğa "göbek adı" koyulduğundan bahsetmiştir. Bu yüzden ad koyma, doğum anında ele alınmıştır.

Ayrıca doğumdan hemen sonra çocuğa uygulanan bazı geleneksel yöntemlerin de doğum anı başlığında söylendiği tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları; bebeğin uzun boylu olması için bacaklarının çekilmesi, boynunun uzatılması, gözü sürmeli olsun diye gözüne sürme çekilmesi, bebek iştahlı olsun diye iştahlı biri tarafından yemek verilmesidir. İfade edilen bu uygulamaların, bebeğin sağlığını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Alan yazına bakıldığında, Başal'ın (2006) da çalışmasında doğum kolay olsun diye kadına eşinin ayakkabısından su içirilmesi veya çocukta pamukçuk olarak tabir edilen kabarıklıklar olduğunda tavuğun su içtiği yerden su alınıp sürülmesi gibi sağlığı tehdit edebilecek uygulamalara ulaştığı görülmektedir. Anne ile ilgili ise doğum anında annenin günahlarından arındığı ve doğum anında edilen duaların kabul olduğu inançlarının oldukça yaygın olduğu saptanmıştır.

Tablo 12'de üç kuşak annelerin doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının temalara göre kod ve frekansları verilmiştir.

Tablo 12

Üç Kuşak Annelerin Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Temalara Göre Kod ve Frekansları

Temalar	Kodlar	1.Kuşak f	2.Kuşak f	3.Kuşak f
Anne İle İlgili	Lohusalık	39	30	33
	Anne İle İlgili Diğer Uygulamalar	10	3	6
Bebek İle İlgili	İlk Kırk Gününde Bebek	47	35	44
	Kırklama/Kırk Uçurma	18	18	11
	Bebeğin Gelişimini ve Sağlığını Etkilediği Düşünülen Uygulamalar	21	29	21
	Bebek İle İlgili Diğer Uygulamalar	16	19	14
Toplam		151	134	129

Tablo 12'ye bakıldığında üç kuşak annelerin doğum sonrası yapılan geleneksel uygulamalara ilişkin frekansları kuşaklara göre ayrı olarak ele alınmıştır. Genele bakıldığında, ilerleyen nesillerde doğum sonrası inanışların bilinmesi açısından azalma olduğu tespit edilmiştir. Temalara bakıldığında ise; anne ile ilgili temada en yüksek frekansa sahip kod üç kuşak için de lohusalıktır. Bebek ile ilgili temada ise ilk kırk gününde bebek kodunun teması yine üç kuşakta da en yüksektir. Bu doğrultuda üç kuşağın da doğum sonrası dönem için en çok lohusalık ve ilk kırk gününde bebek kodlarına ait gelenek, görenek ve inançlar hakkında bilgi sahibi olduğu söylenebilir.

Toplam frekanslara bakıldığında; ilerleyen kuşaklarda doğum sonrası gelenek, görenek ve inançlarda azalma olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebinin, doğum sonrası uygulamaların bebeği doğum öncesi ve doğum anı uygulamalara göre daha fazla etkiliyor

olması; bu sebeple anneler tarafından gün geçtikçe daha az uygulanması olabileceği düşünülmektedir. Daha az uygulanan veya uygulanmayan geleneksel yöntemlerin bazıları, zaman içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılırken kaybolabilmektedir.

Belirlenen kodlara göre yapılan uygulamalar ve/veya inanışlara yönelik ifadeler, frekansları ve annelerin verdiği bazı cevaplar aşağıda verilmiştir:

Lohusalık:

- Lohusa kadın yalnız bırakılmaz. Görünmez varlıkların rahatsız edeceğine inanılır. Bu yüzden başına kırmızı taç taktırılır ya da kırmızı kurdele bağlanır. Yanına anahtar, bıçak, Kur'an vb. bırakılır (47).
- Lohusa kadının mezarı kırk gün açık olur derler. Bu yüzden evden çıkmamalıdır (20).
- İki lohusa görüştürülmez. Eğer bir araya gelirlerle kırk basmasın diye birbirlerine iğne, süpürge çöpü vs. verirler. Çamaşırlarını bile yakın yere asmazlar (11).
- Lohusa annenin eşyaları ikindiden sonra dışarıda bırakılmaz. Kırkı çıkana kadar ev dışına verilmez (5).
- Lohusalıkta bebeğe arkanı dönersen karabasanlar basar (5).
- Lohusa kadın güle güle, Allah'a ısmarladık falan demez (2).
- Lohusa kadın aynaya bakmamalıdır (2).
- Lohusayken birinin evine gittiysen ve canın bir şey çeker de söylemezsen o evi fare basarmış (2).
- Lohusayken kuyudan su çektirilmez (1).
- Eve lohusa kadın gelirse bereket olsun diye ekmek verilir (1).
- Lohusayken el öpülmez (1).
- Gelenlere lohusa şerbeti ikram edilir (1).
- Lohusayken eve gelen eşyalar geri verilmez (1).
- Lohusa kadının evinde kırk gün ışık yanar (1).

- Lohusa kadın kırk gün günahsız olur (1).
- İkindiden sonra uyunmaz (1).

G3 K1: "*Kadın lohusa iken asla yalnız bırakılmamalıdır. Tuvalete giderse biri kapıda beklemelidir."*

G11 K1: *"Lohusa kadın evden giderken Allah'a ısmarladık demez. Yoksa sütü kaçar."*

G16 K1: *"Lohusayken anne uyurken bebeğe arkasını dönmez. Büyük kızım doğduğunda uyurken arkamı dönmüşüm ona. Karabasanlar gelmişti. Bir kadın geldi, göğsümden sarstı. 'Sen ne yaptın öyle? Dön kızına.' dedi. 'Alırlar senin kızını.' dedi. Daha kırk günlük bebek yoktu. O kadın hala gözümün önünde. 'Ben iyi niyetliyim. Kötülük yapmayacağım.' dedi."*

G25 K1: *"Lohusayken hep beklenir. Çocuk beklenir. Gelin beklenir. Eskiden tuvaletler dışardaydı. Tuvalete bile çıkarmazlardı."*

G2 K2: *"Lohusayken yatağa siyah ip dolanması ve annenin yastığının altına balta koyulması. Böylece cinlerin gelmemesine neden olacağına inanılır."*

G13 K2: *"Kırk gün yalnız kalınmaz. Yoksa kırk basması olur. Yani ağırlık çöker."*

G16 K2: *"Kırkına kadar çocuk ve anne yalnız bırakılmaz. Anahtar, süpürge koyulur yanına. Kızımı doğurdum. Ramazandı. Annem hastanede, sahura aldılar onu. Ben o arada dalmışım. Birden ter geldi. Bebeği alıyorlar elimden. Bağırmaya çalışıyorum bağıramıyorum. Okumaya çalışıyorum okuyamıyorum. O arada annem geldi. Ben de kendime geldim."*

G1 K3: *"Lohusa kadının al basma diye hurafeden korunması için kırmızı taç ya da kurdele takması gerekir."*

G9 K3: *"Lohusalık döneminde anne yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa karabasanlar basar."*

G11 K3: *"Lohusayken birinin evine gitmişsen ve canın bir şey çeker de söylemezsen o evi fare basarmış. Hiç inanmadığım bir söylentidir bu."*

G12 K3: *"Annem lohusalık bitene kadar dışarı çok çıkma demişti ama ben bebeğim temiz hava alsın diye sık sık çıkardım."*

G17 K3: *"Doğum yapan kadın aynaya bakamaz.*

Kırk gün evden çıkamaz.

Tek başına banyo yapamazsın. Hatta banyonun kapısı açık, ablamı banyoya oturtmuşlardı sandalyeyle. Halka açık banyo yapmak gerekiyormuş."

Anne ile ilgili diğer uygulamalar:

- Bebeğin kırk suyuyla anne de yıkanır (4).
- Annenin sütü artsın diye süt yaptığı düşünülen şeyler yedirilir (4).
- Annenin sütü kaçmaması için emzirirken kimsenin görmemesi ve kendi sütünün tadına bakmaması gerekir (3).
- Anne ve bebeğe gaz yapıp rahatsız etmesin diye anneye üzüm, nohut fasulye vb. yedirilmez (3).
- Kırkı çıkan anneye ekmek ya da yumurta verilir (1).
- Doğumdan sonra bebeği emzirmeden göğüslere soğan suyu sürülürse çatlamaz (1).
- Anneye ikram edilen her şeyden tatmak zorundadır. Sütün çeker derler (1).
- Kadın kırk uçurmaya annesine gider ve bir hafta kalır (1).
- Evde bereket olsun diye kapıya et koyulur (1).

G12 K1: *"Kırkın bitince de kırk gün banyo suyuna kırk kaşık ayrı su koyulur ve o suyla yıkanırsın. Yoksa temizlenmiş sayılmazsın. Bu şekilde banyo yaparsan ancak dışarı çıkabilirsin."*

G13 K1: *"Doğumdan sonra bebeği hiç emzirmeden göğüslere soğan suyu sürersen göğüsler çatlamaz."*

G19 K1: "*Sütün çeker deyip verilen her şeyi tatmak zorundasın."*

G19 K2: *"Lohusa kadın kırk uçurmaya annesine gider ve bir hafta kalır. Kayınvalidem öyle göndermişti beni anneme."*

G17 K3: *"İlla ki sütün artsın tahin helvası ye. Halbuki konu tahin helvası değil fazla su içirdiği için sıvı alımı.*

Kimsenin yanında emzirme sütün kaçar.

Kendi sütünün tadına bakma sütün kaçar."

G25 K3: *"Taze soğan süt yaparmış diye kahvaltıda bile yemiştim.*

Hoşaf da süt yaparmış"

İlk kırk gününde bebek:

- Kırkı içinde bebek yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa başına Kur'an, anahtar vb. koyulur (28).
- Bebek kokmaması için tuzlanır (26).
- Kırkı içinde bebeğin eşyaları ikindiden sonra dışarıda bırakılmaz. Ev dışına verilmez. Banyo suyu dışarı dökülmez (18).
- Kırkı içinde bebek dışarı çıkmaz (13).
- İki kırklı bebek bir araya getirilmez. Kırk basmasın diye (11).
- Çocukta bir şekil bozukluğu olmaması için kundaklanır (5).
- Kırkı içinde anne bebeğe arkasını dönerse bebek annesini istemezmiş (5).
- Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilmez (4).
- Kırk basmasın diye 37. gün evden çıkılır (4).
- Regl olan kadın kırklı çocuğa bakmamalıdır. Yoksa çocukta sivilce çıkar veya hastalıktan büyüyemez (3).
- Bebeğin yüzü kırk gün boyunca örtülür (2).
- Kırk basmasın diye bebeğin ilk idrarından kapı eşiğine koyulur (1).
- Kırkı içinde çocuğun yüzünü anne sütü ile silersen güzel olur (1).

- Kırkı içinde bebek mevlidi yapılır (1).
- Kırkı içinde bebeğin saçları kesilir ve ağırlığınca sadaka verilir (1).
- Bebek sütle yıkanırsa kokmaz (1).
- Bebek yedi günlükken yıkanır (1).
- Göbek düşmeden bebek yıkanmaz (1).

G1 K1: *"Bebeğin kırkı çıkmadan tırnakları kesilmez."*

G8 K1: "*Banyodan sonra çocuk kokmasın diye tuzlu suyla yıkanır."*

G11 K1: *"Lohusalık bitene kadar bebeğin kıyafetleri akşam ezanından sonra dışarıda bırakılmaz. Önceden toplaman lazım. Üç harfliler sahiplenir.*

Yeni doğan bebekler yan yana getirilmez. Eğer gelirlerse dışarıdan gelen evden içeri girmeden evdeki bebek ayağa kaldırılır. Uyuyor olsa bile uyandırılıp ayağa kaldırılır. Yoksa bebek basması olur."

G13 K1: *"Kırk gün boyunca bebek eşikten geçirilmez. Odadan odaya bile geçirilmez. Uğursuzluk getirir."*

G19 K1: *"Kırkı içinde çocuğun yüzünü anne sütüyle silersen güzel olur derler."*

G24 K1: *"Kırk karışması varmış ben hiç inanmıyordum. Bir çocuğumda eltim dedi, bunda kırk basığı var. Yok be, dedim. İnanmıyordum ama varmış gerçekten. Meğerse bir akrabayla kırkımız karışmış. Sonra gittik bir kadına, üç gün hem okudu hem banyo yaptırdı. Sonra çocuk gelişmeye başladı. Çocuğun gelişmesi durmuştu. Doğduğu gibi duruyordu."*

G2 K2: *"Bebeğin süt ile yıkanarak kokmamasının sağlanacağına inanılırdı."*

G3 K2: *"Kırk gününü doldurmayan başka bir bebekle bir arada olmamalıdır. Kırkları karışabilir."*

G6 K2: *"Bebeğin bezlerini kırk gün boyunca ikindiden sonra dışarı atmayacaksın."*

G13 K2: *"Kalça çıkıklığı olmasın diye bebek kırk gün kundağa sarılır."*

G17 K2: *"Regl olan kadın bebeğin yüzüne bakmamalıdır. Çocukta sivilce olur. Mesela küçük oğlumda oldu. Öğretmen arkadaş geldi görmek için. Reglmiş. Sonra oğlumun yüzü nasıl oldu böyle değemezsin resmen batıyor sivilceler. Sonra bir köyden okunmuş su getirdiler. Onunla oğlumu yıkadım. Yüzü ondan sonra geçti."*

G6 K3: *"Bebeğin tuzlanması. Eğer tuzlanmazsa kokacağına inanılması."*

G10 K3: *"Kırkı dolmadan çok gezilmez der annem. Bebek nazar olurmuş."*

G14 K3: *"Ayakları düzgün olsun diye, vücudunda herhangi bir şekil bozukluğu yaşanmasın diye kırkı içinde kundaklanır. Bunu da babaannem vasıtasıyla öğrendim. Babaannem bunu çoğu kişiye önermiştir. Ben de onunla büyüdüğüm için bir hafta kadar oğlumu kundaklamıştım."*

G16 K3: *"Tuzlanmaya kesinlikle yüzde yüz inanıyorum. Tuzlanmışım ve hayatımda bir gram koku yaşamadım. Abimde de aynısı. Ama tuzlanmayan insanlara da şahit oldum hakikaten kokuyorlar. Oğlumda da anneannem tuzladı. Onda da henüz bir koku yok."*

Kırklama/kırk uçurma:

- Kırk banyosu yaptırılır. Bebeğin kırklama suyuna bazı malzemeler koyulur. Altın, taş, tespih vb. Kırk ölçü su koyulur (26).
- Kırk uçurmak için çıkınca doğuya ya da yukarılara doğru gidilir. Gidilen yerde yumurta verilir. Çocuğun yüzüne un sürülür vb. (19).
- Bebeğin kırkı çıkınca kurşun dökülür (2).

G9 K1: *"Kırklama suyuna tuz atılırsa çocuğun teri kokmaz. Tespih konulursa okumuş adam olur. Altın konulursa değerli olur."*

G24 K1: *"Kırkı çıkınca uzun yola giderse uzun boylu olur derlerdi. Bir de üst tarafa doğru git aşağılara gitme derlerdi."*

G14 K2: *"Kırkı çıktıktan sonra bir miktar parayla para kesesi yapıp evimizin yakınından geçen Kirmasti deresine attık."*

G15 K2: *"19-20 gün olunca yarı kırkı olur. Bebek kırklanır. Kırk gün olunca yine kırklanır. Kırk banyosu yaptırılır.*

Kırkı çıkınca dışarı çıktığında uzun ömürlü olsun diye doğuya doğru gezdirirsin."

G17 K2: *"Kırkı çıkınca ilk gidilen yerde çocuk yüklüğe kaldırılır. Boyu uzun olsun diye. Yüzüne un sürerler. Beyaz olsun diye. Yumurta verirler."*

G25 K2: *"Kırklama var. Suyun içine bir sürü şey koyulur. Kömür, taş, süpürge çöpü, yüzük. Hatta çocuğu yıkarken annemin yüzüğü gitmişti kardeşimin çocuğunda."*

G2 K3: *"Kırkı çıkınca kurşun dökülür."*

G11 K3: *"Lohusalık bittiğinde bebek kırk gezmesine çıkarılır. Nedenini hala bilmiyorum."*

G16 K3: *"Bir de kırkında bebek yıkanırken bir kovanın içine bazı malzemeler koyarak o suyla yıkamaya çok inanırım. Suyun içine nazar boncuğu, zeytin yaprağı, yedi küçük taş, altın vb. koyularak kırklama suyunda yıkanılır. Mesela zeytin yaprağı barış içinde yaşasın diye. Daha sonra o taşlar akan bir suya atılır derler. Dereye atmıştık."*

Bebeğin gelişimini ve sağlığını etkileyeceği düşünülen uygulamalar:

- Bebek sarılık olmasın diye yüzüne sarı örtü örtülür. Ya da banyo suyuna altın atılır (22).
- Bebeğin boyu ölçülürse ya da bebeğin veya eşyasının üzerinden atlanırsa bebeğin boyu kısa kalır (15).
- Bebeğe nazar değerse hasta olabilir hatta ölebilir. Bu yüzden fotoğrafı paylaşılmaz. Biri gelince yüzü örtülür (6).
- Erkek çocuk gazlı olur derler. Çocuğun gazı olmaması için anneye bazı yiyecekler yedirilmez (4).
- Yürüyemeyen çocuğun ayağına ip bağlanır. Cuma namazından çıkan birine kestirilir. Ya da iki kız kardeş çocuğu dört yol ağzında kollarından tutarak sallar (3).

- Bebek öpülmez, öptürülmez (3).
- Bebeğin gözü parlak olsun diye limon damlatılır (2).
- Çocuğun üzerine gidip bağırıp kızarsan kekeme olabilir (1).
- Toprak kaynatılır. Kundağın içine koyulur her gün değiştirilir. Çocuk oturacak hale gelene kadar bu yapılır (1).
- Bebek 3-4 aya kadar oturtulmaz. Eğesi batar derler (1).
- Çocuğun bademcikleri şişerse başparmakla damağı kaldırılır (1).
- Çocuk sağa sola yatırılır (1).
- Erkek çocuk sıcakta yatırılmaz (1).
- Bebeğin saçı konak olursa zeytinyağı ve karbonat karıştırılıp sürülür (1).
- Banyodan sonra bebek ayaklarından kaldırılıp poposuna hafifçe vurulursa boyu uzun olur (1).
- Bebek ağlamasın diye kırkından sonra kırk tane taş bir beze toplanır bebeğin başucuna koyulur (1).
- Bebeğin göbeği şişmesin diye göbeğine kızgın iğne batırılır (1).
- Bebek kusmasın diye beline hacamat yapılır (1).
- Bebeğin her anlamda gelişimi için anne ve baba iyi model olmalıdır (1).
- Bebeğin ensesi öpülürse inat olur, ayaklarının altı öpülürse geç yürür (1).

G1 K1: *"Bebeğin boyu karış ile ölçülürse kısa kalır."*

G6 K1: *"Çocuğun üzerine gidersen, bağırıp kızıp korkutursan kekeme olabilir."*

G13 K1: *"Bebek 3-4 aya kadar oturtulmaz. Eğesi battı derler. Eğer eğesi batar, çok ağlarsa bebek yüz üstü yatırılır. Sağ eli sol ayağıyla birleştirilir. Sol eli sağ ayağıyla birleştirilir."*

G22 K1: *"Çocuğun bademcikleri şişince damağını kaldırırdık başparmakla. Benim annemin elleri dualıydı. Çok iyi gelirdi."*

G2 K2: "*Bebek sarılık geçirmesin diye yüzüne sarı örtü örtülür veya sarı kehribar takılır.*

Kusmasın diye beline hacamat yapılır."

G6 K2: *"Çocuğun üzerinden atlarsan kısa boylu olur."*

G8 K2: *"Banyodan sonra bebeği bacaklarından kaldırıp poposuna hafifçe vurunca boyunun uzayacağına inanılıyor."*

G21 K3: *"Bebeğin gözüne limon damlatılırsa gözü parlak olur."*

G25 K2: *"Erkek çocuğu gazlı olur derler. Oğlum da çok gazlıydı benim. Kızlarımda görmedim ama erkekte gördüm yani."*

G4 K3: *"Bebeğe sarı bez örtülürse sarılık olmaz."*

G8 K3: *"Geç yürüyen çocukların cami önünde ayaklarını birbirine bağlayıp camiden çıkan ilk kişiye ayaklarındaki bağın kestirilmesi."*

G10 K3: *"Gelişim çağında olan ister bebek ister çocuk olsun hepsinin üstünden geçersen kısa boylu olur."*

G14 K3: *"Bir de bizim inancımıza göre yürümeyen bir çocuk olduğunda; iki kız kardeş, çocuğu her Cuma iki kolundan tutup dört yol ağzında sallar. Ben kendim de buna daha önce dahil oldum. Komşumuzun iki çocuğunun da yürümeleri gecikmişti. Üç Cuma ablamla ikimiz dört yol ağzına geçip çocuğu kollarından sallamıştık. Şu an düşündüğümde çok mantıklı gelmese de o anki inancımızla bunu yaptık."*

G23 K3: *"Bebeğe nazar değerse hasta olacağına inanılır."*

Bebek ile ilgili diğer uygulamalar:

- Bebek yürümeye başlayınca düşmesin diye adım simidi-lokması-ekmeği-turtası-lokumu yapılır (10).

- Bebeğin ilk dişi, ilk saçı, ilk tırnağı önemlidir. Saklanır. İlk saçını kesene hediye verilir. Tırnağı babanın cüzdanına koyulur. İlk dişi çıkınca buğday kaynatılır. İlk dişini gören hediye alır (8).
- Saçı daha gür çıksın diye kazıtılır. İlk saçı kesilince saçın ağırlığınca sadaka verilir (6).
- Altıncı ayda kına yapılır (4).
- İlk düşen diş çatıya atılır (3).
- Belirli bir zamanda yere meslekleri temsil eden eşyalar koyulur. Bebek hangisini seçerse o işi yapacağına inanılır (3).
- Bebeğe nazar değdiği düşünülüyorsa ocakta bir tutum tuz yakılıp üzerinden gezdirilir (3).
- - Bebeğin ilk banyoda sırtı ovulur. Bunun sebebi onu rahatsız ettiği düşünülen dikenlerin (kıl köklerinin) çıkarılmasıdır (3).
- Akika adı verilen kurban kesilir (2).
- Çocuğa yanık ekmek yedirilirse zengin olur (1).
- Bebeği ilk gördüğünde parmağını tükürükleyip alnına sürersen sana benzer (1).
- Çocuğun ağzına tükürülürse tüküren kişinin yeteneğini alır (1).
- Bebeğin çamaşırı sevilmez. Uğursuzluk getirir (1).
- Bebek açgözlü olmasın diye insanlara yemek verilir (1).
- Bebekken karınca yumurtası yağı sürersen büyüyünce tüy çıkmaz (1).
- Çocuk gece ağlarsa babasını, gündüz ağlarsa annesini sevmiyor derler (1).

G7 K1: *"Çocuğa yanık ekmek yedirilirse zengin olur."*

G10 K1: *"Bebeği ilk gördüğünde parmağını tükürükleyip çocuğun alnına sürmek. Çocuğun kendisine benzemesi için.*

Çocuğun ağzına tükürülürse, tüküren kişinin yeteneğini alır."

G23 K1: *"Çocuk yürüyünce adım ekmeği yapılır düşmesin diye. Yapılır dağıtılır."*

G15 K2: *"İlk saçı kesilince teraziye koyulur tartılır. Ağırlığınca sadaka verilir."*

G17 K2: *Çocuğun ilk dişini gören hediye alır. Mesela torunumun ilk ben görmüştüm, hediye aldım."*

G21 K2: *"Çocuğun ilk tırnakları babanın cüzdanına konursa bereket getirir."*

G5 K3: *"Bebeğin saçlarının gür çıkması için bir kere kazıttırmak gerekirmiş."*

G22 K3: *"Küçükken karınca yumurtası yağı sürersen çocukta tüy çıkmaz. Bir arkadaşım anlatmıştı. Ona sürmüşler, çıkmamış hiç tüy."*

G24 K3: *"Belli bir yaştan sonra bebeğin önüne farklı meslekleri anlatan ürünler konur. Örneğin; makas, Kur'an, top vs. Bebek hangisini seçerse ilerde o mesleği yapacağına ya da o işe yatkın olacağına inanılır. Makası seçerse terzi olacağı gibi."*

Alan yazına bakıldığında doğum sonrası uygulamaların kırklama, anne ve bebeğin korunması, kundaklama, lohusalık gibi konular etrafında toplandığı görülmektedir (Başak & Esen, 2020; Özdamar, 2021; Seçim, 2021). Bu açıdan araştırma bulgularının benzer çalışmalarla eşdeğer özelliklere sahip olduğu söylenebilir.

Doğum sonrasında yapılan uygulamalar lohusalık, anne ile ilgili diğer uygulamalar, ilk kırk gününde bebek, kırklama/kırk uçurma, bebeğin gelişimini ve sağlığını etkileyeceği düşünülen uygulamalar ve bebek ile ilgili diğer uygulamalar başlıklarında ele alınmıştır. Lohusalıkta annelerin en fazla belirttiği gelenek, lohusa kadının yalnız bırakılmaması gerektiğidir. Eğer yalnız kalması gerekirse yanına anahtar, Kur'an, bıçak veya demir bir şey bırakılması gerektiğini söylemişlerdir. Aynı şekilde lohusa kadının evden çıkmaması gerektiği de frekansı yüksek kodlardandır. Bunun sebebi ise "Lohusa kadının mezarı kırk gün açık olur." inancıdır. Bunun dışında annenin sütünün artması veya sütü azalmasın diye yapılan uygulamalara da ulaşılmıştır. Süt yapsın diye soğan, tahin helvası gibi bazı besinler yedirilirken; gaz yapmasın diye üzüm, nohut, fasulye gibi bazı besinlerin yedirilmediği bilgisi edinilmiştir.

Doğum sonrası dönemde bebeğin de anne gibi kırk gün boyunca yalnız bırakılmaması gerektiği katılımcılar tarafında ifade edilmiştir. Bebeğin de lohusa annesi gibi dışarı çıkarılmaması, odadan odaya bile geçirilmemesi gerektiği; hatta eşyalarının bile belirli bir saatten sonra dışarıda bırakılmaması gerektiği inancı yaygındır. Ayrıca ilk kırk günü içinde olan iki bebek karşılaşırsa kırk basması olup bebeğin büyümeyeceğine inanılmaktadır. Yaygın olan bir diğer inanış ise bebeğin tuzlanırsa kokmayacağıdır. Arısoy ve diğerleri (2014) de yaptıkları çalışmada benzer bir sonuca ulaşmışlardır. Çalışma bulgularında, katılımcıların %25,7'sinin çocuklarını tuzladığı saptanmıştır. Akçay ve diğerleri (2019) de çalışmalarının sonucunda, katılımcıların %59,9'unun bebeklerini tuzladığı sonucuna varmıştır. Mevcut çalışmada da annelerin bir kısmının kokmaması için bebeğin tuzlanması gerektiğini belirttiği, bir kısmının ise kırklama suyuna tuz atılması gerektiğini ifade ettiği görülmüştür.

Kırklama/kırk uçurma için bebeğin, içine bazı malzemeler atılan suyla yıkanması ve evden çıkarılıp doğu tarafına gidilmesi geleneği de oldukça yaygındır. Kırklama suyuna koyulan her malzemenin bir anlamı olduğu düşünülmektedir. Örneğin; suya zeytin yaprağı atmak, barış içinde yaşamayı sağlamak için. Ayrıca bebeğin ömrünün uzun olması için doğuya doğru gidildiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bebeğin gelişimi ve sağlığını etkilediği düşünülen uygulamalardan en yaygını ise; bebek sarılık olmasın diye veya sarılığı geçsin diye yüzüne sarı bez örtülmesidir. Bu uygulama Arabacı ve diğerlerinin (2016) çalışmasında da dikkat çekmektedir. Katılımcıların %36,7'sinin sarı bez örtme uygulamasını yaptığı çalışma, yapılan araştırmayla benzerlik göstermektedir. Bebek ile ilgili diğer uygulamalardan en yaygın olan ise; bebek yürümeye başladığında daha düzgün yürüsün, düşmesin diye yapılan adım simidi/lokumu/ekmeğidir.

Demren (2018), doğum sonrası inanışlardan olan al basması ile ilgili çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda bu kavrama ilişkin korkunun hala devam etmekte olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonucunda da katılımcıların, lohusa anne ve bebeğin kırk gün

yalnız bırakılmaması gerektiğini belirttiği görülmüştür. Demren'in (2018) çalışmasında "lohusalık humması" olarak belirttiği durumdan, bu çalışmada da bazı katılımcılar "lohusalık sendromu" olarak bahsetmiştir. Alsaedi'nin (2021) Bağdat folklorunu araştırdığı çalışmasında, çocuğun saç ve tırnaklarının kesilmesi ve saçı kesildikten sonra ağırlığınca para verilmesi geleneği, doğum sonrası bebek ile ilgili diğer uygulamalara ilişkin bulgularla benzerlik göstermektedir.

4.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Kuşaklararası Aktarımı ve Uygulanma Durumuna Yönelik Bulgular

Bu başlık altında somut olmayan kültürel miras olan geleneksel yöntemlerin kuşaklararası aktarımı ve uygulanma durumlarına ilişkin veriler incelenmiştir. Böylece, uygulamaların kuşaklar arası aktarılma durumlarına, uygulanma durumlarının neler olduğuna ve kuşaklararası uygulanma durumlarında bir farklılık olup olmadığına yönelik bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Tablo 13'te üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının frekansları verilmiştir.

Tablo 13

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Frekansları

Katılımcı Kuşaklar	Doğum Öncesi f	Doğum Anı f	Doğum Sonrası f	Toplam f
1.Kuşak	80	34	151	265
2.Kuşak	98	38	134	270
3.Kuşak	103	36	129	268

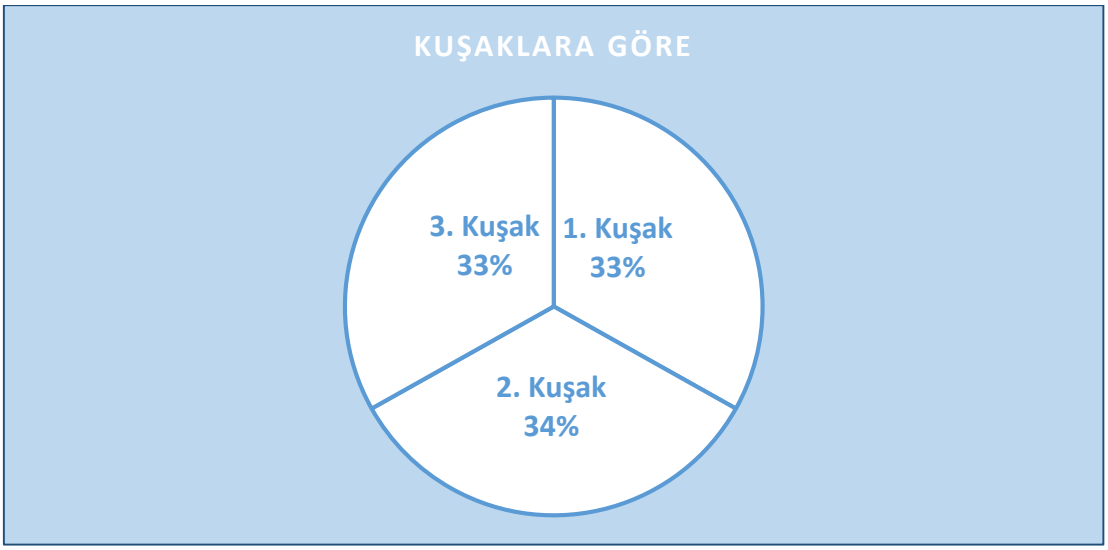
Tablo 13'te görüldüğü gibi katılımcıların doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının frekansları kuşaklara göre ele alınmıştır. Veriler incelendiğinde; kuşaklararasında doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili uygulamaların bilinirliği açısından büyük bir fark olmadığı görülmektedir. Doğum öncesi dönemle ilgili en yüksek frekans 3. kuşaktadır. 2. kuşak yani büyükannelerle arasında çok küçük bir fark bulunmaktadır. Büyük büyükannelerin frekanslarının düşük olma sebebinin ise uygulamaları hatırlayamamış olabilme ihtimali olduğu düşünülmektedir.

Doğum anı ile ilgili üç nesil de birbirine çok yakın frekanslardadır. Doğum sonrası dönemde ise en yüksek frekans büyük büyükannelerindir. Bu dönemde ilerleyen kuşaklarda azalmalar olduğu görülmektedir. Bu bağlamda somut olmayan kültürel miras sayılan çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili gelenek, görenek ve inançların aktarılma sürecinde bazı kayıplar yaşandığı ve hepsinin aktarılamadığı düşünülmektedir.

Tablo 7'de üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının yüzdeleri verilmiştir.

Şekil 7

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının Kuşaklara Göre Yüzdeleri

Şekil 7'de görüldüğü gibi annelerin verdikleri bilgiler sonucunda geleneksel uygulamaların geneline kuşak bazında bakıldığında; bütün nesillerin hemen hemen aynı yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Tablo 13 ve Şekil 7 beraber incelendiğinde, dönem bazında bazı farklılıklar olsa da yani aktarılamayan ögeler olduğu düşünülse de, annelerin konuyla ilgili genel bilgi düzeylerinin hemen hemen aynı olduğu söylenebilir.

Tablo 14'te üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları uygulama durumlarına ait frekans ve yüzdeler verilmiştir.

Tablo 14

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdeler

Katılımcıların	1.Kuşak		2.Kuşak		3.Kuşak	
Uygulama Durumları	f	%	f	%	f	%
Hepsini Uygulayan	20	25,6	14	17,9	6	7,6
Bir Kısmını Uygulayan	6	7,6	12	15,3	15	19,2
Hiçbirini Uygulamayan	0	0	0	0	5	6,4

Tablo 14'te görüldüğü gibi üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançların uygulanma durumlarına ait frekans ve yüzdeleri her kuşak için ayrı olarak incelenmiştir. Veriler incelendiğinde hepsini uygulayan katılımcıların yarısının 1. kuşak anneler yani büyük büyük anneler olduğu görülmektedir. Bu oran 2. ve 3. kuşak, bildiği bütün geleneksel yöntemleri uygulayan annelerin oranının toplamı kadardır. Kuşak ilerledikçe annelerin bildiği bütün gelenek, görenek ve inançları uygulama oranında azalma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bildiği gelenek, görenek ve inançların bir kısmını uygulayan annelerin oranı da kuşak

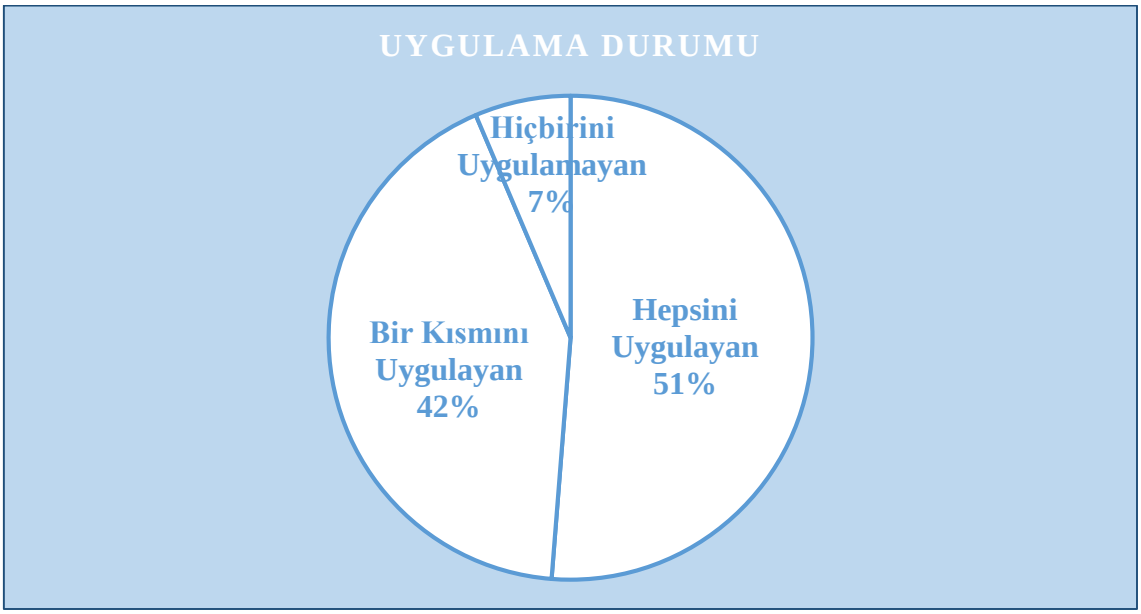
ilerledikçe artmaktadır. Hiçbir geleneksel uygulama yapmayan katılımcıların ise hepsi 3. kuşaktır. Buradan yola çıkarak; geleneksel yöntemler diğer kuşaklara aktarılmış ancak aktarılan kuşaklar bu yöntemleri büyükleri gibi uygulamamıştır denilebilir.

Tablo 14 incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının bildiği ve söylediği geleneksel yöntemlerin hepsini uyguladığı görülmektedir. Kalan katılımcıların çok büyük bir kısmının, geleneksel yöntemlerin bir kısmını uyguladığı ve geriye kalan çok küçük bir kısmının ise hiçbirini uygulamadığı saptanmıştır. Üç kuşak annelerin hemen hemen tamamı yani %93,3'ünün en az bir geleneksel uygulama yaptığı tespit edilmiştir. Bu sonuç Ergin ve diğerlerinin (2020) çalışmasında ulaştığı %97,2'lik sonuçla benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde Sis ve Çelik'in (2012) çalışmasında da kadınların %52,3'ünün lohusalıkla, %92,8'inin ise bebek bakımı ile ilgili geleneksel uygulamalar yaptığı saptanmıştır.

Şekil 8'de üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları uygulama yüzdeleri verilmiştir.

Şekil 8

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Yüzdeleri

Şekil 8 incelendiğinde katılımcıların %51'inin söylediği geleneksel yöntemlerin hepsini uyguladığı, %42'sinin bir kısmını uyguladığı ve %7'sinin hiçbirini uygulamadığı görülmektedir. Bununla birlikte Tablo 14'e bakıldığında; söylediği bütün geleneksel yöntemleri uygulama frekansında kuşaklararası azalma, bir kısmını uygulama frekansında da artış olduğu söylenebilir.

Katılımcılardan bazılarının uygulama durumlarına verdiği cevaplar şöyledir:

G1 K1: *"Doğum yaptığım zamanlar cahildik ve ne denirse hepsini yaptık."*

G10 K1: *"Unutup yemekli elle ayağımı kaşımıştım. Bebeğim doğduğunda ayağında leke vardı. 'Bebeği ilk gördüğünde parmağını tükürükleyip çocuğun alnına sürmek-çocuğun ağzına tükürülürse tüküren kişinin yeteneğini alır.' Bu ikisi hariç diğerlerini yaptım."*

G23 K1: *"Tabii ki yaptım hepsini."*

G3 K2: *"Kırk gün dolmadan dışarıdaki tuvalete dahi çıkmamıştım. Diğerlerini uygulamadım."*

G11 K2: *"Çamaşırlarını dışarıda bırakmadım. Onun dışında hiçbir şeyi inanmadığım için yapmadım."*

G14 K2: *"Küçük yaşta evlendiğim için ve geniş bir ailede yaşayıp yine geniş bir aileye gelin geldiğim için bunları yapmak zorunda kaldım. Ama torunlarımda bunları uygulatmadım."*

G3 K3: *"Kırk gün boyunca yalnız kalmadım. Lohusa sendromu sebebiyle böyle olması gerektiğini düşünüyorum."*

G11 K3: *"...Hamileyken bebeğimle sık sık konuştum. Klasik müzik çok dinlettim. Faydasını gördüğümü düşünüyorum. ... Doğumum kolay geçsin diye sık sık yürüyüş yaptım ki bunun bilimsel bir gerçek olduğunu zaten biliyorum..."*

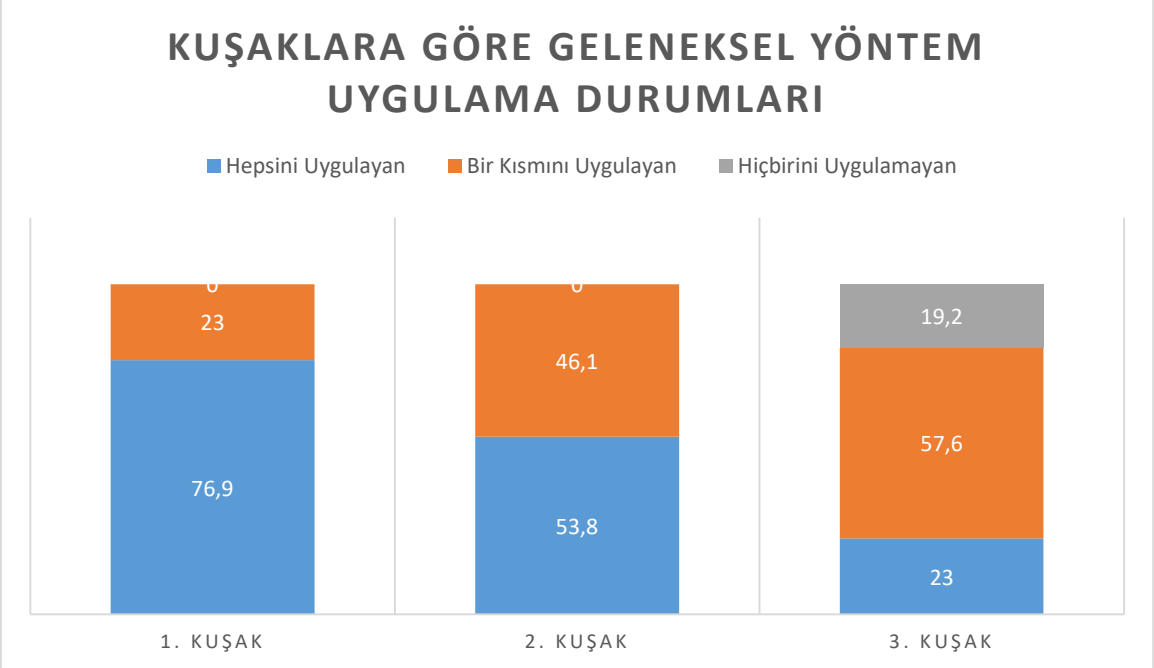
G14 K3: *"Çocuk kokmasın diye annem birazcık tuz serpti. İstemedim ben razı gelmedim ama yine de yaptı. Doktorlar alerjik rahatsızlık olmasın diye izin vermiyorlar ya."*

G22 K3: *"Bana saçma geliyor. Hiçbirini uygulamadım. Kırk gün çıkmayacak evden falan diyorlar. Neden çıkmasın?"*

Yurt dışında yapılan araştırmaların bazılarının sonuçlarına bakıldığında ise kuşaklararası aktarılan yanlış uygulamaların anne ölümlerine yol açabildiği, bazı geleneksel uygulamaların hijyenik problemlere sebep olduğu, anne ve bebeğin psikolojik veya fizyolojik olarak etkilendiği sonuçları görülmektedir (Omer ve diğerleri, 2021; Rouhier-Willoughby, 2003; Sharma ve diğerleri, 2016). Bu çalışmada, katılımcılardan bazıları geleneksel yöntemleri benzer sebeplerle uygulamak istemediğini belirtmiştir. Bu anneler konuyla ilgili araştırma yaptığını veya doktorunun bazı konularda bilgi verdiğini, bu yüzden sağlıklı olmadığını düşündüğü için geleneksel uygulamaları tercih etmediğini söylemektedir.

Şekil 9

Kuşaklara Göre Bilinen Gelenek, Görenek ve İnançların Uygulanma Durumlarına Ait Yüzdeler

Şekil 9'da bakıldığında, çalışmaya katılan 1. kuşak annelerin %76,9'u bildiği tüm gelenek, görenek ve inançları uyguladığı görülmektedir. Bu yüzde 2. kuşakta %53,8 3. kuşakta ise %23'tür. Bilinen uygulamaların bir kısmını uygulama durumunda ise kuşak

ilerledikçe ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca 1. ve 2. kuşak annelerin %100'ü en az bir uygulama yaparken, 3. kuşak annelerin ortalama %80'i en az bir uygulama yaptığını ifade etmiştir. Sadece son kuşak anneler arasında, inanmadığı için hiçbir geleneksel uygulamayı yapmayan anneler bulunmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, annelerin eğitim durumunun artmasının bu duruma etkisi olabileceği söylenebilir. Bu durum alan yazındaki Ergün ve diğerlerinin (2019) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Çalışma sonucunda mevcut çalışmaya benzer olarak annelerin eğitim düzeyinin geleneksel yöntem uygulamada etkisi olduğu; annelerin eğitim düzeyi arttıkça geleneksel yöntem kullanma oranının daha az olduğu saptanmıştır (2019).

4.3. Annelerin Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Sebeplerine Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında son araştırma sorusuna cevap bulabilmek için annelerin geleneksel yöntemleri uygulama sebeplerinin neler olduğu irdelenmiştir. Amaç doğrultusunda veriler beş alt başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; kendi isteği ile uygulama yapmayanlar, kendi isteği ile bazı uygulamaları yapanlar, kendi isteği hepsini uygulayanlar, başkalarının isteği ile bazı uygulamaları yapanlar ve başkalarının isteği ile bütün uygulamaları yapanlardır. Ayrıca bu uygulamaların kimlerin isteği doğrultusunda yapıldığı da irdelenmiştir.

Tablo 15'te üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimine ilişkin gelenek, görenek ve inançları uygulama sebeplerinin frekans ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 15

Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançları Uygulama Sebepleri Frekans ve Yüzdeleri

Katılımcıların Uygulama	1.Kuşak		2.Kuşak		3.Kuşak	
Sebepleri	f	%	f	%	f	%
Kendi İsteği İle Hiçbirini Uygulamayan	0	0	0	0	5	6,4
Kendi İsteği İle Bir Kısmını Uygulayan	5	6,4	11	14,1	12	15,3
Kendi İsteği İle Hepsini Uygulayan	17	21,7	12	15,3	6	7,6
Başkalarının İsteği İle Bir kısmını Uygulayan	0	0	1	1,2	3	3,8
Başkalarının İsteği İle Hepsini Uygulayan	4	5,1	2	2,5	0	0

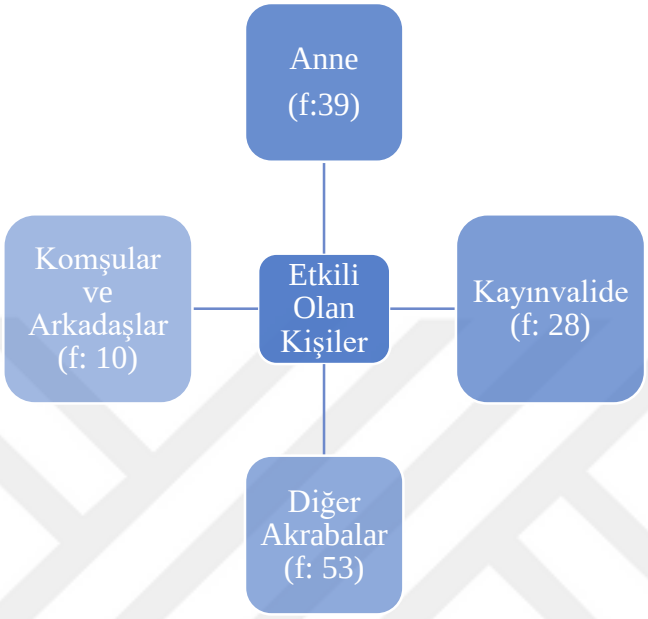
Tablo 15'te görüldüğü gibi katılımcıların söyledikleri gelenek, görenek ve inançları uygulama sebeplerinin frekansları ve yüzdeleri her kuşak için ayrı olarak ele alınmıştır. Kendi isteği ile hiçbirini uygulamayan katılımcıların tümü 3. kuşaktır. Kendi isteği ile bir kısmını uygulayan katılımcılar ise ağırlıklı olarak yine 3. kuşaktandır. Kendi isteği ile hepsini uygulayan katılımcıların çoğunluğu 1. kuşaktandır.

Yabancı alan yazında karşılaşılan; Liamputtong ve diğerleri (2009) tarafından, Tayland'ın kırsal bölgelerinde gerçekleştirilen çalışmada geleneksel uygulamaların hala kuşaklararası aktarıldığı ve uygulandığını tespit etmiştir. Çin'in Minzu Üniversitesi'nden araştırmacılar (2010) da gençlerin geleneksel uygulamaları devam ettirmekte isteksiz olduğunu ve bu yüzden zaman zaman uygulamaları devam ettirmek isteyen azınlık gruplarla çatıştıkları sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırma bulgularında da kendi isteği ile geleneksel yöntemlerin hepsini uygulayan katılımcı sayısının nesil ilerledikçe azaldığı görülmüştür. Bu açıdan mevcut araştırmanın bulguları, bahsedilen çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Şekil 10'da annelerin geleneksel yöntemleri kullanmasında etkili olan kişilerin frekansları verilmiştir.

Şekil 10

Annelerin Geleneksel Yöntemleri Kullanmasında Etkili Olan Kişilerin Frekansları

Şekil 10'da görüldüğü gibi annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasıyla ilgili gelenek, görenek ve inançları öğrendikleri ve uygulamalarında etkili olan kişiler dört gruba ayrılmıştır. Katılımcılar geleneksel yöntemleri kullanmalarına sebep olarak en az bir kişi söylemişlerdir. Genele bakıldığında çoğunluğun sebep olarak annesini ve ardından kayınvalidesini söylediği tespit edilmiştir. Anne ve kayınvalide yanı sıra verilen cevaplar diğer akrabalar başlığı altında ele alınmıştır. Bunlar; baba, kayınpeder, anneanne, babaanne, görümce, teyze, hala, yenge ve kuzendir. Bulgulardan yola çıkarak, aile büyüğü olarak kabul edilen kişilerin hamile olan veya yeni doğum yapan kişi ve bebekle ilgili söz sahibi olduğu söylenebilir. Az bir oranla da olsa komşular ve arkadaşlar da geleneksel uygulamaların yapılmasına sebep olarak gösterilmiştir.

Katılımcıların bazılarının uygulama sebepleri ile ilgili verdikleri cevaplar şunlardır:

G25 K1: *"Kendi isteğimizle büyükler bir şey dedi mi dinliyorduk. Ben gelinlerime bile hiçbir şeylerini dışarılarda bıraktırmadım. İkindi geçti mi alıyorduk yine eskiden duyduğumuz gibi. Onlar da dinledi yani bizi."*

G15 K2: *"Bizde gelenek olduğu için, bu bir inanç olduğu için büyüklerimizden duyduğumuzu yaptık."*

G16 K2: *"Beni zorlayan yoktu. Büyüklerden duyduklarımı kendi isteğimle uyguladım."*

G7 K3: *"Bunları bilimsel ve dini açıdan araştırdım. Ayrıca ailemden ve yakın çevremden de edindiğim bilgileri de uygulamış oldum."*

G12 K3: *"Annem sürekli bir şeyler söyledi ama açıkçası ben bu tarz şeylere pek inanmadığım için ve de vaktim olmadığı için yapmadım. Hatta dinlemedim bile. Annem her lafa başladığında konuyu kapatıyordum."*

G17 K3: *"Kendi isteğimle yapmadım tabii. Bunları yapmama sebep olanlar vardı. Kayınvalidem ve annem. Onlar yanımdaydı. Sebebini bilmiyorlar ama 'Yap! Adet…'"*

G24 K3: *"Büyükler söyledi ama olabildiğince azını uyguladım."*

Bulgular incelendiğinde çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançların aile büyüklerinden, komşular ve arkadaşlar gibi yakın çevreden öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bu geleneksel yöntemlerin bazen annenin isteği ile bazen ise aile büyüklerinin zoru ile uygulandığı görülmüştür. Bahsedilen aile büyükleri çoğunlukla anne, kayınvalide, anneanne, babaanne, yenge, teyze, hala vb.dir. Ergin ve diğerleri (2020) de yaptıkları çalışmada annelerin bu bilgileri aile büyüklerinden aldığı sonucuna varmıştır. Timur Taşhan ve Boybay Koyuncu (2018) ise annelerin %84,8'inin bu uygulamaları sosyal çevreden öğrendiklerini saptamıştır. Bu açıdan bulgular, belirtilen çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

5.Bölüm

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sorularına yönelik elde edilen bulgular tartışılmıştır. Ayrıca sonuçlara yönelik önerilere de yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin, farklı kodlar altında toplanan gelenek, görenek ve inançlara yönelik bulgular incelenmiştir. Araştırmanın amacına yönelik toplanan verilerden elde edilen bulgular, bu başlık altında tartışılmış ve sonuçları yazılmıştır.

5.1.1. Üç kuşak annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarına yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç.

Elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları bilme durumları arasında büyük farklılıklar olmadığı görülmüştür. Üç kuşakta da en çok doğum sonrası dönem ile ilgili gelenek, görenek ve inançlardan bahsettikleri tespit edilmiştir.

Üç dönem için de gelenek, görenek ve inançların anne ile ilgili inanışlar/uygulamalar ve bebek ile ilgili inanışlar/uygulamalar olmak üzere iki konuya ayrıldığı saptanmıştır. Doğum öncesi dönem ile ilgili başlıklar aşerme, annenin yapmaması gereken şeyler, anne ile ilgili diğer inanışlar, bebeğin kime benzeyeceği, cinsiyet tahmini, bebeğin dış görünüşünü etkileyeceği düşünülen uygulamalar, bebeğin kişiliğini etkileyeceği düşünülen uygulamalar ve bebeği etkileyeceği düşünülen diğer uygulamalardır. Örneğin; mevcut araştırmada Pelin'in (2021) de çalışma sonucuna benzer olarak bebeğin cinsiyetini belirlemek için annenin ekşi ya da tatlı yeme durumuna bakıldığı tespit edilmiştir. Başal'ın (2006) da çalışmasında bahsettiği gibi toplumun erkek bebeği tatlı yiyeceklerle, kız bebeği ise ekşi yiyeceklerle bağdaştırdığı görülmüştür. Aynı şekilde hamile kadın güzelleşirse bebeğin erkek olacağının düşünülmesi de

toplum için erkek çocuğunun daha değerli kabul edildiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Arı'nın (2016) çalışması da bunu destekler niteliktedir. Makedonya ve Anadolu Türklerinin adetlerini karşılaştırdığı çalışmasının sonucunda, her iki grupta da evlenen çiftten özellikle erkek çocuk beklenildiği saptanmıştır.

Bunun dışında en çok ifade edilen başka bir inanç ise, hamile kadının saçını kestirdiğinde bebeğin ömrünün kısalacağının düşünülmesidir. Ancak bunun sebebiyle ilgili bilgi veren herhangi bir katılımcı olmamıştır.

İncelenen çalışmalarda doğum öncesi dönem için elde edilen kısırlığı giderme ve hamile kalma ile ilgili bilgilere, yapılan araştırmada ulaşılamamıştır (Arı, 2016; Başak & Esen, 2020; Özdamar, 2021; Pelin, 2021; Seçim, 2021). Katılımcıların hiçbiri, doğum öncesi dönem için bu konularda herhangi bir gelenek, görenek ve inanç belirtmemişlerdir. Bunun sebebinin, mevcut çalışmada konuyla ilgili ayrı bir araştırma sorusunun olmaması olduğu tahmin edilmektedir.

Doğum anı ile ilgili gelenek, görenek ve inançlar belirlenirken doğumu zorlaştıran/kolaylaştıran uygulamalar/durumlar, anne ile ilgili diğer inanışlar, göbek bağı, ad koyma ve bebek ile ilgili diğer uygulamalar başlıkları ele alınmıştır. Seçim (2021) ve Başak ve Esen (2021) de yaptıkları araştırmalarda, bu çalışma ile benzer olarak doğum anı ile ilgili uygulamaların doğumu kolaylaştırmaya yönelik olduğunu tespit etmişlerdir. Mevcut araştırmada bebekle ilgili doğum anında en çok bahsedilen konunun göbek bağı olduğu saptanmıştır. Katılımcıların yarısından fazlasının; çocuğun mesleğini seçmesinde ya da hayırlı biri olmasında göbek bağının atıldığı yerin etkisi olduğuyla ilgili bir inanış olduğundan bahsettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Doğum sonrası dönemde ise lohusalık, anne ile ilgili diğer uygulamalar, ilk kırk gününde bebek, kırklama/kırk uçurma, bebeğin gelişimini ve sağlığını etkilediği düşünülen uygulamalar ve bebek ile ilgili diğer uygulamalar konularında bilgi edinilmiştir. Çalışma

sonucunda annelerin en çok lohusalık ve ilk kırk gününde bebek konularındaki gelenek, görenek ve inançlar hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Doğum sonrası dönem için bilinen lohusalık, kırklama/kırk uçurma gibi uygulamalar alan yazındaki diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Başak & Esen, 2020; Bolçay, 2011; Özdamar, 2021; Pelin, 2021; Seçim, 2021; Tulan, 2020).

Bilinen gelenek, görenek ve inançlar incelendiğinde; öğrenilen geleneksel yöntemlerin genelinin anne ve bebeği korumaya yönelik olduğu görülmektedir. Ancak ilk iki kuşak annelerin bir kısmının ifade ettikleri bebeğin gözü parlak olsun diye limon damlatmak, karnı şişmesin diye karnına kızgın iğne batırmak gibi uygulamaların bebek sağlığını tehdit ettikleri göz ardı edilmemelidir.

Ek olarak; alan yazın incelendiğinde, doğum ile ilgili gelenek, görenek ve inanışların farklı toplumlarla da benzerlik gösterdiği görülmüştür. Türkmenistan, Bağdat ve Nepal'de de benzer uygulamalarla karşılaşılmıştır. Bu toplumlarda da göbek kordonu, aşerme gibi konularda inançlar olduğu tespit edilmiştir (Alsaedi, 2021; Dereli, 2016; Polat & Meredov, 2021; Sharma ve diğerleri, 2016). Elde edilen verilerdeki gelenek, görenek ve inançların dayanağının ise din ve kültür olduğu görülmüştür. Annelerin geleneksel yöntemlerin büyük bir kısmını, dini açıdan iyi olacağına inandığı için ya da büyüklerinden öyle gördükleri için yaptığı saptanmıştır.

5.1.2. Somut olmayan kültürel mirasın kuşaklararası aktarımı ve uygulanma durumuna yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç.

Çalışma sonucunda, anneler arasında çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin geleneksel uygulamaların bilinmesinde kuşak bazlı büyük farklılıklar olmadığı görülmüştür. Ancak araştırma bulguları incelendiğinde, bilinen gelenek, görenek ve inançları uygulama konusunda ilerleyen nesillerde açık ve net bir azalma olduğu saptanmıştır.

Yapılan bu çalışmadaki en önemli bulgulardan biri; ilk kuşakta %76,9 olan bilinen tüm gelenekleri uygulama oranının, son kuşakta %23'e kadar gerilemiş olmasıdır. Bununla beraber son kuşaktaki annelerin yaklaşık %20'sinin geleneksel yöntem kullanmayı reddetmesi de dikkat çekmektedir. En az bir geleneksel yöntem kullanma durumuna bakıldığında; ilk iki kuşaktaki annelerin çoğunluğunun geleneksel yöntemleri daha çok kullandığı, kullanmamayı yeğleyenlerin de en az bir geleneksel yöntem uyguladıkları belirlenmiştir. Son kuşak annelerin ise 1/5'i hiçbir geleneksel yöntem kullanmadığını ifade etmiştir. Hiçbir geleneksel uygulama yapmayan annelerin tümünün son kuşaktan olması da nesil ilerledikçe geleneksel uygulamaların azaldığını destekler niteliktedir.

Ergün ve diğerleri (2019) yaptıkları çalışmada; annelerin eğitim durumunun, geleneksel yöntem kullanımında etkili olduğu sonucuna varmıştır. Çalışma sonucunda ilköğretim mezunlarında geleneksel yöntem kullanımının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça, geleneksel yöntem kullanımının azaldığı tespit edilmiştir. Literatüre paralel olarak, mevcut çalışmada da Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'da bahsedilen, katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; nesiller arası uygulama farklılıklarının sebebinin annelerin eğitim durumunun artması olduğu söylenebilir.

5.1.3. Annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları uygulama sebeplerine yönelik bulgulara ait tartışma ve sonuç.

Çalışma sonucunda annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançları öğrendiği ve uygulamasına sebep olan kişilerin, Şekil 9'da da verildiği gibi aile büyükleri ve yakın çevre olduğu görülmüştür. Ergin ve diğerleri (2020) ve Timur Taşhan ve Boybay Koyuncu (2018) da çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Yapılan araştırmada ilk iki kuşaktaki annelerin bahsedilen uygulamaları gelenek, adet olması sebebiyle ve büyüklerin sözünü koşulsuz kabul edip dinleme amacıyla yaptıkları sonucuna varılmıştır. Ancak son kuşakta annelerin bu koşulsuz kabulü reddettiği görülmüştür.

Ayrıca bazı katılımcıların *"Doktorlar önermiyor. Bilimsel açıdan araştırdım. Bilimsel olarak faydalı olduğunu biliyorum."* şeklinde verdikleri cevaplar da son kuşak annelerin; bilinen gelenek, görenek ve inançları diğer kuşaklar gibi koşulsuz kabul etmediklerini kanıtlar niteliktedir. Bunun sebebinin Türk toplumunun aile yapısındaki değişimler olduğu söylenebilir. Şekil 1 ve Tablo 2'ye bakıldığında 2008 yılından beri aile yapısının küçülmesi, tek kişilik ve çekirdek aile oranının yükselmesi bu düşünceyi desteklemektedir.

Bilgiye daha kolay ve hızlı ulaşılması da annelerin koşulsuz kabulünü azaltmaktadır. Artık anneler çocukları ve kendileri ile ilgili yapılacak uygulamalar hakkında kolayca araştırma yapıp kararı ona göre vermektedir. Bu yüzden somut olmayan kültürel miras ögesi sayılan bu gelenek, görenek ve inançların bilinirliği devam etse de uygulanması azalmaktadır denilebilir. Buna bağlı olarak uygulanmayan gelenek, görenek ve inançların ilerleyen zamanlarda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine ilişkin gelenek, görenek ve inançlarının incelendiği çalışmanın sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunulmaktadır:

- Üç kuşak annelerin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine yönelik gelenek, görenek ve inançlarının daha geniş çaplı incelenmesi amacıyla; farklı bölgelerde üç nesil hayatta olan annelerle çalışılabilir. Böylece bölgeler arası bilinen inançlar ve uygulanma durumları arasında farklılık olup olmadığı incelenebilir. Ayrıca bu çalışmayla daha fazla gelenek, görenek ve inanç kayda geçirilip somut olmayan kültürel mirasa katkı sağlanabilir.
- Üç kuşak annelerin doğum ile ilgili gelenek, görenek ve inançları uygulama durumlarının yaşadıkları bölgelere göre ya da kırsal ve kentsel çevrelere göre incelendiği bir çalışma yapılabilir. Böylece geleneksel yöntemlerin, modern

yöntemlere ulaşılamadığı zamanlarda mı yoksa genel olarak kültür ögesi kabul edildiği için mi daha fazla kullanılıyor oluşuyla ilgili bilgi edinilebilir.

- Aralarında bir ilişki gözetmeksizin daha fazla sayıda anneye ulaşılıp doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançları uygulama durumları annelerin eğitim düzeyi, ekonomik durumu, yaşadığı aile tipi gibi değişkenler açısından incelenebilir.
- Başka bir ülkeden çok uzun zaman önce göç etmiş, yakın zamanda göç etmiş ve hiç göç etmemiş yani bölgenin yerlisi olan iki veya üç kuşak annelerin bildikleri ve uyguladıkları geleneksel yöntemler incelenerek herhangi bir fark olup olmadığı saptanmaya çalışılabilir.
- Katılımcılar hamile olan annelerden seçilip, araştırmacı bu uygulamalara bizzat katılım sağlayarak çalışmasını yürütebilir.
- İncelenen çalışmaların bazılarında, yanlış aktarılan veya zaten anne-bebek için zararlı olan geleneksel uygulamaların sağlığı olumsuz etkileyeceği sonucuna varıldığı görülmüştür. Bu sebeple annelere geleneksel yöntemlerin yararları ve zararları ile ilgili eğitimler verilerek bu yöntemlere olan inançlarında değişiklik olup olmadığı incelenebilir.
- Geleneksel uygulamalar annelere uygulanıyor olsa da babaların çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi ile ilgili gelenek, görenek ve inançlarını incelemek amacıyla bir çalışma yapılabilir.
- Tıp doktorları ve sağlık personelleriyle ortaklaşa çalışmalar yapılabilir. Katılımcılar tarafından ifade edilen her uygulama; sağlık çalışanları tarafından, tıbbi açıdan tartışılabilir. Böylece doğumla ilgili gelenek, görenek ve inançların sağlık açısından yarar-zarar durumlarına ulaşılabilir.

Kaynakça

Abay, H. (2021). *1960'lı yıllarda başlayan karşı kültür hareketlerinin grafik tasarıma yansımaları.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Adıgüzel, O., Batur, H. Z. & Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve Y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(19), 165-182.

Ahioğlu-Lindberg,, E. (2012). Çocuk yetiştirme açısından Türkiye'de çocukluğun tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*(31), 41-52.

Aka, B. (2018). Bebek patlaması, X ve Y kuşağı yöneticilerin örgütsel bağlılık düzeylerinin kamu ve özel sektör farklılıklarına göre incelenmesi: Bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9*(20), 118-135. https://doi.org/10.21076/vizyoner.341626

Akçay, G., Kırlı, U., Topal, H., Topal, Y., Hakan, N. & Arun Özer, E. (2019). Muğla ilinde annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Ortadoğu Tıp Dergisi, 11*(3), 263-270. https://doi.org/10.21601/ortadogutipdergisi.458292

Akgün, E. & Baş, Z. (2020). Farklı kültürlerde çocuk yetiştirme. E. Akgün (Editör). *Türk kültüründe aile ve çocuk.* (ss. 71-98). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Journal of International Social Research, 5*(20), 292-303.

Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi,* (151). https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm 'dan alınmıştır.

Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması (6. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aliyev, R. & Öğülmüş, S. (2016). Yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlenme düzeylerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 89-123.

Alsaedi, M. (2021). *Bağdat folkloru (doğum, evlenme, ölüm gelenek ve görenekleri).* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Arabacı, Z., Yıldırım, J. G., Dündar, B. N. & Kadam, Z. (2016). Bebeklerde uygulanan geleneksel yöntemler. *Çocuk ve Medeniyet, 1*(1), 61-86.

Arı, B. (2016). Anadolu ve Makedonya Türklerinde doğumla ilgili uygulamaların benzer yönleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25*(1), 141-156.

Arısoy, A., Canbulat, N. & Ayhan, F. (2014). Karaman ilindeki annelerin bebeklerinin bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 17*(1), 23-31.

Arslan, A. (2019). *Toplumsal cinsiyet bağlamında üç kuşak arasında gelenek aktarımı: Samsun örneği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Artan, İ. (2021). Cinsel gelişim ve eğitim. N. Baysal Metin (Editör). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi (4. Baskı)* (ss. 227-262). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aslan, F. (2018). *Türk kültürü içerisinde Türk aile yapısının yeri.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Aydın, B. (2020). Gelişimin doğası. B. Yeşilyaprak (Editör). *Eğitim psikolojisi (23. Baskı)* (ss. 29-55). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aydoğan, D. (2015). Gelişimle ilgili temel kavramlar. Ş. Işık Terzi (Editör). *Eğitim psikolojisi (2. Baskı)* (ss. 26-43). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aytaç, M. F. (2020). *Bebeklikten yetişkinliğe çocuk yetiştirme sanatı.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bağcıoğlu Ünver, G. (2016). Gelişimle ilgili temel kavramlar, gelişimin temel ilkeleri ve gelişimi etkileyen etmenler. A. Ulusoy (Editör). *Eğitim psikolojisi.* (ss. 29-46). Aynı Yayıncılık.

Bakırcıoğlu, R. (2016). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü (2. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Başak, V. & Esen, S. (2020). Uşak ili çevresindeki doğum ile ilgili inanışlar ve uygulamalar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7*(10), 143-164.

Başal, H. A. (2006). Türkiye'de doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX*(1), 45-70.

Başal, H. A. (2018). *Gelişim ve psikoloji (Genişletilmiş 6. Baskı).* İstanbul: Beta Yayıncılık.

Başal, H. A., Bağçeli Kahraman, P., Taner Derman, M., Kahraman, Ö. & Sümer, H. (2014). 'Otoriter' ve 'demokratik' tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(2), 384-409.

Başgöze, P. & Bayar, N. (2015). Eko otellerden hizmet satın alımında kuşaklar arası farklılaşmalar üzerine bir çalışma. *Sosyoekonomi, 23*(24), 118-130.

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 9*(1), 23-28.

Bennet, P. D. & Kassarjina H. H. (1972). *Consumer behavior.* Englewood Cliffs, NJ: Ptrentice-Hall.

Beşirli, H. & Tekten Aksürmeli, Z. S. (2020). *Kültür ve kimlik: Disiplinlerarası yaklaşımlar.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bolçay, E. (2011). Erzurum'da doğum öncesi, doğum sonrası ve çocukluk dönemiyle alakalı gelenekler. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(2), 587-600.

Candan, E. (2017). *Türklerin kültür kökenleri (9. Baskı).* İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.

Cebeci, S. (2014). Milli kimlik bağlamında din-kültür ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi, 3*(2), 1-11.

Ceylan, R. (2018). Fiziksel gelişim. N. Aral & T. Duman (Editörler). *Eğitim psikolojisi (2. Baskı)* (ss. 55-74). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* (Çev. M. Bütün & S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2004). *Anne-baba eğitimi.* Konya: Eğitim Kitabevi.

Çağırgan Gülten, D., Ergin, H. & Avcı, R. (2012). Bilgiyi işleme kuramı ve anlamlandırmanın matematik öğretimi üzerindeki etkisi. *HAYEF Journal of Education, 6*(2), 1-10.

Çakıroğlu Wilbrandt, E. (2017). *Maria Montessori yöntemiyle çocuk eğitimi sanatı eğitimciler ve ebeveynler için el kitabı (5. Baskı).* İstanbul: Agora Kitaplığı.

Çalışır, Ö. & Çalışkan, Z. (2020). Çocuklarda yanık durumunda annelerin yaptıkları geleneksel uygulamalar. *Sağlık Bilimleri Dergisi 29*(2), 99-105. https://doi.org/10.34108/eujhs.641897

Çalışkan, N. & Özkoç, A.G. (2016). Örgütlerde paternalist liderlik algısına etki eden ulusal kültür tiplerinin belirlenmesi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 11*(44), 24-250.

Çardak, M. (2015). Fiziksel gelişim. Ş. Işık Terzi (Editör). *Eğitim psikolojisi (2. Baskı*) (ss. 45-73). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çarıkçı, S. (2019). *Çocuk hakları eğitimi programı'nın ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çay, A. (2014). Türk kültürü ve kaynakları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(1), 49-66.

Çelebi, M. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çelik, C. (2005). Çocuk kavramı ve medeni hukuk açısından çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi,* (36).

Çelik, N. & Daşcan, Ö. (2014). *Son değişikliklerle okul öncesi eğitimi programı ve etkinlik kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çelik, S. (2019). *Köy enstitüleri kültür derslerinde Türk kültürü ve Türk milliyetçiliği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Çetin, Z. & Özözen Danacı, M. (2021). Doğum öncesi gelişim. N. Baysal Metin (Editör). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi (4. Baskı)* (ss. 23-53). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çiçek, H. (2018). Tek yönlü kültürleşme olarak küreselleşme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (40), 145-156.

Çocuk Koruma Kanunu, (2005). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf 'den erişildi.

Çoştu, Y. (2009). Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9*(2), 117-140.

Çubukçu, İ. A. (1990). Kültür tarihimizde din. *Belleten, 54*(210). 773-804.

Damar, H. (2021). *Aile yapısındaki değişim ve dönüşümün cinsellik algısı üzerine etkisi: İstanbul-Çorum karşılaştırması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Değer, M. (2014). Doğum sonrası dönem ve fiziksel gelişim. İ. Yıldırım (Editör). *Eğitim psikolojisi (4. Baskı)* (ss. 43-60). Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirbağ, M. F. (2017). Anatanrıça ikonografisi ve anaerkillik. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1*(1), 6-18.

Demirel, Z. H. (2021). Çalışma hayatında geleceğin insan kaynağı: Alfa kuşağı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Yönetim Organizasyon Özel Sayısı,* 1796-1827. https://doi.org/10.26466/opus.895924

Demren, Ö. (2018). Türk kültüründe bir korku kültü olarak Sivas'ta alkarısı ve albasması inanışı. *Antropoloji,* (36), 1-27. https://doi.org/10.1501/antro_0000000358

Deral, B. (2021). 65 yaş ve üstü erkek tüketicilerin COVID-19 döneminde online alışveriş eğilimlerini belirleyen nitel bir araştırma. *İşletme Ekonomisi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 96-121. https://doi.org/10.33416/baybem.782114

Dereli, D. (2016). *Farklı iki kültürdeki kadınların gebelik, doğum ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalarının karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dönmezer, S. (1982). *Sosyoloji.* Ankara: Savaş Yayınları.

Dörtyol, İ. T. (2012). *Ulusal kültürün algılanan hizmet kalitesi ve algılanan müşteri değeri üzerindeki etkileri: Turizm sektöründe bir araştırma.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Eagleton, G. (2016). *Kültür yorumları.* (Çev. Ö. Çelik) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2000 yılında yayımlanmıştır.)

Eke, K. (2021). Sosyal gelişim. A. D. Öğretir Özçelik (Editör). *Çocuk gelişimi (2. Baskı)* (ss. 133-159). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Engin, İ. (1990). Süpürge zanaatçısı örneğinde iki kültürel süreç: Kültürleme ve kültürlenme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 33*(1-2), 165-169.

Engin Üstün, Y. (2019). Yaşamın başlangıcı ve doğum öncesi gelişim. A. Kaya (Editör). *Eğitim psikolojisi (12. Baskı)* (ss. 31-39). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Erden Ayhün, S. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıklar ve örgütsel yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 93-112.

Erdönmez, C. (1993). *Toplumsal gelişim, toplumsal değişim ve çevre bilinci.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü.* Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Eren, M. (2019). Ulubey'de doğum ile ilgili halk inanışları. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 114-121.

Ergin, A., Aydemir Acar, G. & Baltacı, K. (2020). 0-24 aylık bebeği olan ebeveynlerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Güncel Pediatri, 18*(3), 370-389.

Ergün, D., Babayiğit, A. & Çakıcı, M. (2020). KKTC'de erişkin bireylerde anksiyete belirtilerinin yaygınlığı, risk etkenleri ve kültürlenme tutumları ile ilişkisinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 21*(6), 617-624.

Ergün, S., Kaynak, S., Karadaş, A. & Çevik, C. (2019). Bir ASM bölgesindeki kadınların doğum sonu dönemde geleneksel uygulama tercihlerinin incelenmesi. *STED/Sürekli Eğitim Tıp Dergisi, 28*(1), 37-47. https://doi.org/10.17948/sted.411964

Erkut, Z., Balcı, S. & Yıldız, S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. *Çocuk ve Medeniyet, 2*(3), 17-28.

Eroğlu, A. H. (2017). Geçiş dönemleri ile ilgili inanışlar. D. Arık & A. H. Eroğlu (Editörler). *Halk inanışları.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Ersoy, A. & Saban, A. (2019). *Eğitimde nitel araştırma desenleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Esen Çoban, A. & Koyuncu Şahin, M. (2020). Çocuklukta ana babalık ve çocuk yetiştirme. E. Akgün (Editör). *Türk kültüründe aile ve çocuk* (ss. 43-69). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1*(4), 223-243.

Gedik, N. (2016). Olgubilim (fenomenoloji). M. Y. Özden ve L. Durdu (Editörler). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri* (ss. 37-48). Ankara: Anı Yayıncılık.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji.* (C. Güzel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Eserin orijinali 1982'de yayımlandı.)

Given, L. M. (2021). *100 soruda nitel araştırma.* (Çev. Ed. A. Bakla & İ. Çakır). Ankara: Anı Yayıncılık.

Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 8*(12), 69-98.

Gupta, V. (2003). Cultural dimensions and international marketing. *IIMB Management Review, 15*(3), 69-73.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. & Taşğın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma (2. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürsoy, F. & Coşkun, T. (2004). Geniş ailede ve çekirdek ailede yaşayan çocukların aile ortamını algılamalarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 15*(2), 17-30.

Hancıoğlu, H. (2016). Gelenek üzerine. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 2*(1), 1-14.

Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe ansiklopedisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Haviland, W. (2002). *Kültürel antropoloji.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Johnson, B. & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları.* (Çev. Ed. S. B. Demir) Ankara: Eğiten Kitap.

Kandemir, F. (2018). Ekolojik kuram bağlamında dini gelişim psikolojisi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 22*(3-Din Bilimleri Özel Sayısı), 1433-1456. https://doi.org/10.18505/cuid.439628

Kandemir, M. (2015). Bilişsel gelişim. Ş. Işık Terzi (Editör). *Eğitim psikolojisi (2. Baskı)* (ss. 75-132). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Karaca, Ş. & Gümüş, N. (2018). *Kültür ve tüketim.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Karadoğan, A. (2019). Z kuşağı ve öğretmenlik mesleği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(2), 9-41. https://doi.org/10.31463/aicusbed.597636

Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve çocukluk" kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet, 4*(7), 195-226.

Karazeybek, F. (2008). *Kur'ân'da toplumsal düzene yönelik emir ve yasakların ahlâkî arka planı.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kaya, Z. (2014). Eğitimin psikolojik temelleri. Ö. Demirel & Z. Kaya (Editörler). *Eğitim bilimine giriş (9. Baskı)* (ss. 95-127). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Keçeli Kaysılı, B. (2014). Zihin kuramı ve dil arasındaki ilişki: Bir derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 15*(2), 81-94. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000200

Keklik, İ. (2014). Bilişsel gelişim. İ. Yıldırım (Editör). *Eğitim psikolojisi (4. Baskı)* (ss. 62-73). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kızıltepe, Z. (2021). İçerik analizi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları (3. Baskı)* (ss. 261-274). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kluckhohn, C. (1962). *Culture and behavior.* Free Press Glencoe.

Koç, E. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik. M. Y. Özden & L. Durdu (Editörler). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri* (ss. 149-165). Ankara: Anı Yayıncılık.

Könezoğlu, B. (2006). *Aile ve ailenin korunması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köse, A. (2016). Geleneksel ile modern arasındaki kültürel boşluk: 80lerdeki toplumsal değişimi mizah üzerinden okumak. *Milli Folklor*, (111), 116-135.

Kurtoğlu, M. (2016). *Çocuk bu ihmale gelmez.* İstanbul: Nesil Yayın Grubu.

Küçükali, R. (2018). *Çocuk ve aile.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Küçüker, B. & Tekin, U. (2018). 7-8. sınıf özel okul öğrencilerinin sınav kaygısı ile anne-baba tutumları ve mükemmeliyetçi kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi, 4*(2), 55-68.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi hakkında.* https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html 'den erişildi.

Lale, M. İ. (2004). *Türk aile düzeni ve aile içi ilişkiler.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Liamputtong, P., Selin, H. & Stone, P. K. (2009). Pregnancy, childbirth and traditional beliefs and practices in Chiang Mai, Northern Thailand, *Childbirth Across Cultures*, 175-184. https://doi.org/10.1007/978-90-481-2599-9_15

McCort, D. & Malhotra, N. K. (1993) Culture and consumer behavior: Toward an understanding of cross-cultural behavior in international marketing. *Journal of International Consumer Marketing, 6*(2), 91-127. https://doi.org/10.1300/J046v06n02_07

Merdin, E. (2020). Günümüzde Türk kültüründe aile ve çocuk. E. Akgün (Editör). *Türk kültüründe aile ve çocuk* (ss. 99-115). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Meriç, C. (1986). *Kültürden irfana.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Millî Eğitim Bakanlığı, (2013). *Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi (OBADER).*

Morsümbül, Ş. (2014). Kültürel değerlerin üç kuşak arasındaki değişimi üzerine bir inceleme: Ankara örneği. *Hacettepe University Journal of Turkish Studies / HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 11*(21), 137-160.

Mücevher, M. H. & Erdem, R. (2018). X kuşağı akademisyenler ile Y kuşağı öğrencilerin birbirlerine karşı algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9*(22), 60-74. https://doi.org/10.21076/vizyoner.391745

Omer, S., Zakar, R., Zakar, M. Z. & Fischer, F. (2021). The influence of social and cultural practices on maternal mortality: a qualitative study from South Punjab, Pakistan. *Reproductive Health, 18*(1), 1-12.

Öksüz Kuşçuoğlu, G. & Taş, M. (2017). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi, 2*(1), 58-67.

Özbaşı, D. (2019). Örneklem belirleme. K. Yılmaz & R. S. Arık (Editörler). E*ğitimde araştırma yöntemleri* (ss. 101-126). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ'dan erken modern döneme çocukluğun tarihsel gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet, 2*(4), 91-126.

Özdamar, F. (2021). Adana ili, Şambayadı Köyü'nde doğumla ilgili inanç ve uygulamalar üzerine bir inceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (5), 207-223. https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.946018

Özer, A. (2014). Kişilik gelişimi. İ. Yıldırım (Editör). *Eğitim psikolojisi (4. Baskı)* (ss. 143-170). Ankara: Anı Yayıncılık.

Özey, R. (2014). *Kültürel coğrafya.* İstanbul: Aktif Yayınları.

Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam.* Ankara: Pdrem Yayınları.

Özmen, D., Çetinkaya, A. & Cambaz, S. (2008). Manisa'da 15-49 yaş kadınların gebelik, doğum ve lohusalık ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamaları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 24*(2), 91-102.

Öztürk, A. & Akbaba, A. (2014). Ahlak gelişimi. İ. Yıldırım (Editör). *Eğitim psikolojisi* (ss. 121-142). Ankara: Anı Yayıncılık.

Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü.* Ankara: Yargı Yayınevi.

Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri.* (Çev. Ed. M. Bütün & S. B. Demir). (3. Baskıdan Çeviri-2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Pelin, M. (2021). Edirne'de Pomak doğum adetleri üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (24), 755-770. https://doi.org/10.29000/rumelide.995429

Polat, B. & Meredov, R. (2021). Türkmenistan Mary (Marı-Merv) vilayeti ve çevresinde doğumla ilgili inanışlar ve uygulamalar. *Erciyes Akademi, 35(*Özel sayı-Prof. Dr. Harun GÜNGÖR anısına), 612-627. https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.915052

Research Team of Minzu University of China, (2010). *Study of traditional beliefes and practices regarding maternal and child health in Yunnan, Guizhou, Qinghai and Tibet.* MDG Achievement Fund In Chına.

Rouhier-Willoughby, J. (2003). Birth customs: Ancient traditions and modern guise. *The Slavic and East European Journal, 47(*2), 227-250.

Rousseau, J. J. (2014). *Emile.* (Çev. Y. Avunç). (5. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1762'de yayımlanmıştır.)

Sağlam, M. & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet, 1*(2), 43-56.

Sakar, T. (2015). *Lohusaların gebelik, doğum ve doğum sonrası bakıma ilişkin fonksiyonel olmayan inanç ve uygulamalarının değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Saylık, F. Z. & Gezici Yalçın, M. (2018). Otoriter ve demokratik ebeveyn tutumunun ve ebeveyne bağlanma biçiminin suçluluk ve utanç duygularına etkisinin yarı-deneysel yöntemle incelenmesi. *Psikoloji çalışmaları, 38*(2), 95-127.

Seçim, M. (2021). Korgan ilçesi Sarıaliç mahallesinde doğumla ilgili adet, inanış ve uygulamalar. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (4), 238-250. https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.900934

Seggie, F. N. & Akbulut Yıldırmış, M. (2021). Nitel araştırmaların desenlenmesi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları (3. Baskı)* (ss. 25-38). Ankara: Anı Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim (27. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sharma, S., Teijlingen, E., Hundley, V., Angell, C. & Simkhada, P. (2016). Dirty and 40 days in the wilderness: Eliciting childbirth and postnatal cultural practices and beliefs in Nepal. *BMC Pregnancy and Childbirth, 16*(1), 1-12.

Sis Çelik, A., Çapık, A. & Engin R. (2012). Erzurum'da gebelik ve doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, *15*(4), 262-267.

Soysaldı, A. (2018). Kültür, sanat ve beşeriyet ilişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi,* (22), 305-315.

Sönmez, V. (2020). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı (19. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sünney, F. H. (2020). Kültür ve eğitim. R. Küçükali (Editör). *Eğitim sosyolojisi* (ss. 111-132). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şen, E. & Dinç Kaya, H. (2021). Doğumda geleneksel uygulamalar: Fatma Ana eli bitkisi (Anastatica hierochuntica L.). *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 11*(2), 223-229. https://doi.org/10.31020/mutftd.871831

Taş, H. (2002). Bursa ili ve çevresinde doğum ve çocuklukla ilgili gelenek, görenek ve inançlar. Bursa Halk Kültürü, I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı. Cilt: 2, 573-580.

Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal-bilişsel bir bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları, 5*(1), 15-30.

Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* (22), 117-138.

Taylı, A. (2015). Ahlak gelişimi. Ş. Işık Terzi (Editör). *Eğitim psikolojisi (2. Baskı)* (ss. 170-208). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Tezcan, M. (2012). *Çocuk sosyolojisi (2. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Timur Taşhan, S. & Boybay Koyuncu, S. (2018). Kadınların doğuma yönelik kullandıkları geleneksel yöntemler ve etkileyen faktörler. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* (2), 150-155.

Tokat, L. (2006). Dünya görüşü-din ilişkisi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5*(9), 41-63.

Topses, G. & Topses, M. D. (2014). *Toplumsal olayların bilimi toplumbilime giriş (2. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Tulan, A. (2020). İzmir Menemen bölgesi doğum adetleri. *Asya Studies, 4*(14), 51-62. https://doi.org/10.31455/asya.785626

TDK, (1988). *Türkçe sözlük (Yeni Baskı).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu, (2021). https://sozluk.gov.tr/ 'den erişildi.

Türk Medeni Kanunu, (2001). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf 'den erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf 'den erişildi.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2020). *İstatistiklerle aile.* https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251 'den erişildi.

Tylor, E. B. (1881). *Antropology: An introduction to the study of man and civilization.* New York: D. Appleton.

Tylor, E. B. (1974). Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosopgy, religion, art, and custom. New York: Gordon Press. (First published in 1871).

Uçar, G. (2007). Ayla Çınaroğlu'nun "Keçimasalı" adlı eserinde toplumsal bilinç eğitimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (18), 455-461.

Uğur, S. (2018). Geçmişten günümüze şekillenen çocukluk algısı ve çocuk yetiştirme pratikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(45), 227-247.

UNESCO, (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi.* https://teftis.ktb.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html 'den erişildi.

UNICEF, (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. https://www.unicefturk.org 'den erişildi.

Uygunkan, S. B. (2005). Kültürleme kavramı ve televizyon. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi, 21*(21), 205-213.

Üstün, E. B. (2019). Bir kültür sınıflandırması olarak popüler kültür ve yüksek kültür incelemesi. http://uni-versus.org

VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *APA dictionary of psychology (2nd ed.).* Washington: American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/14646-000

Yaşar, Ö. & Köse Çerçi, N. (2017). Artvin Yusufeli ilçesi örnekleminde doğum. *Sosyolojik Düşün, 2*(1), 31-44.

Yavuz, S. & Yüceşahin, M. (2012). Türkiye'de hane halkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15*(1), 75-118. https://doi.org/10.18490/sad.31239

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi (Geliştirilmiş 20. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yayla, A. (2019). Toplumsal düzenin aracı olarak yargı. *Liberal Düşünce Dergisi, 24*(93), 7-16.

Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. & Kılıç Atıcı, M. (2020). *Gelişim psikolojisi I (16. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, M. T. (2014). Bireyin gelişmesi. İ. Yıldırım (Editör), *Eğitim psikolojisi (4. Baskı)* (ss. 17-42). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk ruh sağlığı (25. Baskı).* İstanbul: Özgür Yayınları.

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk tipi Y kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(45), 342-353.

Zencirkıran, M. (2021). *Sosyoloji (10. Baskı)*. Bursa: Dora Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Araştırma Soruları

Merhaba, ben Ezgi Beki. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Annelerin çocuk gelişimi ve yetiştirilmesine yönelik doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında bildikleri ve uyguladıkları gelenek, görenek ve inançların belirlenmesine yönelik bir araştırma yapıyorum. Bu konuda sizin görüşlerinizi almak ve izniniz olursa siz görüşlerinizi bildirirken küçük yazılı notlar almak istiyorum. Notlar sadece bu araştırma dahilinde kullanılacak olup, çalışmada isminize yer verilmeyecektir.

Sorulara içtenlikle cevap vereceğinizi düşünüyor ve araştırmaya katıldığınız için teşekkür ediyorum.

Ezgi Beki

1. Çocuğunuzun yaşı
   ……...
2. Eğitim durumunuz
   ( ) Okuma-Yazma Bilmiyor ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise
   ( ) Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Lisansüstü
3. Mesleğiniz
   ……..
4. Yaşınız
   ……...
5. Memleketiniz (Göçmenlik durumu)
   ……...
6. Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında çocuk gelişimi ve yetiştirilmesiyle ilgili bildiğiniz gelenek, görenek ve inançlar nelerdir?
   (Örneğin: “Doğum öncesi; hamile kadın, kimsenin fiziksel ve ruhsal durumuyla alay etmemelidir. Aynı özrün kendi çocuğunda da olacağına inanılır.
   Doğum: Bebeğin göbeğini camiye atarlarsa, bebeğin ileride dindar bir insan olacağına inanılır.
   Doğum sonrası: Çocuğun üzerinden atlanırsa çocuk kısa boylu olur.” gibi…)
   Doğum Öncesi:
   ……
   ……
   Doğum:
   ……
   ……
   Doğum Sonrası:
   ……
   ……
7. Bu gelenek, görenek ve inançlardan hangilerini kendi çocuklarınıza uyguladınız?
8. Bunları uygulamanıza sebep olan kişiler kimlerdir?

Ek 2. Katılım Kabul Formu

Sayın Katılımcı;

Katılacağınız bu çalışma "*Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Yetiştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi*" adıyla, Ezgi BEKİ tarafından 12 Nisan 2021 – 30 Nisan 2021 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Öğrenci Velileri (Anneler)

Araştırma Uygulaması: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığının ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleşmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bana telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz.

Saygılarımla

Araştırmacı:

İletişim Bilgileri:

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

… /… /…

İsim - Soyisim

İmza

Katılımcı Adı – Soyadı:

Telefon Numarası:

Ek 3. Etik Kurul İzni

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI KARARI

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI
26 MART 2021	2021-03

KARAR NO 20: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Ezgi BEKİ'nin "Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Geliştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Ezgi BEKİ'nin "Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Geliştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Ferudun YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 4. Millî Eğitim Bakanlığı İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-86896125-605.01-24650840 27.04.2021
Konu : Ezgi BEKİ'nin Araştırma İzni

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: Milli Eğitim Bakanlığı'nın Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Yönergesi konulu 21/01/2020 tarih ve 1563891 (2020/2) sayılı Genelgesi.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ezgi BEKİ'nin *"Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Geliştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi"* konulu araştırması, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 12/04/2021 tarih ve 11011 sayılı yazıları ile bildirilmektedir.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ezgi BEKİ *"Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Doğum Öncesi, Doğum Anı ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Geliştirilmesine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlarının İncelenmesi"* konulu araştırmasını Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı ekli listedeki okullarda uygulama yapma isteği ilimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın **okul/kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının aslı okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile** okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda ilgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca **araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması** komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ahmet UZUN
İl Milli Eğitim Şube Müdürü

OLUR
Sabahattin DÜLGER
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Hocahasan Mh. İlkbahar Cad. No:38 (Yeni Hükümet Konağı A Blok) 16050/Osmangazi/BURSA
Telefon No : (0224) 225 25 78
Faks : 445 18 10
İnternet Adresi : http://bursa.meb.gov.tr
E-Posta : arge16@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Fatih ALTIN
Unvan : Bilgisayar İşletmeni

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden afbd-8cdf-350a-a4e3-08a3 kodu ile teyit edilebilir.

Öz Geçmiş

Adı Soyadı:

Doğum Yeri ve Yılı:

İletişim (e-posta):

Öğrenim Gördüğü Kurumlar:	**Başlama Yılı**	**Bitirme Yılı**	**Kurum Adı**
Lise	2009	2013	Sedat Karan Anadolu Lisesi
Lisans	2014	2018	Bursa Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2019	2021	Bursa Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi: İngilizce - B1

Çalıştığı Kurumlar: İbn-i Sina Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (2019)

Aldığı Sertifikalar ve Belgeler: Waldorf Yaklaşımı Eğitimi (2017)

Montessori Yaklaşımı Eğitimi (2017)

Okul Öncesi Eğitimi Konuşmaları (2018)

Montessori Eğitmen Eğitimi (2019)

Masal Anlatıcılığı ve Çocuk Resim Analizi (2020)

Çocuk Gelişimi Eğitim Zirvesi (2021)

Orff-Schulwerk Temelli Hareket Ritim Müzik Eğitimi (2021)

Görgü Kuralları Eğitimi (2021)

Akıl ve Zeka Oyunları Eğitimi (2021)

Tükenmişlik Sendromuyla Başa Çıkma Eğitimi (2021)

Etkili İletişim Teknikleri Eğitimi (2021)

İşaret Dili Eğitimi (2021)

Stresle Başa Çıkma Eğitimi (2021)

Yayımlanan Çalışmalar:

Beki, E. (2020). İlk kadın şair Adile Sultan, İlk kadın ressam Ayşe Celile Hanım, Canan Dağdeviren. H. A. Başal & P. Bağçeli Kahraman (Editörler), *Geçmişten günümüze ülkemizde iz bırakan kadınlar* (ss. 1-3, 9-11, 66-71). Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

27 / 01 / 2022

Ezgi BEKİ